

บทที่ 4

ขนบธรรมเนียมประเพณีของลาวพวน

ลาวพวนเป็นผู้ที่รักสงบสักใฝ่ในศาสนาฮินดูนับต่อขนบธรรมเนียมประเพณี ลาวพวนทุกคนจะนึกเสมอว่าขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นตัวกำหนดระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ที่ควบคุมสังคมยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน นอกจากนี้ขนบธรรมเนียมประเพณีหลายอย่างของลาวพวนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมนี้ให้คงอยู่และเป็นเครื่องเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ลาวพวน เมื่อมีโอกาสประกอบกิจการประเพณีร่วมกัน ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างของลาวพวนมีลักษณะคล้ายคลึงกับขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมอื่น เช่น ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีตรุษ ทำบุญเข้าพรรษา ทำบุญกฐิน ทอดผ้าป่า แต่งงาน บวชนาค ฯลฯ เป็นต้น สำหรับขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างออกไปจากสังคมอื่นได้แก่ เสียงกลอง แห่บั้งไฟ บุญข้าวหลาม กำฟ้า งานสงกรานต์ พิธีสงฆ์น้ำ เทียนเข้าพรรษา บุญท้อข้าว สารท บุญมหาชาติ เป็นต้น ซึ่งประเพณีบางอย่างยังคงถือปฏิบัติอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ และบางประเพณีก็ไม่นิยมถือปฏิบัติกันแล้ว ดังจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

ประเพณีงานบุญข้าวจี เป็นประเพณีอย่างหนึ่งของลาวพวน อำเภอบ้านหมี่ ที่นิยมทำกันในเดือน 3 แรม 3 ค่ำ เป็นประจำทุกปี

พิธีกรรม บุญข้าวจีไม่ได้เป็นการทำบุญที่ใหญ่โตนัก การทำบุญข้าวจีนั้นใช้เวลาในการเพียงวันเดียว และใช้เวลาไม่มากนัก ก่อนจะถึงวันทำบุญชาวบ้านจะประชุมตกลงกันก่อนว่าจะทำบุญข้าวจีในวันไหน เมื่อกำหนดวันได้แล้วชาวบ้านจะส่งตัวแทน ซึ่งมักจะ เป็นมรรคทายก ผู้สูงอายุไปนิมนต์พระบ้านใกล้เคียงมาร่วมทำบุญด้วย ตอนเย็นของวันก่อนที่จะถึงวันงานชาวบ้านจะไปร่วมกันฟังสวดชัยมงคลที่วัดและเตรียมหมากพลูวนบูรรีไว้ถวายพระในวันรุ่งขึ้น เมื่อถึงวันทำบุญจริงชาวบ้านจะตื่นแต่เช้านำข้าวจีมาตักบาตรเสร็จแล้วร่วมกันถวายภัตตาหารหวานคาว เมื่อพระฉันเสร็จจะเทศน์โปรดหนึ่งกัณฑ์เป็นอันเสร็จพิธี

วิธีทำข้าวจี เอาเกลือโรยข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วเพื่อให้ใครสกลมกล่อม แล้วนำข้าวเหนียวนั้นมาปั้น เป็นก้อนให้แน่น เมื่อบั่นข้าวเหนียวเสร็จแล้วใช้ไม้ที่เหลาไว้เสียบ

ก่อนข้าวแล้วนำไปย่างไฟ ในขณะที่ย่างต้องคอยหมุนไม้ให้ข้างสุกสม่ำเสมอทุกด้าน เมื่อข้าวจวนจะสุกก็ทำให้ทั่วก่อนข้าว เมื่อย่างข้าวสุกดีแล้วชาวบ้านบางคนจะดึงข้าวออกจากไม้ ทำให้ข้าวจีมีรอยไหม้เสียอยู่ตรงกลาง ตรงรอยไหม้เนื้อชาวบ้านนิยมเอาน้ำอ้อยหรือน้ำตาลก้อนใส่เข้าไปคล้ายกับไส้ขนมหวานเสร็จแล้วนำข้าวจีใส่จานไปตั้งบาตรหรือนำไปถวายพระ

ปัจจุบันนี้ ประเพณีบุญข้าวจี มักจะไม่ค่อยได้เห็นในหมู่บ้านลาวพวนอำเภอบ้านหมี่ ทั้งนี้เนื่องจาก ในท้องถิ่นมีความเจริญชาวบ้านมีการทำขนมอย่างอื่นแทน เช่น ข้าวต้มมัดขนมเทียน ซึ่งประติศกว่าข้าวจีไปถวายพระ

ประเพณีบุญกำฟ้า "กำฟ้า" เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีของลาวพวน ในอำเภอบ้านหมี่ และลาวพวนในอีกหลาย ๆ ท้องที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่ครั้งบรรพกาล

"กำฟ้า" หมายถึง การนับถือ สักการะ บูชาฟ้า

ลาวพวน มีอาชีพหลักคือ การทำนา ในสมัยก่อน การทำนา ในสมัยก่อน การทำนาต้องพึ่งธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ชาวนาพวนในสมัยก่อนจึงมีความเกรงกลัวต่อฟ้ามาก ไม่กล้าที่จะทำให้ฟ้าพิโรธ ถ้าฟ้าพิโรธนั้นย่อมหมายถึง จะไม่มีฝนตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ก็ฟ้าจะผ่าคนตาย ความแห้งแล้ง ทุกข์โศกก็จะบังเกิดขึ้นกับประชาชน โดยทั่วไปจึงต้องมีการเช่นไหว้ สักการะบูชาฟ้าขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ฟ้าพิโรธ อีกนัยหนึ่งชาวบ้านที่ต่างก็ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม รู้สึกสำนึกในบุญคุณของฟ้า ที่ให้น้ำฝนอันหมายถึงความชุ่มชื้น ความอุดมสมบูรณ์ ความมีชีวิตของคน สัตว์ หรือพืชพรรณต่าง ๆ จึงได้เกิดประเพณีกำฟ้าขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการประจบสอพินิจไม่ให้ฟ้าพิโรธ และเป็นการแสดงความขอบคุณต่อเทพยดาแห่งท้องฟ้าหรือผีฟ้า ดังกล่าวนั่นเอง

วันเวลาที่มีประเพณีบุญกำฟ้า เช่น ที่ปฏิบัติกันอยู่ในหมู่บ้านลาวพวนอำเภอบ้านหมี่นี้ ยังถือปฏิบัติกันในหมู่บ้านลาวพวนในอีกหลายท้องที่ เช่น หมู่บ้านถนนใหญ่ ถนนแค อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ตำบลชอนสารเดช อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี และตามหมู่บ้านลาวพวนในจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทยอีก 16 จังหวัดแต่ละท้องที่ จะกำหนดวัน

เวลา แตกต่างกันไปภายใน 3 เดือน คือ ขึ้น 14 ค่ำเดือนอ้าย หรือขึ้น 13 ค่ำเดือน 3 แต่โดยทั่วไปเป็นที่รู้กันว่า "กำฟ้า" คือ วันขึ้น 3 ค่ำเดือน 3 ทั้งนี้ เนื่องจากมีการตกลงกันในหมู่ลาวพวนโดยทั่วไปว่า วันกำฟ้า แต่เดิมนั้นถือเอาวันที่มีผู้ได้ยินเสียงฟ้าร้องครั้งแรก ในเดือน 3 ให้เริ่มเป็นวันกำฟ้า แต่การยึดถือตามแนวนี้ มักเกิดข้อโต้แย้งกันอยู่เสมอว่า คนนั้นได้ยิน คนนี้ไม่ได้ยิน หาข้อมูลไม่ได้ ควรที่ฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน 3 นี้ ถือกันว่า "ฟ้าเปิดประตูน้ำ" โดยมาก "กวนบ้าน" (หัวหน้าหมู่บ้าน) จะถือเอาการได้ยินฟ้าร้องของคนหูตึง ในหมู่บ้านเป็นเกณฑ์ ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นเสียงฟ้าร้องดังจริง ๆ จนคนได้ยินกันอย่างทั่วถึง

คำทำนายเกี่ยวกับฟ้าร้อง ที่เล่าต่อ ๆ กันมาว่า มีดังนี้

1. ฟ้าร้องทางทิศเหนือ หรือตะวันออกเฉียงเหนือ ทายว่า ฝนจะดี ทำนาได้ข้าวปลาบริบูรณ์ ทำให้มีงมีศรีสุข
2. ฟ้าร้องทางทิศใต้ ทายว่า ฝนจะแล้ง น้ำท่าไม่บริบูรณ์ การทำนาจะเสียหาย
3. ฟ้าร้องทางทิศตะวันออก ทายว่า ฝนจะตกปานกลาง นาในบริเวณที่ลุ่มจะดี นาในที่ดอนมักเสียหาย
4. ฟ้าร้องทางทิศตะวันตก ทายว่า จะเกิดความแห้งแล้ง ฝนตกไม่แน่นอน ข้าวจะยากหมากจะแพง (หมายถึงการทำนามีนั้นจะไม่ได้ มีแต่เรื่องร้ายภัยจะคุกคามตลอดปี)

อนึ่ง ในคืนที่ได้ยินฟ้าร้องครั้งแรกในเดือน 3 นี้ ก่อนที่จะเข้านอนเจ้าของบ้านจะร้องบอกแก่สัตว์เลี้ยงของตนให้รู้ตัวและสงบเสงี่ยมว่า "จัวควายเฮย กำฟ้าเน้อ อย่าได้อีกทีทกริกโครม แต่บัดนี้ไปจนสูงขึ้น ตะเจ็นตกตกดิน จึงมันเน้อ" (สูง-สว่าง, ตะเจ็น-พระอาทิตย์, มัน-หัน)

กิจกรรมที่ปฏิบัติกันในระหว่างกำฟ้า มี 3 ประการคือ

1. งดเว้นการงานที่ปฏิบัติอยู่เป็นประจำทั้งปวง

2. การทำบุญ

3. การประกอบพิธีกรรม ตั้งบายศรี บูชาฟ้า และประกาศขอพรจากฟ้า
(เทพดาที่รักษาท้องฟ้า)

ตามประเพณีนั้น "วันสุกดิบ" อันเป็นวันเตรียมงานตรงกับวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 สมาชิกทุกคนในครอบครัวแต่ละครอบครัว จะช่วยกันทำข้าวปุ้น (ขนมจีน) พร้อมทั้งน้ำยา น้ำพริก อย่างขมิ้นมันส่วนอาหารหวานนั้น มีการทำข้าวหลามเผาใน กระบอกไม้ไผ่อ่อน ที่ขาดไม่ได้อีกอย่างหนึ่งคือ ข้าวเหนียวปั้น ยัดไส้หวาน ไส้เค็ม ทาด้วยไข่แล้วยิงไฟให้เหลืองเกรียม เรียกว่า ข้าวจี เพื่อนำไปเช่นไหว้ผีฟ้าและแบ่ง บันกันกินในหมู่บ้านนี้เอง มิตรสหาย หน้าที่ในการทำข้าวปุ้น ข้าวหลามและข้าวจี ตก เป็นของฝ่ายหญิง พ่อบ้านและชายหนุ่ม (อ้ายบ่าว) จะช่วยกันไปตัดไม้ไผ่อ่อนหาหินมา ไว้ต้มข้าวมัน ทำข้าวหลาม เผาข้าวหลาม ข้าวหลามที่จะใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญนั้นกระทำ กันที่วัด เรียกว่า "ข้าวหลามทิพย์" ผู้ใดได้กินข้าวหลามทิพย์ เชื่อว่า จะไม่ถูกฟ้าผ่า เมื่อเตรียมอุปกรณ์การเผาข้าวหลามครบแล้ว ในตอนบ่ายต่างก็อาบน้ำ แต่งตัว ทิวหิว ประแป้ง มุ่งสู่ลานเผาข้าวหลามทิพย์ที่วัด ในบริเวณลานวัด ฝ่ายชายจะแบ่งหน้าที่กัน เพื่อสร้างประรำพิธี

เวลาประมาณ 3 โมงเย็น พระสงฆ์จะเจริญพระพุทธมนต์เย็น ผู้อาวุโสที่มี ความรู้ทางด้านพิธีการประกอบพิธี จะทำหน้าที่เป็นพราหมณ์ สวดเปิดบายศรี บูชาเทวดา (ผีฟ้า) อ่านประกาศอัญเชิญเทพดาให้มารับเครื่องสังเวฆมาดูพิธีกรรมการร่ำอวยพร เรียบร้อยแล้ว แยกย้ายกันกลับบ้านตักกลางคืนก่อนนอน ผู้เฒ่าแก่จะเอาไม้ไปเคาะที่เคา ไฟ กล่าวคำที่เป็นมงคลในทำนองให้ผีฟ้า ผีบ้าน ผีเรือน ปกป้องรักษาคนในครัวเรือน ให้มีความอยู่ดี กินดี มีข้าวปลาอาหารสมบูรณ์

เข้าวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นวันกำฟ้า ทุกคนในบ้านจะตื่นนอนแต่เช้าตรู่ แม่บ้านเตรียมอาหารคาวหวาน จัดใส่สำหรับไปทำบุญถวายพระที่วัด มีการใส่บาตรพระ ด้วยข้าวหลาม ข้าวจีด้วย หลังจากถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์แล้ว มีการรับประทาน

อาหารร่วมกัน ตั้งแต่เวลาบ่าย จนถึงเย็นและกลางคืน มีการรื่นเริงพื้นบ้าน เช่น เตะหมาเปี้ย ช่างชัย ไม้ฮึม มอญซ่อนผ้า ระหว่งชายกับหญิง ผู้ใดแพ้จะถูกทำโทษ ด้วยการร้องรำทำเพลง หรือเขกเข้า ฯลฯ เป็นที่สนุกสนานรื่นเริง นับว่าเป็นการ กระชับความสัมพันธ์และสร้างความสามัคคีได้ดียิ่ง หรืออาจจะมีการแข่งนางด้ง นาง กวัก นางสะ (สาก) ลิงลม ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เกี่ยวกับการทรงเจ้าเข้าผี

ในวันกำฟ้านี้ ทุกคนจะหยุดงาน 1 วัน ตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ ตกดิน ดังคำกลอนลำพวนที่ว่า "เหล็กบ่แฮ่ต้อง ช้องบ่แฮ่ดี" (แฮ่-ให้, ต้อง-จับ) คงจะเป็นการบ้องกันฟ้าผ่าที่โลหะและคนที่อยู่ใกล้ ๆ จะได้รับอันตราย จึงห้ามไม่ให้คนออกไปทำงานกลางทุ่งโล่ง พอพระอาทิตย์ตกดินจึงถือว่า "มันกำฟ้า" (มัน-พัน) ไม่มีการใช้งานสัตว์เลี้ยง ห้ามส่งเสียงอึกทักกริกโครม ใครฝ่าฝืนจะถูกฟ้าลงโทษ เมื่อ ไม่มีการทำงาน ทุกคนจึงมีเวลาสำหรับการต้อนรับญาติพี่น้องที่อยู่ต่างบ้าน ที่มาเยี่ยม เยือนได้อย่างเต็มที่

หลังจากวันกำฟ้า (ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3) ไปซัก 7 วัน ก็จะกำฟ้าอีกครั้ง วันต่อจากครั้งวันนี้ไปอีก 5 วันถือว่า กำฟ้าแล้ว (แล้ว-เสร็จสิ้น) วันนี้ชาวบ้านจะจัด อาหารคาวหวานไปถวายพระที่วัดอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นก็จะเอาดินพินที่ติดไฟ 1 ดุ้นไป ทำพิธีตามลำนํ้า เรียกว่า "การเสียแล้งตามแม่น้ำลำคลอง" โดยการทิ้งดุ้นไฟไหลไปตามสายน้ำเป็นการบูชาและรำลึกถึงเทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ และเป็นการบอกกล่าวแก่ เทพยดา (ผีฟ้ารำ หมดเขตกำฟ้าแล้ว)

ปัจจุบันนี้ การทำบุญกำฟ้าของลาวพวนได้ลดขั้นตอนพิธีกรรมแบบเก่าลงไปมาก บางบ้านอาจจะใช้ซื้อข้าวหลามมาสำหรับจัดใส่สำหรับไปทำบุญแต่บางบ้านยังคงเผาข้าวหลาม อยู่ แต่การทำข้าวบูน ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมทำกัน ทั้งนี้เพราะค่อนข้างยุ่งยาก ส่วนมาก นิยมซื้อข้าวบูนจากตลาด แล้วทำน้ำพริก น้ำยาเอาเอง หลังจากนั้นก็นำไปทำบุญที่วัด

อย่างไรก็ตาม ผู้หลักผู้ใหญ่และคนหนุ่มสาวในปัจจุบันที่เกิดทันได้สัมผัสกับบรรยากาศ ของประเพณีบุญกำฟ้าในสมัยก่อน สมัยที่อยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมอัน เป็นธรรมชาติอย่างแท้

จริงต่าก็คร่ำครวญถึงความหลังครั้งเก่า เสียงหมอลำพวน เสียงแคน เสียงตะโพน
เป็ย กระหมกัระดาน คละเคล้ากับเสียงตลกไปกษา อย่างสนุกสนานในท่ามกลาง
แสงจันทร์ วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และแสงสว่างจากกองหลัว (หลัว-ตอไม้ไฟแห้ง)
จึงได้มีการตั้งชมรมในหมู่ลาวพวน จัดงาน "ราตรีกำฟ้า" หรือ "กำฟ้ารำลึก"
ขึ้นมา ถึงแม้ว่า จะปลุกให้พื้นดินขึ้นมาได้เพียงความรู้สึก นึกคิดก็นับว่าเป็นก้าวสำคัญที่
จะเป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมได้รู้จัก

ประเพณีสงกรานต์ สงกรานต์ลาวพวน เรียกว่า "สังขานต์" มี 3 วัน
เช่นเดียวกับที่ถือปฏิบัติกันโดยทั่วไป วันที่หนึ่งวันสงกรานต์ เรียกว่า "วันสงขานต์ล่อง"
วันที่สองเรียกว่า "วันเนา" วันที่สามวันเถลิงศก เรียกว่า "วันสังขานต์ขึ้นหรือวัน
พระยาวัน"

วันสงกรานต์หรือ เรียกตามภาษาลาวพวนว่าวันสังขานต์ล่องนี้ทุกคนจะต้องตื่นขึ้น
แต่เช้ามีดก่อนเวลาทีอิกาศีออกไปหากิน แล้วพากันลงไปอาบน้ำที่แม่น้ำสระหมดำเกล้า
เพื่อชำระ ล้างบาปเคราะห์กรรมและทุกข์โศก โรคภัยเสนียดจัญไรให้ไหลลลยไปตาม
กระแสน้ำจะได้ความสุขกายสบายใจในปีใหม่ต่อไป ส่วนผู้ที่ไปอาบน้ำนี้เรียกว่า "อาบ
น้ำก่อนกา" คือตื่นไปอาบน้ำก่อนอิกาศีออกไปหากิน

วันอาบน้ำก่อนกาที่บ้านเรือนจะต้องจัดทำข้าวขนมหวานต่าง ๆ สิ่งที่จะขาด
ไม่ได้ก็คือ ข้าวเหนียวแดง และขนมกะละแม สำหรับใส่ชะลอมถวายพระเฒ่าในวัน
ทำบุญตอนเช้าของวันเถลิงศก ในตอนกลางวันก็จัดเสื่อ ผ้าห่ม ผ้าขาวม้า เว้นผ้าห่ม
ใส่ถาด มีดอกไม้ ธูป เทียน นำไปวัดเพื่อให้พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เรียกว่า
"สวดชัยมงคลเสื่อผ้า" หรือชาวพวนเรียกว่า "สู่เชื้อสู่ผ้า" (เชื้อ-เสื่อ) ถือกันว่า
เป็นการสะ เตะเคราะห์กรรมและทุกข์โศกโรคภัยไข้เจ็บให้หมดไปในปีใหม่จะได้มีความสุข
ความสบายเช่นเดียวกับการอาบน้ำก่อนกา

รุ่งขึ้นวันที่ 14 เมษายน เรียกว่า "วันเนา" ทุกบ้านจะนำอาหารคาวหวาน
ไปถวายพระที่วัดแต่เช้าครู่ เช่น เคยและอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

ตอนบ่ายหนุ่มสาว คนเฒ่าคนแก่ เด็ก ๆ จะแต่งกายด้วยอาภรณ์ใหม่ถือขันน้ำที่ผสมน้ำอบ น้ำหอม ไปสรงน้ำพระที่วัด ทางวัดจะเตรียมสถานที่สำหรับให้สรงน้ำ พระพุทธรูปและ พระสงฆ์แล้วจึงเล่นสาดน้ำรดกันเป็นที่สนุกสนาน ในวันที่ 15 เมษายน ชาวบ้านก็จะนำ อาหารและดอกไม้ธูปเทียนไปถวายพระที่วัดอีกหนึ่งวันแล้วมีการรดน้ำกันเอง เช่นวันที่ 14 ตอนกลางคืนของวันที่ 14 และ 15 นั้น แต่เดิมหนุ่มสาวจะมาชุมนุมกันที่วัด มีการ ละเล่น สนุกสนาน เช่น ช้างรำ มอญซ่อนผ้า สะบ้า

พิธีสรงน้ำ เป็นประเพณีอันดีอย่างหนึ่งของลาวพวนในอำเภอบ้านหมี่ พิธีนี้จะ เริ่มภายหลังจากสงกรานต์ ความมุ่งหมายของการสรงน้ำ ก็คือ ผู้น้อยจะได้ขอขมาโทษ ผู้ใหญ่ โดยอาจจะล่วงเกินกระทำความผิดพลาดต่อผู้ใหญ่ในรอบปีที่ล่วงมาแล้วและขอพรจาก ผู้ใหญ่เพื่อความ เป็นศิริมงคลอยู่เย็นเป็นสุข การสรงน้ำจะกระทำพิธีกันตามวัดวาอาราม ต่าง ๆ โดยมากผู้ที่ได้รับสรงน้ำนั้นจะเป็นเจ้าอาวาสวัด คนเฒ่าคนแก่ที่เคารพนับถือโดย มีการนัดหมายกันให้ผู้ที่สรงน้ำมารวมกันที่บริเวณพิธีศึกษานุกิจก็จะจัดขบวนแห่ขึ้น และ บางที่จัดผ้าป่ามาถวายเจ้าอาวาสวัดพร้อมด้วยเครื่องไทยทาน หลังจากสรงน้ำเมื่อเจ้า อาวาสวัดผลัดจีวรใหม่แล้วก็จะให้ศีลให้พรและแจกของชำร่วยแก่คนเฒ่าคนแก่ หลังจากนั้น หนุ่มสาวก็จะเล่นสาดน้ำกันด้วยความสนุกสนาน

บั้งสุกุลอัฐิ ในวันสงกรานต์ของลาวพวน นอกจากจะมีการละเล่นปล่อยนก ปล่อยปลา ทำบุญแล้ว ยังมีประเพณีบั้งสุกุลอัฐิญาติผู้ใหญ่ การบั้งสุกุลนั้นทำแต่ครั้งเดียว จะทำในวันสงกรานต์วันไหนแล้วแต่จะนัดหมายในหมู่บ้าน โดยมากมักทำในวันสรงน้ำพระ หรือไม่ก็ทำในวันท้ายของสงกรานต์ ถ้าจะทำการในวันแรกของสงกรานต์ เมื่อพระฉันเพล แล้วให้เสร็จธุระกันไปก็ได้ ตามประเพณีแต่ก่อนเขาไม่เอาอัฐิเข้าบ้าน ถ้าเป็นชาวบ้าน มักฝังอัฐิญาติผู้ใหญ่ไว้ใต้โคนต้นไม้ในวัด หรือไม่ก็ฝังไว้รอบเสาโบสถ์โดยทำป้ายชื่อปิด เอาไว้ หลังจากนั้นก็นิมนต์พระไปบั้งสุกุลที่ตรงนั้น ถ้าเป็นคนมั่งมีหน่อย ซึ่งโดยมาเป็น ชาวเมืองมักก่อเป็นเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ในนั้น ผู้ที่ไปบั้งสุกุลมักจะเป็นญาติคนแก่คนเฒ่าซึ่งพ้น วัยชอบสนุกสนานแล้ว

แต่ปัจจุบันนี้ ทางราชการได้ร่วมกันจัดงานประเพณีสงกรานต์ขึ้นโดยชักชวนพ่อค้า

ประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จัดทาสาวงามแต่งกายเป็นนางสงกรานต์ นางสงกรานต์จะนั่งอยู่บนรถที่ตกแต่งอย่างสวยงาม มีขบวนหน้าหน้ารถนางสงกรานต์ ขบวนหน้าจะมีกลองยาวและรำกลองยาวขบวนหน้าจะแห่ผ่านตลาดย่านการค้า ในระหว่างที่ขบวนแห่ผ่านไปนี้ จะมีการเล่นสาคน้ำกัน การเล่นสาคน้ำนี้เป็นขนบธรรมเนียมที่ถือกันมาแต่โบราณว่า ถ้าปีใดผู้เฒ่าผู้แก่และหนุ่มสาวไม่เล่นสาคน้ำ ปีนั้นฝนจะตกน้อย การเล่นสาคน้ำนี้ถือเสมือนหนึ่งดังกริยาพระยานาค เล่นน้ำในสระอินคาท จะทำให้ฟ้าฝนดี ชาวนาจะได้ใช้น้ำทำนาได้พอเพียงกันฤดูกาลทำนา ปัจจุบันนี้ ประเพณีสงกรานต์ พิธีสงน้ำ และยิงสุกุลอัฐิ ยังคงถือปฏิบัติอยู่ในหมู่บ้านลาวพวน

ประเพณีบ้องไฟ ประเพณีแห่บ้องไฟ แรกเริ่มเดิมทีมาจากการบูชาไฟของลัทธิศาสนาพราหมณ์ใช้เสียงทนายดูฝน ถ้าบ้องไฟขึ้นสูงฝนจะดี ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ ถ้าบ้องไฟแตกหรือไม่ขึ้นฝนจะแล้ง มีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันว่า พระยาขอมมีความเลื่อมใสในลัทธินี้ จึงให้ทำพิธีจุดบ้องไฟเป็นประจำปี ลาวพวนเอาลัทธิพราหมณ์ที่ขอมนำมาใช้ จึงมีประเพณีแห่บ้องไฟจนถึงปัจจุบัน

อำเภอบ้านหมี่ เป็นแห่งหนึ่งที่ยังมีประเพณีแห่บ้องไฟอยู่บ้างบางตำบลบ้องไฟหรือบั้งไฟ (บั้ง แปลว่า ไม้กระบอก) ในราวปลายเดือนห้า ต่อกับเดือนหกตามคติพจนานุกรมถือว่า อย่างเข้าฤดูฝน ถ้าปีใดฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ลาวพวนส่วนใหญ่ซึ่งมีอาชีพในการทำนา เพาะปลูกพืช ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ การที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ลาวพวนเชื่อว่า บุคคลในหมู่บ้าน ได้กระทำการที่ทำให้ "พระยาขอม" ซึ่งเป็นผู้ที่มีหน้าที่ทำให้เกิดฝนตกในมนุษยโลกไกรธ เพื่อให้พระยาขอมหายไกรธจึงต้องทำการเซ็งบ้องไฟ อันจะเป็นเหตุทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาลหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเซ็งบ้องไฟก็คือ การทำพิธีกรรมขอฝนจากฟ้านั่นเอง

ส่วนการจุดบ้องไฟนั้น เป็นการเสี่ยงทายดูฝนดังกล่าวที่นายที่ว่า "...บ้องไฟขึ้นสูง ฝนจะดี ..บ้องไฟแตกหรือไม่ขึ้น ฝนจะแล้ง"

ระยะเวลาการเซ็งบ้องไฟ การเซ็งบ้องไฟ เริ่มมีการเซ็งตั้งแต่ปลายเดือนห้า

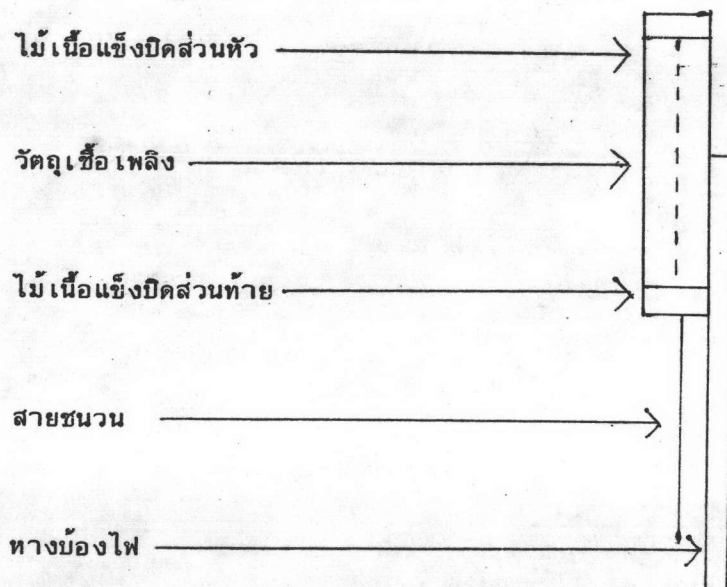

จนถึงก่อนวันเข้าพรรษา ในระหว่างการเข้าพรรษาไม่นิยมเซ็งบ้องไฟ ส่วนการกำหนดวันที่จะเซ็งบ้องไฟก็ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดนิตหมายของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้าน

ส่วนประกอบของบ้องไฟ มีส่วนที่สำคัญ 3 ส่วนคือ

1. ตัวบ้องไฟ ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ (ปัจจุบันนิยมใช้ท่อเหล็กกลวง)
2. วัตถุเชื้อเพลิงและสายชนวน เป็นส่วนผสมของดินประสิวกับด้ามไม้ชนิดที่มีน้ำหนักเบา เช่น ถ่านไม้แห้ง เป็นต้น
3. ทางบ้องไฟ ทำด้วยไม้ไผ่ หรือ ไม้รวก

ภาพแสดงส่วนประกอบของบ้องไฟ

ชนิดของบ้องไฟ

การจำแนกชนิดของบ้องไฟ คือ แยกตามน้ำหนักของดินประสิ่วที่บรรจุอยู่ในตัวบ้องไฟ

เป็นหลัก ซึ่งจำแนกออกได้เป็น 3 ชนิดคือ

1. บ้องไฟแสน	ใช้ดินประสิวบรรจุหนัก	120	กิโลกรัม
2. บ้องไฟหมื่น	ใช้ดินประสิวบรรจุหนัก	12	กิโลกรัม
3. บ้องไฟเล็ก	ใช้ดินประสิบบรรจุหนักน้อยกว่า	12	กิโลกรัม

หมายเหตุ คำว่าหมื่นเป็นมาตราวัดน้ำหนักของภาคอีสาน

1	หมื่น	เท่ากับ	12	กิโลกรัม
10	หมื่น	เท่ากับ	1	แสน

เพลงเซ็งบ้องไฟ

เพลงเซ็งบ้องไฟ มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากเพลงประเภทอื่น ๆ
วิธีการเซ็ง (ร้องและรำ) มีหัวหน้าบอกบทหนึ่งคน ผู้ร้อง - รำ คนอื่น ๆ เป็นลูกคู่
ว่าตามบทเซ็งครั้ง ละ 1 วรรค ตามเครื่องให้จังหวะ เนื้อร้องเริ่มจากการบรรยาย
ความเป็นมาของงาน บุญบ้องไฟ ไปจนกระทั่งถึงการสรรเสริญผู้มีพระคุณ ผู้ปกครอง
บ้านเมือง และขอให้หมู่บ้านของตนอุดมสมบูรณ์ ดังตัวอย่างคำเซ็งว่า

โอเฮาโอพวกเซ็งเฮาโอ
อมพุทไธ นะโมเป็นเจ้า
ข้อยจะเว้ากลอนเซ็งบ้องไฟ
สืบมาจากพระยาขอม เมืองแมน
แทนลงมาคือผาแดงนางไอ่
รองลงมาก็คืองานประเพณี

ฯลฯ

เมื่อกำหนดจุดบ้องไฟ ขบวนแห่จะนำบ้องไฟไปยังสถานที่สำหรับจุดบ้องไฟซึ่ง

ทำเป็นร้านค้าไว้สูงจากพื้นดิน คะเนให้สูงกว่าส่วนหางของบ้องไฟ เมื่อวางในแนวตั้ง เรียกว่า "ค้ำง" ต่อสายขนวนให้ยาวลงมาพอที่คนยืนจุดได้สะดวก บ้องไฟของใคร ทำถูกส่วนก็จะพุ่งขึ้นไปบนท้องฟ้า ชาวบ้านจะให้ร้องแสดงความยินดี ซึ่งเป็นนิมิตหมาย ตามคำทำนายว่า ปีนี้ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล พืชผลการเกษตรจะอุดมสมบูรณ์ เรียกว่า "ไฟรฟ้าหน้าใส" นั่นแล

ก่อนที่จะนำบ้องไฟไปจุดจะต้องกล่าวคำถวายเป็นพุทธบูชาก่อนจึงนำไปจุดได้ คือ เมื่อแต่ละวัดนำบ้องไฟมาพร้อมกันแล้ว บรรดาลูกศิษย์พระก็จะพากันแบกหามบ้องไฟแท้ไป รอบหมู่บ้าน แล้วนำไปรวมไว้ที่ปูชนียวัตถุสำคัญในวัด เช่น รอบบริเวณโบสถ์หรือรอบพระเจดีย์ แล้วกล่าวคำถวายเป็นพุทธบูชา การกล่าวคำถวายวัตถุสิ่งของอะไรก็ตาม ชาวบ้านในท้องถิ่นนี้เรียกว่า "เวน" ทั้งนี้ เมื่อเสร็จคำกล่าวจึงจะทำการจุดบ้องไฟได้

การ เชิงบ้องไฟ ในปัจจุบัน

ในปัจจุบันความ เจริญของวัตถุโบราณ โดยเฉพาะระบบการชลประทานได้เข้ามา มีบทบาทต่ออาชีพการเพาะปลูกของลาวพวนเป็นอย่างมาก การ เชิงบ้องไฟเพื่อขอฝน จากฟ้า เมื่อยามฝยแล้ง เปลี่ยนเป็นการขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของกรมชลประทาน และหน่วยฝนหลวง ซึ่งได้ผลแน่นอนกว่าการ เชิงบ้องไฟ

ปลายเดือนห้า ถึงขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 ของปัจจุบันนี้ ไม่ว่าฝนจะแล้งสักปานใดก็ไม่สามารถจะตาชมการ เชิงบ้องไฟในหมู่ลาวพวนอำเภอบ้านหมี่ได้อีกแล้ว คงมีการ เชิง - จุดบ้องไฟ เฉพาะในงานเทศกาลใหญ่ ๆ เท่านั้น เช่น งานเทศกาลดีของดี บ้านหมี่ เป็นต้น

ประเพณีไหว้เจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน

หมู่บ้านเชียงงานเป็นหมู่บ้านแรกเริ่มของลาวพวน ในอำเภอบ้านหมี่และตั้งรกรากท่ามาหากินอยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ การที่เป็นหมู่บ้านแรกนี้เองภาษาพวนเรียกว่า "บ้านคั่น" เชื่อว่ามีปู่ย่าตายายที่มาจากเมืองสุยหัวพันทั้งห้าทั้งหกนี้เองจะคุ้มครองลูกหลาน

ที่อพยพมาอยู่ในหมู่บ้านนี้ให้อยู่เย็นเป็นสุข และมีอาชีพทำมาหากินได้ง่าย จึงได้ช่วยกัน
 สร้างศาลเจ้าพ่อประจำหมู่บ้านขึ้น เรียกว่า "เจ้าพ่อบ้านคั่น" หรือ "เจ้าพ่อสัมบันโน"
 อยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านตั้งอยู่ริมฝั่งคลอง สร้างเป็นศาลเจ้าขนาดใหญ่มีคนเฝ้าดูแลเชื่อว่า
 เจ้าพ่อบ้านคั่นนี้เป็นผีต้นตระกูลของลาวพวนผู้ลี้ภัยไปแล้วจะคุ้มครองรักษาคนในหมู่บ้าน
 มีการเช่นไหว้ โดยการนำเอา หมู เป็ด ไก่ มาไหว้ เป็นประจำทุกปีราวเดือน 6
 จะมีการจัดงานฉลองเจ้าพ่อบ้านคั่น มีลิเกหรือละคร มาแสดงถวาย เจ้าพ่อบ้านคั่นจะ
 แสดงอำนาจศักดิ์สิทธิ์โดยผ่านทางตัวแทน ชาวบ้านเรียกว่า "เจ้าจ้ำ" ส่วนมากเป็นหญิง
 วัยกลางคน เหตุที่จ้ำเป็นหญิง จากคำบอกเล่าหญิงเป็นเพศที่มีจิตใจอ่อนไหวง่ายกว่าชาย
 เมื่อวิญญาณของเจ้าพ่อเข้าร่างของจ้ำแล้วจะออกได้ง่ายกว่าผู้ชาย ชาวบ้านมีเรื่องเดือด
 ร้อนใจก็จะไปปรึกษาหารือโดยผ่านจ้ำ และหาทางแก้ไขจะได้สบายใจ สำหรับจ้ำหรือตัว
 แทนเจ้าพ่อ เจ้าพ่อจะเป็นผู้เลือกเอง โดยการเข้าสิ่งสู่บุคคลใดก็ตามต้องการ จะเป็น
 ตัวแทนเจ้าพ่อหรือจ้ำ ถ้าหากเจ้าพ่อไม่เลือกก็จะ เป็นจ้ำไม่ได้

พิธีทรงเจ้าพ่อ มักจะกระทำกันในเดือนหก ก่อนจะเริ่มลงมือทำนาชาวบ้านจะ
 นำเครื่องเช่นไหว้ใส่ถาดมาไหว้เจ้าพ่อ จ้ำจะอาบน้ำปะแป้งให้สะอาด แล้วจุดธูปเทียน
 นั่งพนมมือทำพิธีไหว้เจ้าพ่อ บอกกล่าวว่ลูกหลานได้นำเครื่องเช่นมาไหว้และอยากเห็น
 อภินิหารของเจ้าพ่อ จ้ำจะนั่งพนมมือประมาณ 10 นาที มือจะสั่นทีละน้อย ๆ จนสิ้นมาก
 แสดงว่าเจ้าพ่อได้เข้ามาสู่จ้ำแล้ว ลูกหลานก็จะซักถามเรื่องราวของตนจนเป็นที่พอใจ
 หลังจากนั้นเจ้าพ่อก็จะออกจากจ้ำ ปัจจุบันการเช่นไหว้เจ้าพ่อบ้านคั่นยังคงกระทำอยู่แต่ไม่
 ยิ่งใหญ่เหมือนก่อน

ประเพณีแห่นางแมว ประเพณีแห่นางแมว ที่มาชาวบ้านเก่าแก่เล่าว่าที่มีการ
 แห่นางแมวเกี่ยวกับฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลทำให้ชาวบ้านทำนาไม่ได้ ชาวบ้านเลยร่วมใจ
 กันทำพิธีแห่นางแมว เพราะเชื่อถือว่า เมื่อแห่นางแมวแล้วฝนจะตกต้องตามฤดูกาล

พิธีแห่นางแมว ชาวบ้านจะคัดเลือกแมวสีดำตัวเมียมา 1 - 3 ตัวหรือจะใช้
 เพียงตัวเดียวก็ได้ นำแมวใส่ลงในกระทอหรือ เข่งที่มีฝาปิดปากข้างบนฝาปิดชั้นจะต้องไปรง
 พอนที่น้ำจะกระเซ็นไปถูกตัวแมวได้ ในขณะที่วางแมวลงในเข่ง ผู้ที่จับแมวต้องพูดว่า "นา

แมวเอ๋ย ขอฟ้า ขอฝน ขอน้ำมนต์ฮอดหัวนางแมว ให้ฝนตกลงมาด้วยเคื้อ" เมื่อปิดฝาแข่งดีแล้วต้องหาไม้มาสอดเป็นคานสำหรับหาม ต่อจากนั้นจัดเครื่องสักการะบูชาอันประกอบด้วยคาน 5 หัวหน้าพิธีนำเครื่องสักการะมาถวายเชิญเทวดาลงมาชุมนุมแล้วตั้งจิตอธิษฐานขอน้ำฝน ชาวบ้านก็จัดเตรียมขบวนแท็กซี่จะร้องคำเซิ้งแท่งนางแมวพร้อมกัน "นางแมวเอ๋ย ขอฟ้าขอฝน ขอน้ำมนต์ฮอดหัวนางแมว" เจ้าของบ้านที่ขบวนแท่งนางแมวไปถึงจะต้องค้ำน้ำสากลงไปให้ถูกขบวนแท่งและถูกหัวนางแมวด้วย ในขณะที่สาคน้ำลงไปก็จะพูดว่า "เฮ้าฝนตกลงไปแล้ว ฝนตกแล้ว ตกลงมามากจริง ๆ หากขบวนแท่งนางแมวไปถึงบ้านใคร บ้านนั้นไม่สาคน้ำลงมา ลาวพวนเชื่อว่า นางแมวจะโกรธมาก และสาเหตุประการนี้เอง จะทำให้เกิดอาเพศฝนไม่ตก อากาศแห้งแล้ง

การใช้แมวเป็นตัวประกอบที่สำคัญในพิธีขอฝน เพราะแมวเป็นสัตว์ที่เกลียดฝน ถ้าฝนตกครั้งไรแมวจะร้องทันที จึงถือเอาเคล็ดที่แมว์ร้องในเวลาฝนตกกว่าจะเป็นเหตุให้เกิดฝนตกจริง ๆ ชาวบ้านจึงต้องร่วมมือกันสาคน้ำและทำให้แมว์ร้องมากที่สุด จึงจะเป็นผลดี ขบวนแท่งนางแมวนั้น บางครั้งก็ใช้เวลาานเกือบตลอดวัน ดังนั้นการแท่งนางแมวจึงเป็นการร่วมใจกันในหมู่ชาวบ้านทุกครัวเรือน เพื่อประกอบพิธีตามความเชื่อและสนุกสนานร่วมกันในการเซิ้งนางแมว

สถานที่ที่ใช้แท่งนางแมว เริ่มพิธีที่วัดแล้วแห่ไปตามหมู่บ้านแล้วกลับมาที่วัด เป็นเสร็จพิธี ส่วนมากพิธีแท่งนางแมวนิยมทำกันในเดือน 6 หรือเดือน 7 ในปีที่แล้วฝน

ประเพณีสารทพวน ประเพณีสารทพวนเป็นของพราหมณ์ ถือว่าเป็นการทำบุญในเวลาที่ดินข้าวออกรวงเป็นน้านม เป็นประเพณีอันหนึ่งที่รับขวัญรวงข้าวเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ดินข้าวในนา เรื่องนี้ลาวพวนได้ยึดถือมาตลอด นอกจากนี้ ยังถือว่าการทำบุญสารทเป็นการส่งผลบุญไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว

ก่อนจะถึงวันสารท ซึ่งกำหนดเอาวันสิ้นเดือน 9 หรือเดือน 9 แรม 15 ค่ำ ลาวพวนจะเตรียมกวนข้าวกระยาสารท ซึ่งมีส่วนผสมของข้าวเม่าคั่ว ข้าวตอก ถั่วลิสง น้ำตาลปีบ มะพร้าว งา และมะเข็ญ แล้วกวนเก็บใส่กระบุงไว้ ลาวพวนจะทำ

กระยาสารทเป็นจำนวนมาก ในตอนเย็นหนุ่มลาวจะชวนกันทำข้าวปุ้น (ขนมจีน) รุ่งเช้าวันเสาร์ก็จะนำอาหารคาวหวาน ข้าวปุ้น ขนมกระยาสารทและกล้วยไข่ไปถวายพระที่วัด แล้วนำข้าวกระยาสารทออกแจกจ่ายตามบ้านญาติพี่น้อง และผู้ที่เคารพนับถือในวันนี้อาจารย์จะหยุดงานแล้วพากันไปเยี่ยมญาติ

ประเพณีทอข้าว บุญทอข้าว เป็นประเพณีลาวพวนอีกอย่างหนึ่งที่นิยมทำกันในเดือน 9 วันสิ้นเดือนตรงกับวันธรรมสวนะ ชาวบ้านก็จะทำใบตองมาทำข้าวต้มมัดกับ หรือ บางทีก็ใส่กระทงไปวางไว้ตามทางเดินตามหมู่บ้านบริเวณวัดถือกันว่าเป็นการแจกข้าวให้แก่เปรต อสุรกาย ผู้คนรกรก ในเวจและให้ทานแก่ แร้งกา สารพัดสัตว์ 2 เท่า สัตว์ 4 เท่า แล้วนำ "พาข้าว" (สำหรับข้าว) มีอาหารหวานคาวไปถวายพระแล้วกรวดน้ำแผ่กุศลไปให้ผี

ประเพณีแหกนา (แหกนา) ประเพณีนี้มีบุญมากจึงต้องตอบแทนด้วยพิธีนี้ โดยการบอกกล่าวให้แก่แม่โพสพทราย การปฏิบัติของประเพณีแหกนาคือเป็นแบบฉบับของลาวพวนโดยเฉพาะซึ่งแตกต่างไปจากพิธีแหกนาทั่วไป พิธีแหกนาเริ่มภายหลังจากที่ชาวนาได้ทำประเพณีทำบุญทอข้าว ซึ่งชาวบ้านได้ไปประกอบทำพิธีที่วัด โดยการจัดทอข้าว กระทงข้าวให้ทานแก่เปรต ผีปู่ย่าตายาย ผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านก็จะเก็บทอข้าวไว้เพื่อใช้ในพิธีแหกนา โดยนำทอข้าวที่เก็บไว้ไปวางตามมุมคันท่อนก่อนที่จะเริ่มลงมือทำนา ส่วนมากมักจะทำในแปลงคกกล้า เพื่อเป็นการบอกกล่าวแม่โพสพ พิธีแหกนาจะเริ่มในราวเดือน 6 หรือเดือนพฤษภาคมของทุก ๆ ปี โดยเมื่อถึงวันที่ชาวนาจะไปทำพิธีแหกนานั้นชาวนาจะจูงควายพร้อมคันท่ออาหารและขนมที่นำไป เช่นแม่โพสพตามคันท่อต่าง ๆ โดยมีการบอกกล่าวเป็นพิธีเพื่อ ไชคกลางเอาไชคชัย แล้วชาวนาก็จะเริ่มไถนาโดยให้มีรอยไถผ่านทุกแปลงไปเป็นรอยเดียว ขณะเดียวกันชาวนาอีกคนหนึ่งจะช่วยทวนข้าว เมล็ดข้าวปลูกตามรอยไถนั้นไปด้วย ถ้าหากที่ดินมีขนาดเล็กก็ไถผ่านทุกแปลงไป ถ้าที่ดินมีจำนวนมากก็ไถที่สำคัญ ๆ โดยให้ผ่านมากที่สุด โดยมากไถที่จะทำแปลงคกกล้าก่อน เมื่อไถเสร็จแล้วจะทำพิธีบอกกล่าวแม่โพสพอีกครั้งหนึ่งก็เป็นอันเสร็จพิธี เป็นที่น่าสังเกตว่า การนำอาหารไป เช่นแม่โพสพนี้อาจมีค่ากล่าว เป็นพิธีการเพื่อสิ่งที่เป็นสิริมงคล แต่จากการสอบถามไม่พบว่า

มีผู้ใดจำได้ ในปัจจุบันผู้กล่าวถ้อยคำอะไรก็ได้ที่จะทำให้ได้รับโชคความที่ดีจากการทำนาในปีนั้น ต่อจากแสมกานั้น วันต่อ ๆ มาจึงได้ไปไถสำหรับตกกล้าอีกครั้งหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็รองจนกว่าฝนจะตกลงมา เพื่อทำให้กล้างอกงามขึ้นภายหลัง

พิธีทำบุญลาน พิธีนี้จะเริ่มภายหลังฤดูเก็บเกี่ยว โดยมากจะกระทำกันในหมู่ชาวนาที่ทำนาได้ข้าวมาก ๆ ในปีนั้น เป็นการแสดงการขอบคุณต่อแม่โพสพที่บันดาลให้ข้าวในนาได้รับผลดีเต็มที่ จะเริ่มขึ้นเมื่อชาวนาได้เก็บเกี่ยวข้าวแล้วนำมาไว้ที่ลาน ซึ่งสถานที่ ๆ ชาวนาสร้างขึ้นเพื่อใช้นวดข้าว โดยทำการปรับพื้นที่ให้เรียบรื้อย่นำฟ่อนข้าววางและควายเดินวนรอบเพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากรวง แล้วเก็บฟางข้าวออกเหลือแต่เมล็ดข้าวกองอยู่ข้างล่าง การทำบุญลานจะเริ่มโดยการนิมนต์พระมาฉันท์อาหารที่ลานข้าวในนา หลังจากนั้นพระจะให้ศีลให้พรแล้วประพรมน้ำมนต์แก่เจ้าของข้าวและข้าวในลานก็เป็นอันเสร็จพิธีทางศาสนา ชาวนาที่อยู่ใกล้เคียงกันจะมาร่วมทำบุญด้วย เมื่อเสร็จพิธีทางศาสนาแล้ว เพื่อนบ้านก็จะค้ำและกินอาหารร่วมกันอย่างสนุกสนานเป็นเสร็จพิธีการขอบคุณแม่โพสพ

นอกจากพิธีดังกล่าวแล้วยังมีความเชื่อถือเกี่ยวกับแม่โพสพอีก เช่นเชื่อว่าการเหยียบย่ำคันข้าวจะทำให้แม่โพสพโกรธ ซึ่งเรื่องนี้คนเฒ่าคนแก่มักจะดูและว่ากล่าวลูกหลานของตนอยู่เสมอ เช่นเดียวกัน ถ้าเวลารับประทานอาหารหากเด็ก ๆ ทำข้าวหกและบังเอิญเดินมาเหยียบข้าวที่หกจะถูกดุทันทีว่าแม่โพสพจะโกรธ และทำโทษเอาได้ และยังมีเรื่องอื่น ๆ อีก เช่น การถอนคันข้าวทิ้ง การชะโมยข้าว ฯลฯ มักจะกล่าวว่าแม่โพสพจะลงโทษทั้งหมดนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับแม่โพสพทั้งสิ้น

ประเพณีกวนข้าวทิพย์ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นขนบที่ใช้ในการเช่นไหว้เจ้าพ่อบ้านต้นตลอดจนเลี้ยงพระและฆราวาสกันเอง ในงานฉลองเจ้าพ่อบ้านต้นหรืองานประจำปีซึ่งมักจะให้มีในเดือน 9 ขึ้น 3 ค่ำ ดังนั้นการกวนข้าวทิพย์จึงต้องทำล่วงหน้านับแต่วันขึ้น 1 ค่ำ โดยชาวนาจะมาร่วมกันทำขนมนี้ในที่แห่งเดียวกันซึ่งก็คือ วัด

ก่อนที่จะกวนข้าวทิพย์นั้น จะต้องสร้างศาลเพียงตาขึ้นมา 2 ศาล ศาลหนึ่งทางทิศตะวันออก และอีกศาลหนึ่งทางด้านทิศตะวันตกของวัด ศาลทั้ง 2 นี้ เรียกว่า

ศาลอุปการ ที่เสาศาลจะมีร่มกางเสียบไว้เพื่อบังแดดให้ศาล ส่วนภายในศาลนั้นจะมีหมอน 1 ลูก กาน้ำ 1 กา กระโถน 1 ใบ พานหมากพลูและบุตรี ซึ่งทั้งหมดนี้เตรียมไว้สำหรับการอัญเชิญเทวดามาชุมนุม เป็นสักขีพยานในการกวนข้าวทิพย์

เมื่อเสร็จแล้วมีการเช่นไหว้ด้วยหัวหมู ข้าว และเครื่องไหว้อื่น ๆ พร้อมด้วยเครื่องบายศรี

เครื่องปรุงข้าวทิพย์ ประกอบด้วย

ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว น้ำตาลปีบ กะทิ นม

ผู้ทำพิธีกวนข้าวทิพย์จะต้องเป็นเด็กสาวบริสุทธิ์ที่ยังไม่มีประจำเดือน 3 คน นุ่งขาวห่มขาว กวนข้าวด้วยใบพายสำหรับพายเรือ ก่อนลงมือกวนข้าวทิพย์จะต้องทำพิธียกขันธห้า ซึ่งประกอบด้วย ธูป 5 ดอก เทียน 5 เล่ม ดอกไม้ ซึ่งเตรียมไว้ 3 ชุด

เช้าวันที่จะลงมือกวนข้าวทิพย์คือ วันขึ้น 1 ค่ำ นั้นจะต้องมีการนิมนต์พระสงฆ์ มาสวด จำนวนพระที่นิมนต์ไม่จำกัดจะเป็น 4, 5 หรือ 9 รูปก็ได้ แล้วเอาใบพายที่มัดไว้กับธูปและเทียน เข้าพิธีให้พระสวด เมื่อพระสวดชยันโตจบแล้ว ก็นำใบพายไปให้สาวพรหมจารีทั้ง 3 คน ๆ ละชุด จะมีผู้เริ่มเอาของที่เตรียมไว้แล้วนั้นลงในกะทะ เด็กสาวพรหมจารีทั้ง 3 ก็จะลงมือกวนทุกกะทะแต่พอ เป็นพิธีแล้วให้ผู้ใหญ่ดำเนินการต่อไป ปัจจุบันนี้พิธีกวนข้าวทิพย์นี้ยังคงถือปฏิบัติอยู่ในหมู่บ้านพวน

บุญมหาชาติ

บุญมหาชาติของลาวพวนนับว่าเป็นประเพณีที่แตกต่างไปจากที่อื่นจะมีในเดือนสิบสอง (ประมาณเดือนพฤศจิกายน) ของทุกปี ภายหลังจากที่ทอดกฐินแล้ว บรรดาทายกในตำบลที่มีลาวพวนจะกำหนดวันบุญมหาชาติขึ้น โดยประกาศให้ชาวบ้านทราบ ชาวบ้านก็จะเตรียมจัดทำข้าวปุ้น(ขนมจีน) ไว้ เมื่อถึงกำหนดวันบุญ เรียกว่า "วันตั้ง" ลาวพวนในตำบลอื่นที่ยังมิได้กำหนดวันบุญมหาชาติก็จะหาผลไม้ เช่น กล้วย อ้อย ส้ม นำไปยังตำบลที่มีบุญมหาชาติ เพื่อนำผลไม้ไปสมทบไว้ที่บ้านญาติพี่น้องหรือผู้ที่เคารพนับถือ บางทีก็ช่วยสมทบเงิน เรียกว่า "ใส่กระจาด" เจ้าของบ้านก็จะจัดหาอาหารคาวหวานและข้าวปุ้นมา

ต้อนรับ ผลไม้ที่นำมาใส่กระจาดก็จะรวมกับเครื่องไทยทาน รุ่งขึ้นเช้าก็นำไปติดกัณฑ์เทศน์ และทั้งเทศน์มหาชาติมีเทศนาเรื่องเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก จึงได้เรียกงานประเพณีทำบุญนี้ว่าบุญพระเวส หมายถึงพระเวสสันดรชาดก นั่นเอง ประเพณีนี้นับว่าเป็นประเพณีที่สนุกสนาน หนุ่ม-สาวตามตำบลต่าง ๆ ในอำเภอบ้านหมืออยากจะให้ถึงวันบุญมหาชาตินี้ เพราะจะได้พบปะกัน นำผลไม้มา "ใส่กระจาด" ผู้เฒ่าผู้แก่ปล่อยให้หนุ่มสาวได้มีโอกาส (รวมกัน) (คุยกัน) อย่างเต็มที่

ประเพณีการละเล่น ลาวพวนมีประเพณีในการละเล่น เนื่องในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ เช่น เทศกาลตรุษ สงกรานต์ เป็นต้น ประเพณีการละเล่นของลาวพวนส่วนมากจะเน้นความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ และคติวิญญานนิยมทั้งสิ้น จุดมุ่งหมายของการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง เป็นสำคัญ ประเพณีการละเล่นของลาวพวนได้แก่

ประเพณีการเล่นนางด้ง นางด้งเป็นการเล่นที่นิยมเล่นในเวลากลางวัน ส่วนมากนิยมเล่นในกลุ่มผู้หญิง อุปกรณ์ในการเล่นนางด้งจะประกอบด้วย กระจดักฝัดข้าว กระจกเงา ทริ แบ็ง ผ้าขาวม้า ชั้นธ 5 (มีดอกไม้ ๕ ดอก) สำหรับอัญเชิญผีเข้าทรง)

ผู้ที่จะเป็น "ผีเข้าทรง" หรือ "คนเชิญผีมาเข้า" นั้น จะต้องเป็นคนใจอ่อน มีอารมณ์อ่อนไหวง่าย จึงจะเข้าทรงได้เร็ว

วิธีการเล่น นำเอาสิ่งของดังกล่าว มารวมใส่ไว้ในกระจดักให้ผีเข้าทรง (คนเชิญ 2 คน ยืนจับขอบกระจดัก คนดูหรือคนเซ็ง ยืนล้อมเป็นวง ร้องเพลงปรบมือเป็นจังหวะ การเซ็งเป็นการอัญเชิญผีสาว นางไม้ ให้มาเข้าทรง สิ่งลู่อยู่ในร่างของคนถือกระจดักทั้ง 2 คน ดังคำเซ็งที่ว่า

"นางด้งเฮยลงมาไว ๆ ลงมากินผัก ลงมากินปลา มีเหล้า 2 ไท ไก่น้อย 2 ไถ กระจเทียม 2 หัว ดิดชก ดิดสะ (ชก-ครก, สะ-สาก) กระจคาชไม้แดง กระจแทงแมงเม่า กระจดักฝัดข้าว เซย้อฝัด เซย้อฝัด"

ผู้เซ็งจะร้องวนไปวนมา จนกว่าผีจะเข้าสิง ในบางท้องถิ่นเมื่อร้องเพลงเซ็ง

อาจผิดเพี้ยนกันไปก็ได้ แต่ให้ได้เนื้อหา ในความของเพลงในทำนองที่เชิญให้มาร่วม
เครื่องเช่นไหว้ ที่จัดเตรียมไว้ให้ เป็นอันใช้ได้

การร้องเพลงเชิงนี้ จะใช้เวลาประมาณ 5-10 นาที หรือจนกว่าผีจะ
เข้าถึงคนทรงซึ่งจะสังเกตได้จากกระดิ่งที่คนทรงถือจะแกว่งหนักขึ้น ๆ จนกระทั่งกระดิ่ง
หลุดมือไป ผู้ที่ทรงจะยืนนิ่งเฉย ในตอนนี้ ห้ามแตะเนื้อต้องตัวคนทรง ถ้ามีการแตะ
เนื้อต้องตัวคนทรง ผีที่สิงอยู่จะออกจากร่างคนทรง หลังจากนั้นผู้ร่วม เชิงจะผลัดกันชัก
ถามจนเป็นที่สนุกสนานจนเป็นที่พอใจ จึงเลิกเล่น การถามมักจะถามว่า

แม่ นางตั้ง	มาจากกะ เกลอ?
มาจากทางเทิ่ง	หรือทางล่าง?
เป็นผีสาวนางไม้	ถึง ต้องบ้อ?
ถ้าถี เชือกหัว	ถ้าถี เสร้อยหัว

ฯลฯ

(กะ เกลอ-ที่ ไท่น, เทิ่ง-ข้างบน, ถี-ลูก)

การเล่นกับนางตั้ง (คนทรง, นั้น คนที่เชิญอยู่รอบนอก จะสั่งให้ทำอะไร
ก็ได้ เช่น ให้ฟ้องว่า ให้แสดงท่าทางต่าง ๆ ให้ทำนายทายทัก เป็นต้น เมื่อเล่นกับนาง
ตั้งจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงเชิญผีออกจากร่าง โดยการใช้น้ำ จีบแขนเข่าแล้วเรียกชื่อคน
ที่เข้าทรง (คนถือกระดิ่ง) ทั้ง 2 คน ผีก็จะออกจากร่าง เป็นอันเสร็จพิธีการเล่น เชิง
นางตั้ง

ประเพณีการเล่นนางกวัก

ผู้ที่จะเล่นนางกวักจะต้องเตรียมอุปกรณ์ในการเล่น ซึ่งได้แก่ กวัก (ที่ตั้ง
กรงบ้นค้าย) ไม้คาน เสื้อสำหรับใส่กวัก กะลามะพร้าว หมาก บุหรี่ หอยชม
(5 ตัว) แป้ง กระจก หวี ผ้าสไบ ถาด ชันธ 5 (ดอกไม้ ธูป เทียน อย่าง
ละ 5 สิ่ง) อุปกรณ์ในการเล่นทั้งหมด ต้องเป็นของหญิงหม้าย และต้องได้มาโดยที่
เจ้าของไม่รู้ตัว

ตัวนางกวักนั้นจะนำเอาตัวกวักซึ่งเป็น เครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้าอันหนึ่งมีรูปร่าง ลักษณะ เป็นตัวจับสาบรูปกลม โปรงเป็นตาเหมือนตาชะลอม ปกติใช้สำหรับปั่นด้ายหรือ เส้น ไหมก่อนจะนำมาตั้งลายคุมชุด หลังจากได้ตัวกวักก็จะนำกะลามะพร้าวด้านที่มีรูมาร้อยเชือก มัดกับหัวกวัก ซึ่งสมมติให้ดูมีลักษณะ เป็นรูปศีรษะคนแล้วใช้ไม้คานเสียบตัวกวัก สมมติให้ เป็นแขนของนางกวัก ต่อจากนั้นนำนางกวักที่มีตัวมีแขนแล้วมาใส่เสื้อ เสื้อที่ใช้ก็ใช้เสื้อ ชาวนาสีคำสวมลงบนตัวกวัก

การเตรียม เครื่อง เช่น เพื่อจะทำพิธี เชิญผีนางกวักลงมานั้นก็จะนำถาดมาในถาด จะใส่กระจก หวี แป้ง ทмаก บุหรี่ เสร็จแล้วนำถาดไปวางที่โคนต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง แล้วนำไม้ไผ่ยาววางพาดกับต้นไม้ใหญ่ให้ปลายข้างหนึ่งอยู่ใกล้กระดัง ไม้ยาวนี้สมมติว่า เป็นบันไดให้ทางลงมาจากต้นไม้มาเข้าตัวกวัก เมื่อ เตรียมอุปกรณ์เรียบร้อยแล้วก็ลงมือ เล่น วิธีเล่นนั้นหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็จะพากันนั่งล้อมวงนางกวักแล้วให้ผู้หญิง 2 คน นั่งจับกวักที่ทรง เครื่องแล้วอยู่คนละหัว คนอื่น ๆ ก็นั่งร้องเพลง (เซ็ง) นางกวักเชิญวิญญาณนางกวักลง มาเข้าตัวกวัก

ผู้เซ็งจะร้องเพลงเซ็งและปรบมือพร้อม ๆ กัน คำเซ็งแต่ละท้องที่อาจผิดเพี้ยน กันไปบ้าง ดังตัวอย่าง

“นางกวักเอ๋ย	นางกวักอีกแท้
แก่เจ้าแม่	อีแม่แก่ของ
หากนยก คนของ	เฮ้อสูง เพียงข้าง
เจ้าอ้างคำทุก เดือนหงาย	
สายลึงसानลาย เดือนแจ้ง	
เจ้าอย่างแอ้งแม้ง	อีแม่นางกวัก
กวัก เจ้ากวัก	นางกวักอีกแท้”

คนเซ็งจะร้องวนไปวนมา จนกว่าวิญญาณจะมาสิงสู่ในกวัก ซึ่งจะสังเกตได้โดย ที่คนเชิญจะมีอาการตัวโยกสั่นเทว บางครั้งก็ดิ้นโถมไปมา แขนกวักจะพื้มดินทั้ง 2 ข้าง

(ปลายไม้คานพื้ดิน) เมื่อวิญญาณเข้าสิงแล้ว ผู้ร่วมวงแข่งจะซักถามปัญหาให้นางกวัก
ทำนายทายทัก การตอบคำถามของนางกวัก มีดังนี้

1. ตอบด้วยการใช้ปลายแขน (หัวไม้คาน) เขียนเป็นตัวหนังสือ
2. ตอบด้วยการใช้ปลายแขนพื้ดิน แล้วนับเป็นจำนวนครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ
วิญญาณ ถ้าวิญญาณที่เข้ามาสิงนั้นมีความรู้ จะใช้วิธีการเขียนบนกินตอบคำถาม พื้นที่ที่ใช้
เล่นแข่งนางกวัก จึงควรโรยด้วยทรายหรือขี้เถ้า จะทำให้มองเห็นตัวหนังสือได้ง่าย

ชายหนุ่มหญิงสาว มักชอบใช้นางกวัก ทำนายทัก เนื้อคู่ให้เป็นทีสนุกสนานหรือ
บางคนก็ให้ใบ้ทวย เป็นต้น เมื่อจะเลิกเล่นแข่งนางกวัก ต้องเชิญวิญญาณออกจากกวัก
โดยการจับต้องตัวคนทรง เมื่อพ้ออกคนทรงจะนิ่งเฉย แต่ถ้าวิญญาณยังไม่ออก กวักก็ยัง
คงเคลื่อนไหวโยกแกกอยู่ เมื่อเชิญเท่าไร ๆ ฝักยังไม่ยอมออก ให้นำกำวกและคนทรงไป
ลอดใต้บันได 3 รอบ วิญญาณก็จะออก เมื่อวิญญาณออกจากคนทรงแล้วก็นับว่าเป็นเสร็จ
พิธีการเล่นแข่งนางกวัก

ประเพณีการเล่นนางสาก การเล่นนางสาก หรือนางสะ เป็นการเล่นของหนุ่ม
สาว ระหว่างประเพณีบิดดา ทัญพรมาจารย์ 1 คน ชันธ 5 1 ชุด

วิธีการเล่น ก่อนเล่นให้ผู้ที่จะเข้าทรงถึงชันธ 5 ไว้ในมือเอาผ้าผูกคาคคนแข่งจะ
จับผู้เล่นหมุนรอบตัว 3 รอบ แล้วนำผู้เล่นไปยืนคร่อมสาก ให้ผู้เล่นก้าวข้ามสากข้ามไปข้าม
มา เมื่อวิญญาณเข้าสิง จะสังเกตได้จากตัวผู้เล่นจะมีการสั่น แต่ก่อนที่ฝักจะเข้าสิงนั้น
ผู้แข่งจะช่วยกันแข่งและปรรมมือให้จังหวะเป็นเพลง ดังนี้

" เดิมแม่ เดิม

น้ำอ้อยบ่หวาน

ประทัดสองดอก

เข็ม

เอ้า เข็ม

เข็ม

แม่ เข็ม"

น้ำคาลมาเดิม

มาบอกแม่เดิม

แม่ เข็ม

ผู้แข่งจะร้องวนเนื้อร้อง จนกว่าวิญญาณจะเข้าสิง เมื่อวิญญาณเข้าสิงแล้วจึง

หยุดร้องเพลง ผู้ซึ่งจะซักถามคนทรง การซักถามมักจะถามไปทำนองทายทักเนื้อคู่ ตาม ทาพิศทางว่าอยู่ไหน ไข้หรือไม่ให้ผู้ทรงสิ้นศรัทธา พักหน้า หรือที่มือเป็นคัน ไม่มีการ พุดคุยโต้ตอบ เมื่อต้องการให้วิญญาณออกจากร่างให้พาคนทรงไปลอดใต้บันไดสามรอบ หรือ เดินผ่านน้ำที่สกปรก วิญญาณก็จะออกจากร่างคนทรง ถ้าวิญญาณไม่ยอมออกจากร่าง ผู้เฒ่าผู้แก่เฒ่าสืบกันมาว่า จะทำให้คนทรงเสียสติ เป็นบ้าไปได้ แต่ก็ไม่ค่อยจะปรากฏ ให้เห็น

ประเพณีการเล่นสิงลม เป็นการเล่นที่เล่นในระหว่างประเพณีกำเคี้ยว มัก นิยมเล่นในตอนกลางคืน การเล่นสิงลมก็จะมีผ้าห่ม 1 ผืน จำนวนคนที่จะใช้เล่นมี 3 คน คนหนึ่งเล่นเป็นคนทรง สิงลมอีก 2 คน ก็จะเป็นคนกระพือผ้าห่ม

วิธีการเล่น ก็จะทำให้คนที่เป็นคนทรงนั่งคู่คู่เอาศรัทธาแก้มลงติดกับพื้นดินอีก 2 คน ก็เอาผ้าห่มคลุมบนตัวคนทรง แล้วคอยกระพือผ้าห่ม - คนที่นั่งล้อมรอบก็จะช่วยกันร้อง เพลง เมื่อเรียกผีสิงลมให้มาเข้าร่างคนทรง ต่อจากนั้นผีสิงลมก็จะมาเข้าทรงคนที่นั่งอยู่ โดยที่ จะลุกขึ้นทำท่าเหมือนสิงลม เช่น ไล่กวดคนที่นั่งล้อม เมื่อต้องการที่จะให้สิงลมออกจาก ร่างคนทรง คนที่ล้อมอยู่คนใดคนหนึ่งก็จะลุกไปจับ เอวร่างคนทรงเป็นการไล่ผีสิงลมออก จากร่างคนทรง

หม่าเบี้ย

หม่า เป็นภาษาพวน หมายถึง ลูก หรือ ผล ซึ่งตรงกับภาษาไทย ว่า "หมาก"

เบี้ย เป็นภาษาพวน หมายถึง วัตถุทรงกลมที่มีความแบนค่อนข้างหนา ตรงกับภาษาไทยว่า "เบี้ย"

ฉะนั้น คำว่า "หม่าเบี้ย" จึงหมายถึง วัตถุทรงกลมที่มีความแบนค่อนข้างหนา

ประวัติความเป็นมา

หม่าเบี้ย เป็นการละเล่นพื้นบ้านของลาวพวน อำเภอบ้านหมี่ มาแต่สมัย

โบราณ เล่นในเทศกาลตรุษ สงกรานต์ กำฟ้า หรือในคืนที่มีการลงช่วง (ลงช่วง คือ การที่หนุ่ม-สาว ในหมู่บ้านมาทำร่วมกันในตอนกลางคืน โดยอาศัยแสงจากกองไฟ ที่บริเวณลานบ้าน งานที่ทำอาจจะเป็น คำข้าว บันด้าย เย็บผ้า ฯลฯ)

หลังจากที่ลาวพวนได้รับเอาวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของชาวไทย เข้าไปมากเมื่อ 40-50 ปีล่วงมา ทำให้วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านหยุดชงักไป จนกระทั่งได้มีการฟื้นฟู วัฒนธรรมพื้นบ้านขึ้นมาอย่างจริงจัง เพื่อเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์วัฒนธรรมการเล่น ของลาวพวนเอาไว้ โดยการร่วมมือระหว่างทางการอำเภอบ้านหมี่และชมรมไทยพวน ได้จัดให้มีการฟื้นฟูศิลปะพื้นบ้านของชาวบ้านหมี่ ในงานเทศกาลของดีบ้านหมี่ซึ่งจะมี เป็น ประจำทุกปี ในเดือนกุมภาพันธ์หรือมีนาคม และ "หมาเบี้ยว" ก็เป็นการละเล่นชนิด หนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟู

การละเล่นหมาเบี้ยว ในสมัยดั้งเดิม อุปกรณ์การเล่นจะประกอบด้วย

1. ไม้กระดาน ขนาดความหนา 3 นิ้ว กว้าง 1 ศอก ยาว 2 ศอก โดยประมาณจำนวน 1 แผ่น
2. หมาเบี้ยว (ลูกเต๋า) ใช้กันครกคาน้ำพริก ชนิดที่ทำด้วยเครื่องปั้นดินเผา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 นิ้ว หนาประมาณ 2-3 นิ้ว
3. ผู้เล่น จะแข่งขันกันระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวแบ่ง เป็นข้างละกี่คนก็ได้ไม่จำกัด
4. สนาม เล่นในบริเวณลานบ้าน ลานวัด ที่มีระยะการเตะลูกถึงไม้กระดาน ตั้งประมาณ 3 วา

วิธีการเล่น ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเตะหมาเบี้ยวให้กระทบกระดานตั้งล้มลง สลับกันเป็นคู่ ๆ ผู้ชนะ หมายถึง ผู้ที่เตะลูกกระดานตั้งล้มลง จะได้รางวัลโดยการ เชกหัวเข้าผู้ที่แพ้ หรือผู้ที่เตะไม่ลูกกระดานตั้ง

ความมุ่งหมายในการเล่น เพื่อความสนุกสนานและความสนิทสนมใกล้ชิด ระหว่างหนุ่มสาว

การเล่นหมาเบ๊ย ในปัจจุบัน อุปกรณ์การเล่น ประกอบด้วย

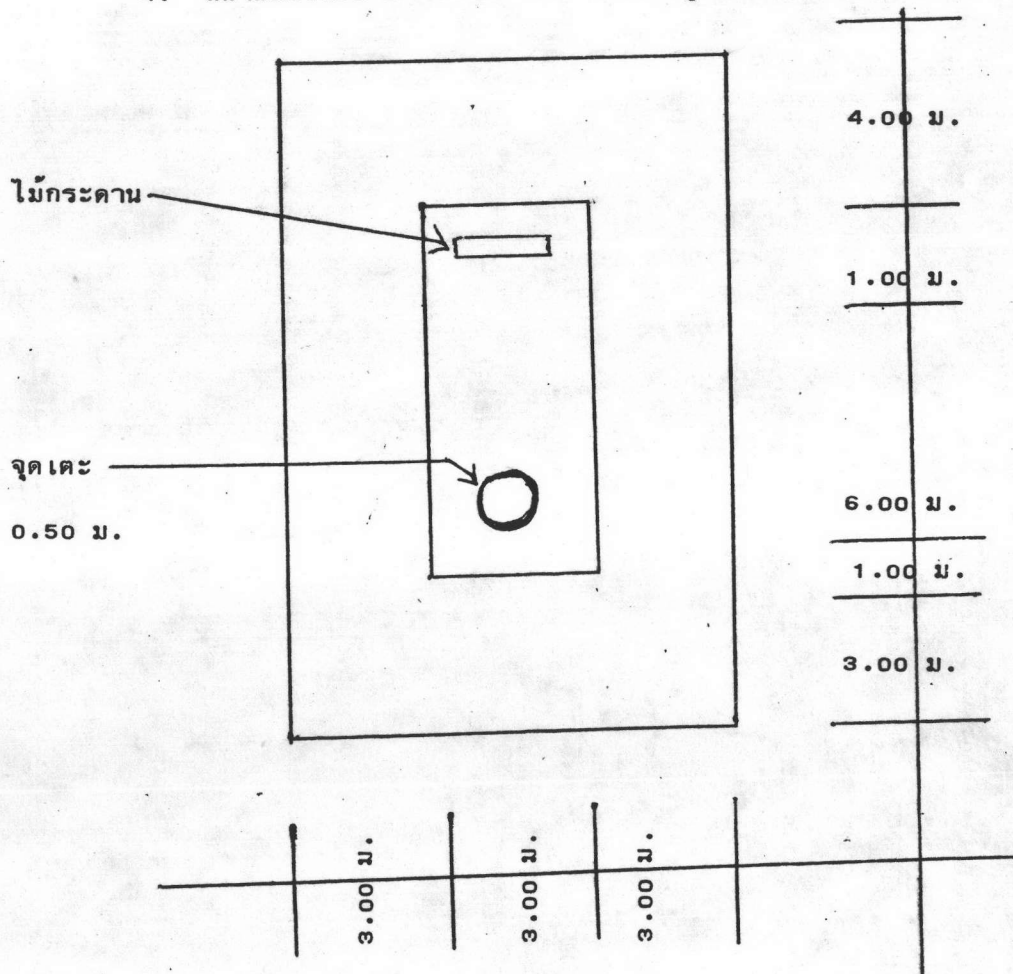
1. ไม้กระดานตั้ง	ขนาดความหนาประมาณ	4 เซ็นติเมตร
	ความกว้างประมาณ	30 เซ็นติเมตร
	ความยาวประมาณ	75 เซ็นติเมตร

จำนวน 1 แผ่น

2. หมาเบ๊ย (ลูกเต๋า) ใช้กันครกค้ำน้ำพริก ชนิดที่ทำด้วยเครื่องปั้นดินเผา เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 4 นิ้ว หนาประมาณ 2 - 3 นิ้ว (หรืออาจจะใช้ไม้เนื้อแข็ง ทำตัวหมาเบ๊ย ให้มีลักษณะกลมคล้ายกันครกค้ำน้ำพริกแทนก็ได้)

3. ผู้เล่น แบ่งเป็นทีมชาย ทีมหญิง ทีมละ 5 คน

4. สนามแบ่งเป็น 2 บริเวณ คือ บริเวณลูกเต๋ากับบริเวณรอบนอก (ดังรูป)

1. บริเวณเตะลูก

กว้าง 2.00 เมตร ยาว 8.00 เมตร ระยะห่างระหว่างไม้
กระดานตั้งถึงจุดเตะ 6.00 เมตร จุดเตะเป็นพื้นที่วงกลม มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง
0.05 เมตร

2. บริเวณรอบนอก

กว้าง 8.00 เมตร ยาว 15.00 เมตร บริเวณนี้เป็นการ
กำหนดขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นในขณะจัดการแข่งขัน ดังนั้นผู้ชม
จะเข้าไปในบริเวณนี้ไม่ได้

วิธีการเล่น

1. เริ่มเล่นด้วยการเสี่ยงทาย ฝ่ายชนะในการเสี่ยง ให้เป็นผู้เริ่มเตะก่อน
2. ให้เตะสลับกันไป ระหว่างทีมคู่แข่งกัน โดยให้เตะครั้งละ 1 คน
3. มีกรรมการผู้ตัดสิน 2 คนคือ
  - กรรมการกำกับกระดานเตะ 1 คน
  - กรรมการกำกับจุดเตะ 1 คน
4. ผู้บันทึกหลักฐานผลการแข่งขันจำนวน 1 คน
5. ผู้เล่น ให้สวมเสื้อติดหมายเลข 1 - 5 ให้มองเห็นได้อย่างชัดเจน ติด
แล้วห้ามสลับหมายเลข
6. เมื่อผู้เล่นเตะลูกหมาเบี้ยถูกกระดานจะต้องให้กระดานล้มลง จึงจะถือว่าได้
1 คะแนน
7. การวางลูกหมาเบี้ยบนหลังเท้า ถ้าลูกหล่นเป็นครั้งที่ 2 ให้ถือว่าหมดสิทธิ์
ในการเตะกระดานนั้น
8. ในการเตะลูกหมาเบี้ยแต่ละครั้งต้องฟังเสียงการให้สัญญาณจากกรรมการ
กำกับจุดเตะก่อน
9. การตัดสิน ให้ถือเกณฑ์ ดังนี้
  - 9.1 ชนะ 2 ใน 3 กระดาน หรือ

9.2 เมื่อเสมอกัน 3 ต่อ 3 กระดานให้นับลูกได้เสียของแต่ละทีม
ทีมใดได้มากกว่าเป็นผู้ชนะ หรือ

9.3 กรณีนับลูกได้ลูกเสียแล้วยัง เสมอกันอีก ให้เตะลูกโทษแข่งขัน
ดังนี้

- หมายเลข 1 ทีม ก. เตะคู่กับหมายเลข 1 ทีม ข. ถ้าทีม
ใดชนะให้ถือว่าเป็นการชนะในการแข่งขันครั้งนี้ด้วย ถ้ายังเสมอกันอีก
ให้ดำเนินการแข่งขันต่อไปจนกว่าจะได้ผู้ชนะ แต่ถ้าทั้งสองทีมเตะลูก
โทษครบทั้ง 5 คนแล้ว ผลยังเสมอกันอีก ให้ถือว่าทั้งสองทีมชนะ เลิศ
ร่วมกัน

- ในกรณีที่ เป็นรอบคัดเลือก จะต้องดำเนินการแข่งขันจนกว่า
จะได้ผู้ชนะ เพียงทีม เดียวเท่านั้น

10. การแข่งขันจะใช้แบบแพ้คัดออก หรือ ถ้ามีทีม เข้าแข่งขันน้อย จะจัด
แบบพบกันหมดก็ได้

ความมุ่งหมายในการ เล่นในปัจจุบันมุ่งหมาย เพื่อการพักผ่อนและความสนุกสนาน

หมอลำพวน

"หมอลำพวน" เป็นศิลปะพื้นบ้านที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษของชาวลวนแต่
บรรพกาลเช่นเดียวกับที่ภาคใต้มี มโนราห์ หนังตะลุง ภาคกลางมีลิเก ลำตัด ภาค
เหนือมีการฟ้อนเล็บ และภาคอีสานมีหมอลำ

"หมอลำพวน" หมายถึง ผู้รู้ ผู้ชำนาญ ในการขับร้องที่มีแคนเป็นคนตรี
ประกอบตามท่วงทำนองและลีลาทางภาษาพวน

ประวัติความเป็นมาของหมอลำพวน ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าเกิดขึ้นใน
สมัยใดและแสดงครั้งแรก เมื่อไร แต่ต้นกำเนิดของหมอลำพวนน่าจะเกิดจากการละเล่น
ของเด็ก บทกล่อมลูก คำพกา และคำแห่ นำมาผสมผสานกันเข้ากับท่วงทำนองที่

วิวัฒนาการขึ้นมาตามลำดับ

ประเภทของหมอลำพวน

1. ลำพื้น หรือ ลำเรื่อง ซึ่งได้แก่ เรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ อาทิ เรื่องการะเกด นางฮั่วซุนอู ปลาบู่ทอง เป็นต้น
2. ลำด้น ผู้ลำตัดคำร้องขึ้นเอง เป็นการแสดงความสามารถทางภาษาของผู้ลำ แบ่งออกเป็น 5 ประเภทย่อย ๆ คือ

- 2.1 ลำด้นเป็นเรื่อง เช่น ลำด้นเหตุการณ์ตั้งแต่ออกจากบ้านมาจนถึงบริเวณการจัดงานบุญ เป็นต้น
- 2.2 ลำเดินดง เป็นการชมความงามของธรรมชาติ
- 2.3 ลำเลี้ยว ฝ่ายหญิง - ชาย ลำเกี่ยวกันเป็นคู่ ๆ
- 2.4 ลำชิงชู้ ผู้ลำมีสองฝ่ายแบ่งตามเพศ แต่ละเพศจะต้องมีจำนวนไม่เท่ากัน ที่นิยม คือ ชาย 2 คน หญิง 1 คน หรือชาย 1 คน หญิง 2 คน ฝ่ายที่มีจำนวนมากกว่า ต้องลำให้ชนะเพศเดียวกัน เพื่อชิงเพศตรงข้ามซึ่งมีจำนวนคนเดียว จะใช้วิธีการลำแบบหญิงชิงชาย หรือชายชิงหญิงก็ได้
- 2.5 ลำสาด เป็นการว่ากล่าวกันคล้ายลำตัด ใช้คำไม่สุภาพ (คล้ายหมอลำกลอนของภาคอีสาน)

ลักษณะพิเศษของลำพวน

หมอลำพวน มีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกับหมอลำของภาคอีสาน 3 ประการคือ

1. สถานที่แสดง หมอลำพวนไม่ต้องสร้างเวทีแสดง ใช้แสดงในสถานที่ เช่น บ้าน ศาลาการเปรียญ เป็นต้น ไม่นิยมแสดงกลางแจ้งหรือที่โล่ง เช่น บริเวณลานวัด เป็นต้น
2. ทำนองเพลงหมอลำพวนมีท่วงทำนองเพลงคร่ำครวญ ออกอ้อน นุ่มนวล

และอ่อนหวาน ทั้งเสียงคนล่าและเสียงแคน จะหยุดหายไปเมื่อสิ้นสุดของแต่ละวรรค การล่า เมื่อเริ่มวรรคใหม่ทั้งเสียงคนล่าและเสียงแคน จะเริ่มขึ้นพร้อม ๆ กัน

3. คนล่าไม่แสดงท่าทางประกอบ ทั้งนี้เพราะท่านองล่าพวน จังหวะไม่ กระชับหรือ เร็วช้า เหมือนอย่างหมอลำของภาคอีสาน

ด้วยลักษณะพิเศษของหมอลำพวนนี้กระมังที่ทำให้หมอลำพวนจำกัดวงแคบอยู่เฉพาะ ในหมู่คนพวน ไม่สามารถขยายวงกว้างออกไปสู่กลุ่มชนที่ใช้ภาษาอื่นได้เหมือนอย่างหมอลำ ของภาคอีสาน ซึ่งให้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลิน เข้าใจ ถึงแม้จะฟังภาษาไม่เข้าใจ ก็ตาม

เล็งกลอง

ประเพณีการเล่นพื้นเมืองของอำเภอบ้านหมี่ ส่วนมากมักจะเล่นเล็งเล็งกลอง ในงานวัด "เล็งกลอง" หมายถึง การแข่งกลอง นักเล็งกลองทั่ว ๆ ไป เห็นจะไม่ เกินชาวบ้าน ตำบลเชียงงา ตำบลบ้านกล้วย ตำบลบ้านทราย ตำบลหินปัก ตำบล สนามแจง และตำบลลายทวยแก้ว เพราะมีลีลาการตีที่โน้มน้าวให้ผู้ชมตื่นเต้นจังหวะดี ถึยิบ แต่แรงและดังกังวาล โดยใช้มือตี

เมื่อถึงคราวมีงานเทศกาลต่าง ๆ ลาวพวนมักจะนำกลองที่ทำไว้อย่างประณีต บรรจงมาแข่งขันกัน ความมุ่งหมายก็เพื่อความบันเทิง สนุกสนาน เช่น ในงานเทศกาล ออกพรรษา ตรีษ สงกรานต์ เป็นต้น

กลองเล็งที่นำมาแข่งขัน จะต้องทำด้วยความประณีตและต้องใช้ฝีมือจริง ๆ โดยใช้ไม้ท่อนซุง ที่เป็นไม้เนื้อแกร่ง ที่นิยมได้แก่ ไม้ประดู่ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ระหว่าง 12 - 15 นิ้วฟุต ยาวประมาณ 1 เมตร นำมาขุดเจาะรูให้กลวงตามความ ยาวของท่อนไม้ ให้เหลือเนื้อไม้ที่เป็นขอบหนาประมาณ 1 นิ้วฟุต ภายในต้องทำเป็นขอบนูน ให้เป็นวงรอบด้านใน ความหนาประมาณ 1 เซ็นติเมตร เพื่อให้เป็นล้นกลอง ซึ่งจะ ทำให้กลองเสียงดังกังวาลไพเราะขึ้น

สำหรับหน้ากลองนั้น ใช้หนังวัว ตัดให้เข้ารูปมัดไว้ นักเสียงกลองรุ่นเก่า บอกว่า ถ้าจะให้เสียงกลองใสกังวาลจริง ๆ แล้ว ต้องใช้หนังกวางหรือหนังเลียงผา ทำหน้ากลอง จะทำให้เสียงดีที่สุดในเชิงหนังกลองตีได้ทีดีแล้ว ใช้เชือกที่ทำด้วยหนัง ตัดเป็นเส้น ๆ บิดเป็นเกลียวร้อยยึดหน้ากลองกับท้ายกลองไว้ ชันด้วยไม้ให้แน่นจนได้ที่ เมื่อฤดูแข่งขันมาถึง นักเสียงกลองจะใช้ซีถ้าผสมกับข้าวเหนียวหนึ่ง ขย่ำให้เข้ากันจนเหนียวได้ที่นำไปติดไว้ที่หน้ากลอง เรียกว่า "การติดจำกลอง" เมื่อติดจำกลองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ถึงการทดลองเสียงกลอง โดยใช้ไม้ลูกตุ้มที่พันด้วยผ้าติดลงบนหน้ากลอง พร้อมกับฟังเสียง ซึ่งนักเสียงกลองจะเป็นนักฟังที่ดีด้วย จึงจะสามารถแยกเสียงกลองที่ตีว่าดีหรือไม่ดี กล่าวคือ เสียงกลองที่ดังออกมาแต่ละครั้งนั้นเป็นที่ถูกใจหรือยัง ถ้ายังไม่ถูกใจก็ดำเนินการปรับเสียงกลองโดยเพิ่ม - ลด จำกลองสลับกับการใช้ไม้ตีแต่งเสียงไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้เสียงดัง ตุ้ม...ตุ้ม...ตุ้ม...เหมาะสมแล้ว นักเสียงกลองจะใช้ผ้าฉีกเป็นริ้วยาว ๆ (ส่วนมากนิยมใช้จีวรพระเก่า ๆ) พันมือนา ๆ เพื่อป้องกันการใช้มือหรือมือแตก ก่อการเสีงกลองนักเสียงกลองมักจะลองเสียงกลองด้วยการตีให้เสียงเข้าที่ดังสม่ำเสมอและให้ดังแรง - ในเวลาเย็นและกลางคืน เมื่อเห็นว่าแต่งหน้ากลองได้ถูกใจดีแล้ว ก็สามารถนำกลองเข้าแข่งขันได้

วันแข่งขัน นักเสียงกลองจะนำกลองเข้าคู่วานไม้บนหลักที่ปักไว้สำหรับแขวนกลอง ซึ่งเรียกว่า "สนามแข่งขัน" หลักที่ใช้แขวนกลองนั้นจะท่าง่าย ๆ โดยใช้เสาไม้ปักให้แน่น มีไม้ตีขวาเกาะบาทกับหลักสำหรับแขวนกลองสูงพอที่จะตีกลองได้กลองลูกหนึ่ง ๆ ใช้คนตี ๓ คน ตีครั้งแรกเรียกว่า "มือกลอง" คนที่ตีครั้งที่สองเรียกว่า "มือสอง" คนที่ตีครั้งที่สามเรียกว่า "มือสาม"

เมื่อเริ่มการแข่งขัน กรรมการ ๑ คน ที่เรียกว่า "เทวดา" ซึ่งเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด ก็จะขึ้นไปยังนั่งร้านหรือบนต้นไม้สูง คู่แข่งขันจะนำกลองไปแขวนที่หลักกรรมการอาจให้อาณัติสัญญาณเริ่มตีด้วยเสียงฆ้องหรืออย่างอื่น ตามที่ตกลงกับ เทวดาถือธงสีเขียวหนึ่งธงกับธงสีแดงหนึ่งธง สำหรับโบกว่ากลองลูกใดแพ้หรือลูกใดชนะ

เมื่อ เทวดาให้สัญญาณเริ่มการแข่งขัน คนที่ตีมือ ๑ จะเข้าตีประกบคู่กัน ต่าง

คนต่างดัดกลองของคน เริ่มด้วยจังหวะช้า ๆ ตีสลับกันก่อน เพื่อให้เทวดารู้ว่ากลองเสียง โดยอยู่ด้านซ้าย ด้านขวาจะได้ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง หลังจากนั้นจะเริ่มตีเร็วจังหวะพร้อม ๆ กันจนถึยิบ ตีจนหมดแรงเหนื่อยอ่อนแล้วจึงหยุดพัก การตีเร็วแข่งขันกันนี้กองเชียร์ของแต่ละฝ่ายจะเชียร์กันอย่างสนุกสนาน นักเล็งกลองจะจับเอากลเม็ดเค็ดทรายสายทางการตีกลองของคนออกมาใช้เพื่อให้เสียงกลองของคน ดังชนะใจเทวดาผู้เป็นกรรมการผู้ฟัง ผู้ชมจะตื่นเต่าระทึกใจไปกับเสียงกลองนั้นด้วย กรรมการจะจำไว้ในใจว่า มือที่ 1 นี้กลองลูกไหนชนะ หมายถึง ตีได้ดังกว่ากัน เทคนิคการตีให้ดังนี้เป็นเทคนิคเฉพาะตัว ไม่เพียงแต่โหมใช้กำลังเพียงอย่างเดียวหาได้ไม่

จากนั้นจะเป็นหน้าที่ของมือที่ 2 หลังจากได้ยินสัญญาณแล้ว จะเข้าประจำกลองของคน ตีแข่งขันจนเหนื่อยแล้ว จึงตกเป็นหน้าที่ของมือที่ 3 ซึ่งเป็นมือเอกของแต่ละชุด ต่างคัดเอามาเพื่อมุ่งเอาแพ้เอาชนะกันจริง ๆ เมื่อสิ้นสุดการตีของมือที่ 3 เทวดาจะตัดสินชี้ขาดว่า กลองลูกใดชนะ ลูกใดแพ้ โดยใช้สัญญาณธง กลองลูกใดชนะเทวดาจะตั้งธงไว้ ลูกใดแพ้จะโบกธงข้างลำตัว เจ้าของกลองที่แพ้จะปลดกลองของตัวเองลงจากหลัก กลองที่ชนะเรียกตามภาษานักเล็งกลองว่า "กลองไล่" นักเล็งกลองชุดต่อไปจะนำกลองของคนเข้ามาเทียบกับกลองลูกชนะ แล้วทำการแข่งขันกันต่อไป เช่นนี้เรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดคู่แข่งขัน

ในขณะที่แข่งขันนั้น ถ้ากลองทั้ง 2 ลูก มีเสียงดังพอ ๆ กัน เทวดาผู้ตัดสินจะโบกธงไขว้เป็นรูปกากะบาท หมายถึงให้เปลี่ยนข้างแขวนกลองใหม่ แล้วให้คัดเลือกมือที่ตีเก่งที่สุดในชุดของตัวเอง ก็คงเป็นมือที่ 3 มาตีแข่งขันกันอีก ตีเพียงมือเดียวเทวดาจะตัดสินว่ากลองลูกใดแพ้หรือชนะ

ในการแข่งขัน เพื่อที่จะให้เกิดความสนุกสนานจึงจัดมีของรางวัลเป็นเครื่องล่อใจ เช่น ในสมัยโบราณให้รางวัลที่ 1 ได้เงิน 1 ชั่ง (80 บาท) รางวัลที่ 2 ได้ 10 ตำลึง (40 บาท) รางวัลที่ 3 ได้ 3 ตำลึง (20 บาท) ทั้งนี้จะให้เล็กน้อยเพียงใดก็ได้ และอาจจะมีเครื่องทองของมีนเมาแถมพกให้ก็จะได้ความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

แต่นัก เล็งกลองส่วนใหญ่ก็ไม่คำนึงถึงเรื่องเงินรางวัลนัก จะถือเอาความสนุกสนานและเพื่อ เป็นการรักษาสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีการละเล่นพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ เป็นสำคัญ ในปัจจุบันนี้ การละเล่นพื้นบ้าน "เล็งกลอง" ของลาวพวน กลายเป็นการละเล่นที่หาดูได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามก็ได้มีการพยายามที่จะอนุรักษ์การละเล่นพื้นบ้าน "เล็งกลอง" นี้ไว้ โดยทางราชการร่วมกับชมรมไทยพวน ได้จัดให้มีงานเทศกาลของตีบ้านหมี่ ซึ่งจะเป็นประเพณีประจำทุกปีในประมาณเดือนมีนาคม ในการนี้จะมี "การเล็งกลอง" ให้ผู้มาเที่ยวได้ชม

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของลาวพวน

การปลูกเคหะสถานบ้านเรือนของลาวพวน

บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของลาวพวนสมัยก่อนเป็นเรือนสูง ได้ถุนเรือนใช้ทำประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำคอกวัวคอกควายบ้าง ทำเล้าเบ็ดเล้าไก่บ้าง ตั้งเครื่องสำหรับทอดทอดผ้าบ้าง "เครื่องทอดผ้าเรียกว่ากี้" และปลูกเป็นห้อง ๆ ตั้งแต่สามห้องขึ้นไปตามความเหมาะสมของแต่ละครอบครัว กว้างประมาณ 4.5 เมตร หลังคาทรงมะนิลาหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ไม้เครื่องบนผูกมัดด้วยหวาย ถ้าเป็นบ้านเจ้านายหรือผู้มีฐานะดีและวัดวาอารามก็ใช้ตะปูซึ่งทำขึ้นเอง หลังคาส่วนมากมุงด้วยหญ้าคา ถ้าเป็นบ้านเจ้าบ้านนายหรือผู้มีฐานะดีและวัด ก็มุงด้วยกระเบื้องไม้ "เรียกว่าไม้แป้นเก็ด" บ้างกระเบื้องดินเผาบ้าง ส่วนพื้นและฝาเรือนปูด้วยกระดานและบังด้วยกระดาน "เรียกว่าพื้นแป้นฝากระดาน" ส่วนผู้ที่ยากจนก็ปูด้วยไม้ไผ่สีสุกซึ่งสับแผ่ออกเป็นแผ่น ๆ "เรียกว่าฟาก แต่สำเนียงเป็น ฟะ และมีเสื่อสานด้วยหวายปูทับอีกชั้นหนึ่ง ส่วนฟากก็ใช้ไม้พันธุ์เดียวกับไม้ไผ่สีสุก แต่ลำเล็กกว่าและบางกว่าไม้ไผ่สีสุกด้วย "เรียกว่าไม้เฮี้ย" สับแผ่ออกเป็นแผ่นขนาดเท่า ๆ กัน แล้วสานให้เป็นผืนกว้างใหญ่ขนาดเท่าห้องเรียน ใช้ไม้ไผ่สีสุกผ่าออกทำเป็นกรอบมัดด้วยหวายทำเป็นฝาเรือน เนื่องจากไม่นิยมปลูกอาคารที่หุงหาอาหารหรือเป็นครัวไฟ "เรียกว่าเรือนครัว" ไว้เป็นเอกเทศหนึ่งต่างหาก จึงต้องจัดทำสำหรับหุงข้าวต้มแกงไว้ในห้องเรียน คือนับห้องเรียนจากทิศใต้ขึ้นไป ทำที่สำหรับหุงข้าวต้มแกง

ไว้กึ่งกลางห้องที่สองทางด้านทิศตะวันตก "เรียกว่าเตาไฟบ้าง หิ้งไฟบ้าง และจัดเสา เรือนเสาที่สองจากทิศใต้ขึ้นไปเป็นเสาเอกแต่เรียกกันว่าเสาขวัญ เนื่องจากเสาขวัญนี้อยู่ ใกล้เตาไฟด้วยจึงเรียกรวมกันว่า "เสาขวัญ เสาเตา" และมีชานยื่นจากตัวเรือนออกไปทางด้านทิศตะวันตกประมาณ 3-4 เมตร บันไดขึ้นลงยาดที่นอกชานด้านทิศเหนือ

การปลูกบ้านสร้างเรือนไม่มีการจ้างกัน ขอแรงญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านมาช่วย ปลูก แล้วเลี้ยงอาหารเท่านั้น การขอแรงญาติพี่น้องนี้ เริ่มตั้งแต่ไปจัดหาเครื่องอุปกรณ์ การปลูกสร้างในป่า เฉพาะส่วนที่สำคัญ เช่นเสาเรือน เป็นต้น ตลอดจนปลูกบ้านสร้างเรือน เสร็จพอมีหลังคากันแดดกันฝนได้ มีพื้นเป็นที่อยู่อาศัยหลับนอนได้เท่านั้น ต่อจากนั้นก็เป็นที่มา ของเจ้าบ้านจะต้องทำต่อไปตามลำพัง ให้สำเร็จเรียบร้อยบริบูรณ์เสียทีเดียวนั้น เพราะถือเป็นประเพณีนิยมว่า การปลูกบ้านสร้างเรือน เมื่อได้วันฤกษ์งามยามดีเริ่มยกเสาเอกแล้ว จะต้องปลูกให้สำเร็จพออาศัยอยู่หลับนอนได้ในวัน เดียวนั้นและต้องทำพิธีขึ้นอยู่บ้านใหม่ในวัน เดียวกันนั้นด้วย

การจัดหาเครื่องอุปกรณ์การปลูกบ้านสร้างเรือน ต้องไปหาในป่า สมัยนั้นรัฐบาล ยังไม่มีการสงวนป่าไม้เหมือนปัจจุบันนี้ สงวนแต่ไม้สักเพียงอย่างเดียว ดังนั้นราษฎรจึงไป ตัดไม้ในป่ามาปลูกบ้านสร้างเรือนได้ตามความพอใจ ผู้ที่จะปลูกบ้านสร้างเรือน เมื่อหาวัน ฤกษ์งามยามดีได้แล้ว ก็ขอแรงญาติพี่น้องสักสองสามคน ไปเลือกหาไม้ทำเสาเรือนในป่า การคัดเลือกไม้ทำเสาเรือนต้องเลือกเกินไว้บ้าง เพราะอาจมีบางต้นใช้การไม่ได้ ไม้ที่ ใช้ทำเป็นเสาเรือนไม่ได้คือต้นไม้ที่เถาวัลย์พันต้น ต้นไม้ที่มีกิ่งสองกิ่งกางออกขวางพระอาทิตย์ เวลาพระอาทิตย์ขึ้นแสงพระอาทิตย์ผ่านเข้าไปในระหว่างกิ่งทั้งสองนั้น "เรียกว่าไม้คะวัน ผ่าง่าม" ต้นไม้ที่มีกิ่งใดกิ่งหนึ่งคายนอกอยู่ เฉพาะกิ่งใหญ่เหี่ยวแห้งหมดทั้งกิ่ง "เรียกว่า กิ่งตาย" ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่บนจอมปลวก ต้นไม้ขึ้นรวมเป็นคู่กัน 2 ต้น "เรียกว่าสองนางนั่งไห" คือนั่งร้องไห้ ต้นไม้ขึ้นอยู่ริมคลองริมห้วย "เรียกว่าไม้แยงเขา" ต้นไม้มีตาอยู่ค้ำมาก "เรียกว่าไม้หมูสี" (ปัจจุบันนี้ถ้ามาเลือกไม้กันอยู่เช่นนี้ ก็เป็นอันไม่ได้ปลูกบ้านกัน การที่ ท่านไม่ให้ใช้ไม่ว่านี้เป็นเสาเรือนเพราะเหตุผลอะไรไม่มีใครทราบ) เมื่อเลือกไม้เสา เรือนได้เพียงพอแก่ความต้องการแล้วก็ทำเครื่องหมายไว้ เวลาจะไปตัดไม้เสาเรือนก็ขอ แรงญาติพี่น้องไปช่วยกันตัดอีก เวลาจะตัดต้องเลือกต้นที่จะทำเป็นเสาเอกก่อน เมื่อเลือก

ได้คันที่ดีและเหมาะสมแล้ว ก่อนจะลงมือตัดต้องมีหมาก 1 คำ บุหรี่ 1 มวน ไปทำการขอเสียก่อน "เรียกว่าทำพลี" เมื่อทำพลีเสร็จแล้วก็เริ่มลงมือตัดทันที เมื่อตัดขาดต้นไม้ล้มลง ถ้าต้นไม้กระดอนขึ้นมาพาดอยู่บนต้นไม้ที่ตัดนั้น "เรียกว่าไม้ยอดตอ" ก็ใช้เป็นเสาเอกไม่ได้ และไม่ใช้เป็นเสาเรือนด้วย ถ้าล้มลงแล้วไม้ล้มลงถึงพื้นดิน ปลายไปพาดค้างอยู่กับต้นไม้คันอื่น ก็ใช้เป็นเสาเอกไม่ได้ และไม่ใช้เป็นเสาเรือนด้วย ต้องเลือกตัดคันอื่นต่อไป เมื่อล้มลงถึงพื้นดินจึงใช้เป็นเสาเอกและใช้เป็นเสาเรือนได้ แล้วตัดปลายพอให้ได้ขนาดเสาที่ต้องการ และตัดต้นไม้อื่นต่อไปจนครบในวันต่อไปก็ไปลากเข้ามาบ้านแล้วขอแรงญาติพี่น้องมาช่วยลากให้เป็นเสาแปดเหลี่ยม เมื่อเตรียมจัดหาเครื่องอุปกรณ์เพียงพอที่จะปลูกเรือนได้แล้ว ถ้าจะปลูก ณ ที่เดิมคือ เรือนหลังเก่าที่อาศัยอยู่ เมื่อจะรื้อเรือนหลังเก่า เจ้าของบ้านจะต้องไปปลูกเพิงเป็นที่อาศัยอยู่ก่อน "เรียกว่าลงหมาม" เข้าใจว่าถ้าจะไปอาศัยญาติพี่น้องอยู่ก็คงไม่สะดวก เพราะพัสดุสิ่งของแต่ละครอบครัวก็มีใช้น้อย เกรงว่าจะเป็นการหนักอกหนักใจของเจ้าบ้าน จึงไปปลูกเพิงอาศัยอยู่ตามลำพังเลย ด้วยเหตุนี้ได้เกิดถือเป็นประเพณีขึ้นว่าถ้าใครจะปลูกบ้านสร้างเรือนใหม่ จะต้องลงหมามด้วย เรียกว่าลงหมามเอาฤกษ์เอาชัยวันปลูกเรือนก็ต้องหาวันฤกษ์งามยามดีตามที่ทำกันอยู่โดยทั่วไป ก่อนวันปลูกเรือนหนึ่งวันจะต้องขุดหลุมและยกเสาไปวางไว้ที่ใกล้หลุมทุก ๆ คัน ในเวลาเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เช้าวันรุ่งขึ้นก็เริ่มยกเสาเอก เจ้าของบ้านทั้งพ่อบ้านและแม่บ้าน จะต้องไปช่วยแบกและยกเสาเอกพอเป็นพิธีด้วย เฉพาะในวันนี้ต้องขอแรงญาติพี่น้องมากเป็นพิเศษทั้งชายและหญิง ฝ่ายชายทำหน้าที่ปลูกบ้าน ฝ่ายหญิงทำหน้าที่จัดอาหารหุงข้างคัมแกงสำหรับเลี้ยงดูผู้คนที่มาช่วยปลูกบ้าน 3 เวลา คือ เช้า กลางวัน เย็น

เมื่อยกเสาเรือนขึ้นแล้ว ถ้ายังมีเอื้องมีเสาเรือนคันใดคันหนึ่งเกิดล้มลง ก็ต้องเลิกการปลูกบ้านสร้างเรือน ณ สถานที่นั้น ไม่ปลูกเรือน ณ สถานที่นั้นต่อไปอีกเลย เป็นอันว่าต้องยอมสละทั้งสถานที่นั้นเลยแม้คนอื่นก็ไม่ปลูกบ้านอยู่ ณ สถานที่นั้นด้วย เพราะถือกันว่าผีแรง ผิดๆ ต้องไปปลูกที่อื่นต่อไป

ฤกษ์งามยามดีในการปลูกบ้าน ดูเหมือนจะมีอยู่เพียงยามเดียวคือยามเช้า เรียกว่ารุ่งอรุณของวันใหม่ได้แก่เวลาที่แลเห็นแสงเงินแสงทองขึ้นจากขอบฟ้า เพราะเห็นปลูกกันในยามนี้ทั้งนั้นถ้าขึ้นไปให้ฤกษ์ให้ยามเที่ยงหรือบ่าย ก็จะปลูกบ้านไม่เสร็จพออาศัยอยู่ได้ในวัน

เดียว และขึ้นอยู่บ้านใหม่ในวันนั้นไม่ได้ด้วย เป็นอันว่าหมอดูที่ให้ฤกษ์ปลูกบ้านกับประเพณี นิยมการปลูกบ้านต่างก็อนุโลมผ่อนผัน เข้าหากัน ไม่มีการขัดแย้งกัน เรื่องปลูกบ้านจึงดำเนิน ไปด้วยความเรียบร้อยดีทุก ๆ ราย เมื่อเริ่มปลูกบ้านตามฤกษ์ที่กล่าวแล้ว เวลาบ่าย 17-18 น. (บ่าย 5-6 โมงเย็น) ก็เสร็จพอบอาศัยอยู่หลับนอนได้ ต่อจากนั้นก็เป็นที่ ของฝ่ายหญิง คือบางพวกทำเสาไก่ที่ไต้ถุน บางพวกทำเตาไฟในท้องเรือนตามที่กล่าวมา แล้ว ซึ่งฝ่ายชายได้จัดทำหม้อเป็นกรอบสี่เหลี่ยมไว้ ฝ่ายหญิงเพียงแต่ขนดินไปใส่เท่านั้น เมื่อจะใส่ดินลงไป ต้องเอาของสามอย่างวางไว้ที่มุมกรอบไม้มุมใดมุมหนึ่งก่อน ซึ่งได้ เตรียมมาพร้อมแล้ว ของสามอย่างคือ ไข่หนึ่งฟอง ข้าวหนึ่งปั้น แป้งข้าวหมาก 1 ลูก ไม่ทราบว่าจะเอาวางไว้เพื่อเหตุผลอะไร เมื่อถามก็ได้รับคำตอบเพียงว่า พ่อแม่ทำมา อย่างไรก็ตามไปอย่างนั้น แต่สำนวนที่นั่นว่า "พ่อแม่พาทำมาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น" เมื่อวางสิ่งของสามอย่างแล้ว จึงเอาดินใส่ให้เต็มกรอบไม้ แล้วเอาสากตำข้าวกระทุ้ง ให้แน่น ทำหน้าดินให้เรียบสม่ำเสมอ เมื่อทำเตาไฟและเสาไก่เสร็จเรียบร้อยแล้วก็ได้ ฤกษ์ขึ้นบ้านใหม่พอดี เจ้าบ้านจะต้องทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ การขึ้นบ้านใหม่ เจ้าของบ้านจะ ต้องทาบของหน้าขึ้นไปก่อน สิ่งของที่จะต้องทาบขึ้นไปนั้นมีดังนี้คือ

1. ไข่หัวหมู 1 อัน ใส่เหยียง 2 คำ หมาก 2 คำ บางท่านก็ว่ามีข่อน 1 อัน ใส่ไข่ 1 ฟองอีกด้วย (อันที่จริงไข่กับข่อนเป็นของคู่กัน สำหรับใช้ตักปลาก็น่าจะ มีทั้งสองอย่าง)
2. แทะ 1 ผืน
3. ไม้ค้อนสำหรับตีสิ่วเจาะไม้ 1 อัน "เรียกว่าค้อนเคาะสิ่ว"
4. สิ่ว 1 เล่ม
5. ทอก 1 เล่ม

และมีคนทาบของตามขึ้นไปอีก 1 คน ทาบนี้มีของอยู่เพียงสองอย่าง และใส่ ข้างละอย่างคือ

1. ดินซึ่งทำเป็นก้อนกลม ๆ ทางโคนใหญ่ขนาดผ่าศูนย์กลางประมาณ 4-5 นิ้ว ทางปลายเรียวเล็กจากทางโคนพอเหมาะสมกัน และทางหลายนี้โน้มลงเล็กน้อย ยาวประมาณ 7-8 นิ้ว เพื่อเอาไปตั้งที่เตาไฟสำหรับตั้งหม้อข้าวหม้อแกง เรียกว่า ก้อน

เส้น 4 ก้อน และดินซึ่งทำเป็นแผ่นยาว ๆ หนาประมาณครึ่งนิ้ว กว้างประมาณ 3 นิ้ว แล้วโน้มปลายทั้งสองข้างเข้าหากันให้เป็นรูปโค้งเหมือนรูปเกือกม้าเรียกว่าอ็องเท่ว 1 อัน

2. ดูนพื้นจะใช้ก็ดุนก็ได้ใส่ทาบข้างหนึ่ง

ต่อจากนี้ก็มึคนถือเสื่อ พื้นนอน หมอน มุ้ง และถาดข้าวต้มขนมหวานสำหรับทำขวัญเรือนตามขึ้นไป เมื่อขึ้นไปบนเรือนเรียบร้อยแล้ว ญาติพี่น้องมาพร้อมกันแล้วก็เริ่มพิธีทำขวัญเรือน เรียกว่าลู่ขวัญเรือน เสร็จแล้วฝ่ายหญิงซึ่งทำเตาไฟก็เอาก้อนเส้นไปตั้งที่เตาไฟ เมื่อเริ่มจะตั้งก็ต้องถามเสียก่อนว่านี่ก้อนอะไร จะเป็นใครก็ได้ตอบไปตามเรื่องของพิธี หรือจะถามเองตอบเองก็ได้หรือจะพูดว่า นี่ก้อนเงินแล้วตั้งลงไป นี่ก้อนทอง นี่ก้อนแก้ว แล้วก็ตั้งลงไปตามลำดับให้เป็นรูปสามเหลี่ยม หรือเรียกว่าเป็นรูปสามขาก็ได้ แล้วโยนก้อนเส้นทั้ง 3 ลงไปได้ฤกษ์เลย เพราะก้อนเส้นตั้งกันเพียง 3 ก้อนเท่านั้น ก้อนที่สี่ไม่ใช่จึงโยนทิ้งเสีย อ็องเท่ววางไว้ข้างหลังก้อนเส้นเพื่อกันเส้น "เรียกว่าซีเถา" ไม่ให้เส้นออกไปจากเตาไฟ ในระยะเดียวกันนี้ ฝ่ายหญิงไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เตาไฟก็จัดนำอาหารมาเลี้ยงญาติพี่น้องที่มาช่วยทำงานและที่มาร่วมพิธีด้วยเป็นเสร็จพิธี

ตามประเพณีการนอนเรือนใหม่ จะต้องมีคนนอนให้ครบทุกห้องเป็นเวลา 3 คืน จะปล่อยห้องใดห้องหนึ่งให้ว่างไว้ไม่ได้ ถ้าครอบครัวเจ้าของบ้านมีคนน้อยนอนไม่ครบทั่วทุกห้อง ญาติพี่น้องจะต้องไปนอนเป็นเพื่อนเป็นเวลา 3 คืน ในคืนที่สี่เจ้าบ้านจะต้องจัดทำข้าวต้มขนมหวานเลี้ยงดูญาติพี่น้องที่มาอน เป็นเพื่อน และเชิญญาติผู้ใหญ่ไปร่วมรับประทานอาหาร ส่วนญาติผู้ใหญ่ก็ถือโอกาสให้ศีลให้พรให้อยู่เย็น เป็นสุขตลอดไปด้วย

การทำวันฤกษ์งามยามดีในการขึ้นบ้านใหม่นี้ ดูเหมือนหมอลงจะถือเอาวัน เดือน ปีของเจ้าบ้านคำนวณด้วย เพราะถือกันมาว่าถ้าหมอลงคำนวณว่า วัน เดือน ปีของเจ้าบ้านไม่มีฤกษ์งามยามดีจะขึ้นบ้านใหม่ในวันนี้ได้ เจ้าบ้านต้องขอร้องญาติพี่น้องซึ่งมีวัน เดือน ปีขึ้นบ้านใหม่ในวันนี้ได้มาทำพิธีขึ้นบ้านใหม่แทน เมื่อผู้ทำพิธีแทนทำพิธีขึ้นบ้านใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าบ้านจะต้องจัดดอกไม้ธูป เทียนไปขอขมาบ้านจากผู้ทำพิธีแทนอีกต่อหนึ่ง บ้านจึงจะเป็นกรรมสิทธิ์ของคนตามประเพณีต่อไป ดอกไม้ธูป เทียนนี้คือ เทียน 5 เล่ม ดอกไม้ 5 ดอก ถ้าใช้ธูปก็ใช้ธูป 5 ดอก ดอกไม้ 5 ดอก เรียกว่า ชันห้า ถือกัน

ว่าเป็นเครื่องสักการะที่สำคัญ การทำอะไรซึ่งเกี่ยวกับผู้ที่ควรเคารพเคารพนับถือ เช่น ไปนิมนต์พระสงฆ์ ถ้าไม่มีพานธูปไปด้วยก็ต้องไปขอยืมฝาบาตรพระที่วัดวางขันห้าที่ฝาบาตร แล้วจึงน้อมประเคนพระสงฆ์

เมื่อเจ้าของบ้านจัดทำบ้านเรือนเสร็จเรียบร้อย โดยเฉพาะห้องซึ่งจัดเป็นห้องนอนนั้น ถือกันเป็นประเพณีว่า ผู้คนที่จะเข้าออกในห้องนอนนั้นได้ ก็เฉพาะคนภายในครอบครัวเท่านั้น คนอื่นจะเข้าออกไม่ได้เป็นอันขาด แม้เจ้าบ้านจะพาเข้าไปดูไปชมก็ไม่ได้ ที่สุดเด็กเล็กบ้านอื่นซึ่งยังไม่เคยสักก็เข้าไปไม่ได้ ถ้าเด็กบ้านอื่นมาเล่นกับเด็กในบ้าน บังเอิญเด็กบ้านอื่นเข้าไปในห้องนอนถือว่าเป็นการผิดเรียกว่าผิดต่อเลี้ยง เจ้าบ้านจะต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนไปบอกกล่าวขอเลี้ยง หรือเรียกว่าขอขมาโทษต่อเลี้ยง ซึ่งได้มีผู้คนล่วงเกินเข้าไปในที่หวงห้าม เรื่องประเพณีการถือไม่ให้คนอื่น เข้าไปในห้องนอนนี้

เรื่องต่อเลี้ยงนี้ ทุกบ้านเรือนจำเป็นจะต้องมีไว้ประจำบ้าน เพื่อจะได้ปกป้องคุ้มครองรักษาตนเอง และปกป้องคุ้มครองรักษาผู้คนภายในครอบครัว ผู้ที่จะได้ชื่อว่าเป็นต่อเลี้ยง ต้องเป็นผู้ที่ได้เล่าเรียนวิชาคาถาอาคมอยู่ยงคงกระพันต่าง ๆ บ้าง วิชาทางไสยศาสตร์ต่าง ๆ เช่น วิชาแพทย์แผนโบราณบ้าง วิชาเวทย์มนต์สำหรับขับเป่าโรคภัยไข้เจ็บบ้าง เมื่อเรียนแล้วครูอาจารย์ประสิทธิประสาทให้อย่างไร ก็นำมาเก็บรักษาไว้ในห้องนอน คือต่อเหน็บไว้ที่ฝาเรือนบ้าง ที่เสาเรือนบ้าง ทำเป็นตั้งเหมือนอย่างตั้งพระ แล้วเก็บไว้ที่หิ้งนั้นบ้าง ถ้าบ้านเรือนที่พ่อบ้านไม่ได้เรียนวิชาคาถาอาคมอะไรเลย ส่วนมากเป็นบุคคลที่เคร่งครัดอยู่ในศีลธรรมทางพระศาสนา ก็ถือว่าไม่มีของรักษา ไม่มีต่อเลี้ยง ลูกหลานก็ไม่มีผู้ปกป้องคุ้มครองรักษา มารดาบิดาจะต้องนำลูกหลานไปฝากให้อยู่ในความคุ้มครองรักษาว่าลูกเลี้ยง ถ้าลูกเลี้ยงทำอะไรผิดพลาดต่อต่อเลี้ยง เรียกว่าผิดต่อเลี้ยง ถ้าต่อเลี้ยงทำอะไรผิดพลาดต่อวิชาคาถาอาคมที่เรียนมา เรียกว่าผิดของรักษาบ้าง ผิดครู บ้าง ผิดมนต์บ้าง ก็ต้องจัดดอกไม้ธูปเทียนขอขมาโทษ เรื่องของรักษานี้ปีหนึ่งต่อเลี้ยงต้องทำการคว่ำระทรายไหว้ครั้งหนึ่ง ทำนองเดียวกันกับการไหว้ครู แต่ไม่เรียกว่าไหว้ครู เรียกว่าเลี้ยงสังฆานต์เพราะจัดเลี้ยงในเทศกาลสังฆานต์ คำว่าสังฆานต์ตรงกับภาษากลาง

ว่าสงกรานต์ชาวไทยพวก เรียกสงกรานต์ว่าสงกรานต์และต้องเลี้ยงในวันสงกรานต์ผู้เฒ่า วันสงกรานต์ผู้เฒ่า นั้นนับต่อจากวันเถลิงศกไปอีก 7 วัน วันที่ 7 เรียกว่าวันสงกรานต์ผู้เฒ่า (ดูรายละเอียดในประเพณีสงกรานต์)

เรื่องเครื่องรางของขลังต่าง ๆ นี้ เข้าใจว่าในสมัยเมื่อบ้านเมืองเกิดศึก สงครามรบราฆ่าฟันกันเสมอ ๆ เพื่อแสวงหาดินแดนมาเป็นของตนบ้าง เพื่อกวาดต้อนผู้คน มาเป็นพรรคเป็นพวกบ้าง เพื่อต่อสู้ป้องกันศัตรูที่มารุกรานบ้าง บรรดาชายฉกรรจ์ทั้งหลายซึ่งแน่ใจว่าตนจะต้องทำศึกสงครามรบราฆ่าฟันกับข้าศึกศัตรู คงจะต้องพากันชวน ขวายแสวงหาเครื่องป้องกันตัว คือเครื่องรางของขลังต่าง ๆ มีพระเครื่องบ้าง ผ้า ยันต์บ้าง ตะกรุดบ้าง เวทย์มนต์คาถาอาคมต่าง ๆ บ้างสักยันต์ที่ตัวและลงกระหม่อมบ้าง เพื่อให้อยู่ยงคงกระพันคือยิงไม่ออก เจ็พินแทงไม่ได้ เรียกตามสำนวนทางไสยศาสตร์ ว่ามหาอุคมและจั้งจั้ง ยิงออกและเจ็พินแทงได้ ทั้งทุกที่หมายด้วยแต่ไม่เข้า เรียกว่า อยู่คงหรือเหนียว ยิงออกเจ็พินแทงได้แต่ไม่ถูก เรียกว่าแคล้วคลาด โดยเฉพาะเรื่อง เวทย์มนต์คาถาอาคมต่าง ๆ เมื่อครูประสิทธิ์ประศาสน์ให้อย่างไร ก็นำมาเก็บรักษาไว้ ตามที่กล่าวแล้ว และต้องปฏิบัติตามที่ครูอาจารย์แนะนำสั่งสอน เดิมทีเดิวยกคงจะถือ เป็น เครื่องปกป้องคุ้มครอง เฉพาะผู้เรียนเท่านั้น ต่อมาเลยกลายเป็น เครื่องปกป้องคุ้มครอง รักษา คนภายในครอบครัวด้วย ดังนั้นบรรดาหัวหน้าครอบครัวจึงต้องชวนขวายเรียนวิชา ทางไสยศาสตร์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อนำมาเป็น เครื่องปกป้องคุ้มครองรักษาคนภายใน ครอบครัวของตนจึงได้ เกิดมีพ่อเลี้ยงลูก เลี้ยงกันขึ้นมา

ปัจจุบัน การสร้างบ้านเรือนของลาวพวนยังคงถือและปฏิบัติตามความ เชื่อที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณแต่ลดพิธีการบางอย่างลง สาเหตุที่ลาวพวนยังคงยึดถือความเชื่อ เดียวกันสร้างบ้านเรือนนี้ เพราะเชื่อว่าครอบครัวใหม่อยู่บ้านใหม่ เมื่อเริ่มต้นก็จะมี ยังเกิดผลดีไปด้วยในภายหน้า ครอบครัวใหม่ที่ปลูกสร้างบ้านใหม่ในปัจจุบันไม่จำเป็นต้อง เข้าป่าหาไม้มาสร้างบ้าน เพราะวัสดุที่ใช้สร้างบ้านสามารถหาซื้อจากร้านค้าไม้มาได้ เมื่อสร้างบ้านเสร็จก็จะทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ เพื่อเป็นสิริมงคล นิมนต์พระมาสวด ทำพิธี ไล่ผีปัดรังควาญ บอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง เชื่อว่าจะทำให้ครอบครัวมีความอยู่เย็นเป็นสุข ทั้งนี้สืบเนื่องจากความ เชื่อที่ว่าพิธีการสร้างบ้านมีส่วนเกี่ยวกับความสุขที่บ้านจะอำนวยให้

อยู่ด้วย จึงได้เกิดมพิธีกาทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับตั้งแต่เริ่มสร้างบ้านขึ้นมา กล่าวคือ

การยกเสาเอก ต้องดูฤกษ์ยาม วันใด เวลาใด และเดือนไหน เมื่อถึงเวลายกเสาเอก เจ้าของบ้านจะต้องทาดอกไม้ธูปเทียน ต้นกล้วย ต้นอ้อย ผ้ายันต์ มาผูกติดไว้กับปลายเสา ส่วนใบเงิน นาค ทอง และสตางค์ที่เป็นเหรียญใส่ลงกันหลุม นิมนต์พระมาสวดหรือมีคนเฒ่าคนแก่มาเป็นพิธีกร เชื่อว่าการทำพิธียกเสาเอกนี้ถ้าทำดีจะทำให้ผู้อยู่รั่ววยมีความสุข บางครั้งจะมีพิธีชดข้าวสาร (ข้าวสารนำมาเสกคาถาอาคมแล้วนำไปชั้ครอบ ๆ บ้าน) เสาเอกเป็น เสาต้นแรกที่ทำพิธีปลูกบ้าน แต่ก็มีบ้างเมื่อยกเสาเอก เสร็จก็ยกเสาโทร่วมด้วย

เมื่อสร้างเสร็จแล้วมักมีพิธีการขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นสิริมงคล จะทำพิธีทางศาสนา โดยที่เชื่อว่าจะบันดาลให้ผู้ที่อยู่บ้านใหม่มีความสุข มีโชคลาภ เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหารคาว หวาน บอกกล่าวเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง และนิมนต์พระมาสวด เมื่อสวดเสร็จแล้วพระจะน่าน้ำมนต์ประพรมรอบบ้าน พร้อมทั้งชดข้าวสาร และประพรมน้ำมนต์ให้แก่ผู้ร่วมงานด้วย ผู้ที่มาร่วมงานก็จะอวยพรให้แก่เจ้าของบ้านเป็นอันเสร็จพิธี ในปัจจุบันนี้ การขึ้นบ้านใหม่ก็ยังคงทำพิธีทางศาสนาในตอนเช้าเช่นเดียวกัน ส่วนตอนเย็นเจ้าของบ้านจะมีการเลี้ยงอาหาร ต้มร่วมกันอย่างสนุกสนาน และมีการอวยพรอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับลักษณะบ้านที่ลาวพวนนิยมสร้างในปัจจุบัน แทบทุกครัวเรือนนิยมสร้างบ้านแบบประมุกต์ แบบไทยฝรั่ง

การประกอบอาชีพของชาวพวนสมัยก่อน

ชาวพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เวลาว่างจากการทำนา ผู้หญิงจะทอผ้า

การทำนา ทุกบ้านเรือนที่มีนาทำเป็นของตนเองไม่ต้องเช่า และทำนาคำทั้งนั้นไม่ทำนาหวานเลย เพราะพื้นที่มีระดับสูง น้ำในแม่น้ำลำคลองไหลบ่าเข้าไม่ถึง

อาจจะมียางเป็นบางปีนาน ๆ จะมีสักครั้งหนึ่ง แต่ก็ไม่ถึงกับทำให้ข้าวในนาเสียหาย เพราะน้ำในแม่น้ำไหลลงเร็วมาก ข้าวที่ปลูกมีทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว แต่ปลูกข้าวเจ้ามากกว่าข้าวเหนียว เพราะรับทานข้าวเจ้ามากกว่า ข้าวเหนียวการทำนาอาศัยน้ำฟ้า น้ำฝน และใช้ควายเป็นพาหนะสำหรับไถ คลาดลาก เขี่ยล้อเลื่อน เนื่องด้วยชวานานับถือศาสนาพุทธเคร่งครัด ในวันพระงดเว้นการใช้แรงควายคือไม่ใช้ควายไถ คลาด ลาก เขี่ยล้อเลื่อน ตลอดจนไม่ทำลายชีวิตสัตว์ในวันพระเป็นอันขาด แม้แต่จะเป็นพรานป่าล่าสัตว์ในป่า นักจับปูจับปลาในแม่น้ำลำคลอง ถ้าเป็นวันพระก็ต้องงดเว้นการทำนา ถ้าปีไหนข้าวกล้าในนามีผลดีทั่วถึง บรรดาผู้ที่ทำนาในบริเวณใกล้เคียงกัน ก็จะชักชวนกันทำลานนวดข้าว ณ ที่แห่งเดียวกัน เมื่อต่างคนต่างเก็บเกี่ยวขวนมาลานนวดและนวดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ชักชวนกันทำบุญคือ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เย็นและถวายอาหารบิณฑบาตรในเวลาเช้า เรียกว่าทำบุญตักบาตรลาน เรียกสั้น ๆ ว่าทำบุญลานเสร็จแล้วต่างคนต่างก็ทำขวัญข้าวของตน "เรียกว่าสู่ขวัญข้าว" เสร็จแล้วต่างคนก็ต่างลาก เขี่ยเก็บ เข้ายุ้งข้าวที่บ้าน "ยุ้งข้าวเรียกว่าเจียข้าว" เมื่อได้ฤกษ์งามยามดีก็ทำขวัญข้าวที่ยุ้งข้าวอีกครั้งหนึ่ง "เรียกว่า สู่ขวัญข้าวมาเจีย หรือมาเจียข้าว" ต่อจากนี้ ก็ทำขวัญควายพร้อมทั้งแอกและไถอีกครั้งหนึ่ง "เรียกว่าสู่ขวัญควาย" ทุก ๆ คราวเรือนจะต้องทำเช่นนี้ด้วยกันทั้งนั้น เมื่อต่างคนต่างทำกันเรียบร้อยแล้ว ก็พร้อมใจกันไปทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระที่วัดอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่าทำบุญตักบาตรข้าวใหม่ เมื่อทำบุญตักบาตรข้าวใหม่แล้ว ก็เป็นอันเสร็จการทำนาในปีหนึ่ง ๆ

การทำไร่ ทำในฤดูฝนเช่นเดียวกับการทำนา ทั้งนี้ เพื่อเก็บพืชผลมารับประทานในการทำนาบ้าง เก็บส่วนที่จะเก็บไว้ได้นานสำหรับรับประทานตลอดทั้งปีบ้าง พืชที่ปลูกในไร่คือข้าวไร่ เป็นข้าวเหนียวเป็นพันธุ์ข้าวชนิดหนึ่งซึ่งจะต้องปลูกในไร่โดยเฉพาะไม่ต้องอาศัยน้ำเลี้ยงลำต้น มีกลิ่นหอมชวนให้รับประทาน วิธีปลูกก็ง่าย ๆ ข้าวโพด พักแพง แดง เต้า (น้ำเต้า) พริก มะเขือ ถั่ว งา ผ้าย คราม (ต้นคราม สำหรับทำครามย้อมผ้าย้อมผ้า)

การทำสวน ทำไม่มีกำหนดฤดูกาล เมื่อว่างเวลาไหนก็ไปดูแลและทำในเวลา นั้น เพราะปลูกต้นไม้ยืนต้นเป็นส่วนมาก เช่น ต้นมะม่วง ต้นขนุน ต้นส้มโอ ต้นน้อยหน่า ต้นฝรั่ง ต้นมะพร้าว ส่วนต้นไม้ล้มลุกก็มีบ้าง เช่นต้นกล้วยต่าง ๆ

ประเพณีการแต่งกายของชาวพวน

การแต่งกายของชาวพวนสมัยก่อน ชายนุ่งกางเกงและผ้าถุงจุกกระเบน ผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือคาดเอว (เรียกว่าคาดเอวหรือเคียนพุง) เวลาไปทำบุญให้ทาน ใช้พาดบ่าข้าง เหวียงบ่าข้าง เป็นบางเวลา หญิงนุ่งผ้าซิ่น ผ้าขาวม้ารัดนม "เรียกว่า แท่งตุ้" ทั้งชายและหญิงไม่สวมเสื้อ แต่เวลาไปทำนาทำไร่ ต้องสวมเสื้อสีดำ หรือสีครามทุกคน ชายสวมเสื้อแขนยาวเพียงข้อศอกไม่รัดตัว หญิงสวมเสื้อรัดตัวแขนยาวถึงข้อมือกระดุมเสื้อใช้เงินกลมโบราณหนักเม็ดละ 1 สลึงบ้าง 1 เฟื้องบ้าง ผู้ที่ไม่มีเงินกลมโบราณก็จ้างช่างทำเป็นของเทียมเหมือนของจริง เสื้อแต่ละตัวใช้กระดุมมากน้อยตามขนาดตัวของแต่ละบุคคล ขนาดธรรมดาใช้ 32 เม็ด คิดเป็นน้ำหนักเงินหนัก 8 บาท คิดเรียงเป็นแถวยาวตามตัวตั้งแต่คอถึงสะเอว เสื้อผ้าที่ใช้นุ่งห่ม ทอและตัดเย็บย่อมเองทั้งนั้น สัตว์ใช้ย้อมก็ใช้สีธรรมชาติ คือรากไม้คันไม้ ดอกไม้ ผลไม้ เช่น รากขยอ ต้นฝาง ดอกคำฝอย ลูกมะเกลือ เป็นต้น

เมื่อเวลาเป็นเด็ก หญิงใช้กำไลมือกำไลเท้า กำไลมือ "เรียกว่าทองแหน" ชายใช้กำไลทำด้วยเงินและทอง มีทั้งชนิดกรวงชนิดคั้น ชนิดกรวง "เรียกว่ากำไลข่ง" ชายเมื่อโตมีอายุได้ประมาณ 15-16 ปี ก็เลิกใช้ สำหรับหญิงเมื่อโตเป็นสาวหรือแต่งงานแล้วก็เลิกใช้ เรื่องนี้ดูเหมือนจะถือเป็นประเพณีนิยมอย่างหนึ่ง หญิงสาวเมื่อแต่งงานแล้วต้องเลิกประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องเงินและทอง แม้แต่หมั้นเมื่อก่อนก็เลิกใช้ จะแต่งอีกครั้งหนึ่งเมื่อไปเยี่ยมพ่อแม่ผู้ประเพณี ซึ่งจะได้อธิบายไว้ในเรื่องการแต่งงาน

ทั้งชายและหญิง เมื่อโกนผมไฟแล้ว ชายก็โกนผมต่อไปจนกระทั่งโต เป็นหนุ่ม จึงไว้ผม ส่วนหญิงไว้ผมจุก พอโตเริ่มจะเป็นสาวอายุประมาณ 14-15, 16 ก็ไว้ผมยาวทรงคู้กระดากไทยเรียกว่าผูกผม "สำเสียงเป็นผม" และใช้เชือกผูกผมกันจริง ๆ วิธีผูกคือ หวีผมมารวมไว้ทางข้างหน้าให้หมด แล้วรวมผมตอนที่ติดกับศีรษะมารวมกันใช้เชือกผูกมัดไว้เสร็จแล้วเอาพาดไปไว้ทางข้างหลัง ปล่อยให้ยาวลงไปตามลำตัว ส่วนข้างหน้าหวีให้เรียบแผ่กว้างออกไปเท่าขนาดหน้าผากหรือโบหน้าของเจ้าของ เวลาเอา

หมพาคไปทางข้างหลังก็ใช้ผ้าดำมัดมวนกลม ๆ นี้รองหนุนหมตรงที่เหนือหน้าผาก คือตอนที่หมพหพาคไปข้างหลังนั้นผมจะได้แผ่กว้างออกไป เท่ากับหน้าผากหรือใบหน้าแล้วเอาหนามเม่นชนิดแข็งกลัดไว้ที่ตรงกลางศีรษะ เพื่อจะไม่ให้ผมเคลื่อนไปมา หนามเม่นนี้บางคนก็ใช้เงินทำ ซึ่งมีข้างเงินรับจ้างทำ ทางปลายกลม เรียวแหลม ทางโคนเป็นแปดเหลี่ยม สลักลวดลายต่าง ๆ เพื่อความสวยงาม เรียกว่าหนามเม่นเหมือนกัน หนามเม่นเงินนี้ จะใช้ไปจนกระทั่งแต่งงานแล้วจึงเลิกใช้ หญิงสาวที่ทำทรงผมแบบนี้ จะถือว่าเป็นการประกาศตัวเองว่าเธอเริ่มจะโตเป็นสาว หรือ เป็นสาวรุ่นแล้วก็น่าจะได้

เมื่อมีอายุได้ 17-18-19 ปี จัดว่าเป็นสาวขนาดกลาง จะต้องทำทรงผมอีกแบบหนึ่ง "เรียกว่าโค้งผม" วิธีก็ทำเหมือนกับสาวรุ่นทุกอย่าง ต่างกันแต่ไม่ปล่อยปลายผมขึ้นมาไว้ข้างบน วิธีทำ คือหยิบเอาผมซึ่งปล่อยลงไปตามตัวทางข้างหลังก่อนข้างไปทางปลายนิดหน่อยขึ้นมา แล้วทำผมส่วนกลางระหว่างบนศีรษะกับที่มีมือจับไว้ เป็นรูปโค้งคือ เป็นวงกลม แล้วเอาผมตรงที่ทับบนศีรษะทับผมตอนที่มือจับไว้ ให้ปลายผมยื่นออกจากที่ผมทับช้อออกไปทางขวาส่วนโค้งอยู่ทางซ้าย ปลายผมที่ช้อออกไปใช้น้ำมันทาให้ติดกันเป็น เรียวแหลม หญิงสาวที่ทำทรงผมแบบนี้ เป็นการประกาศตนเองไปในตัวว่าเป็นสาวขนาดกลางพร้อมที่จะมีความรักความใคร่ในเพศตรงข้ามได้และพร้อมที่จะแต่งงานแล้ว

เมื่อมีอายุได้ 20 ปีขึ้นไป จัดว่าเป็นสาวเต็มตัวหรือเป็นสาวใหญ่ สาวแก่จะต้องทำผมอีกแบบหนึ่ง คือเอาผมทั้งหมดไปชะหมวดเป็นกระจุกไว้ที่กลางศีรษะ คล้าย ๆ จุกกระเทียม "เรียกว่าเกล้าผม" คือ "เกล้าผมจุกกระเทียม" (สำเนียงเป็นทอดเกล้าหรือทอดคำเกล้า) และต้องปักหนามเม่นด้วย ถ้ามีการมีงานผู้มีฐานะดีก็ใช้ปิ่น "เรียกว่าปิ่นเกล้า" เมื่อแต่งงานมีสามีแล้วก็ต้องเลิกปักปิ่น แต่ถ้าใช้หนามเม่นเงินก็ต้องเลิกใช้หนามเม่นเงินอีกด้วย ส่วนหญิงสาวที่มีอายุยังไม่ถึง 20 ปี ถ้าแต่งงานมีสามีแล้วก็ต้อง เลเกล้าผมและไมใช้หนามเม่นเงินไม่ปักปิ่นเหมือนกัน หญิงสาวที่ทำทรงผมแบบนี้ก็ทำนองเดียวกับที่กล่าวแล้ว คือเป็นการประกาศตัวเองว่าเธอ เป็นสาว เต็มที่แล้วพร้อมที่จะแต่งงานได้ทุกเมื่อ

ประเพณีการแต่งงาน

การที่ชายหญิงจะอยู่ร่วมเป็นสามีภรรยา กัน ฝ่ายชายต้องไปลู่ขอฝ่ายหญิง เมื่อหาวันดีฤกษ์นามดีแล้ว ฝ่ายชายต้องจัดเผ่าแก่ไปลู่ขอหญิง เผ่าแก่ที่ไปลู่ขอต้องไปเป็นคู่คือ 2-4 คน และเป็นคนประพฤตินิยมศีลธรรม มีครอบครัวมีลูกเต็มแล้ว อยู่ครองกันด้วยความราบรื่นดี ไม่เป็นร้างเป็นหม้าย เมื่อเจรจาลู่ขอเป็นที่ตกลงกันแล้ว ฝ่ายชายก็กำหนดนัดหมายวันที่จะให้เผ่าแก่ไปอีกครั้งหนึ่ง เผ่าแก่ไปครั้งที่สองนี้ คงจะไปตกลงเรื่องวันแต่งงานให้ฝ่ายหญิงทราบ เป็นการแน่นอน จะถือว่าเป็นการไปมั่นก็ดูกระไรอยู่ เพราะของที่นำไปก็ไม่มีราคาแพงอะไร การไปครั้งแรกนี้ "เรียกว่าไปเจาะสาว"

การไปครั้งที่สองนี้ต้องมีสิ่งของไปด้วย คือ หมาก 2 โหมมัดติดกัน หมากนี้ในภาคกลางดูเหมือนจะไม่มีเพราะไม่เคยเห็น และคงจะไม่มีใครทราบว่า เป็นหมากชนิดไหน ส่วนมากมีอยู่ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ "เรียกว่าหมากเขือก" คือหมากลูกหนึ่งผ่าออกเป็น 5-6 ซีก ซีกหนึ่งใช้รับทานคำหนึ่ง แล้วใช้เขือกประกอตรงกลาง โดยใช้เหล็กแหลมนำก่อนประมาณเขือกละ 15-20 คำ แล้วตากให้แห้ง "เรียกว่าหมากไหมหนึ่ง" ผูกติดกัน 2 โหม เรียกว่าหมาก 2 โหม และท่อยาเส้นมีจำนวนต่อตามที่ฝ่ายหญิงเรียกร้อง ท่อยาต้องใช้ฟางมัดไม่ใช้ดอก เหตุผลที่ไม่ใช้ดอกมัดนี้ เพราะเราถือเป็นประเพณีว่า สิ่งของที่จะนำมาใช้ในพิธีแต่งงาน ต้องมีชื่อและความหมายในทางที่เป็นสิริมงคล หมายความว่าดอกว่าดี เช่นดอกลงไป ดีให้เข้าไป ซึ่งได้แก่การดอกตะปูดีตะปู เมื่อถึงวันที่กำหนดนัดหมายกันไว้ ฝ่ายชายก็จะจัดเผ่าแก่ไป เผ่าแก่ที่ไปคราวนี้เป็นหญิงมีสามีแล้ว มีความประพฤติดีมีศีลธรรม เป็นคนขี้น้อยเมียมเดียวไม่ เป็นร้างเป็นหม้าย และไปเป็นคู่คือ 4 คน หญิงสาวท่อมยา 3 ทาย 3 คน เผ่าแก่สะพายย่ามใส่หมาก 2 โหมตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และได้ 1 คู่มัดติดกัน (เรียกว่าไม้ไค้มัดติดกัน กระเทียม 4 หัว มัดเป็น 2 มัด ๆ ละ 2 หัว แล้วมัดติดกันอีกครั้งหนึ่ง เกลือ 2 ท่อมัดติดกัน ท่อยา 2 ท่อมัดติดกัน สิ่งของที่จัดใส่ย่ามให้เผ่าแก่สะพายไปนี้ ถือเป็นเคล็ดว่า ที่มัดติดกันขอให้คู่บ่าวสาวมีความรักกันอยู่ปกป้องครองกัน

ยั้งยืนนานจนแก่เฒ่าชรา อย่าได้มีจิตใจเหินห่างเลิกร้างกัน และขอให้มีความรุ่งเรืองสว่างไสวเหมือนอย่างไต้ที่จุดไฟ ขอให้หอมเหมือนอย่างกระเทียม คงจะหมายถึงความหอมคือ เกียรติคุณ ชื่อเสียงคุณความดีที่คนนำไปสรรเสริญในที่นั้น ๆ ขอให้มีความเค็มเหมือนอย่างเกลือ เรื่องความเค็มมีความหมายได้สองอย่าง คือทั้งทางโลกและทางธรรม ทางโลกขอให้เป็นคนรู้เท่าทันคน อย่าได้เสียรู้เสียเปรียบคน หากจะมีคนมาคิดเอาไรด์เอาเปรียบ แม้จะทำเล่ห์กระเท่เพทุบายมาอย่างไร ๆ ก็ตาม ก็รู้เท่ารู้ทัน และมีกลอุบาย วิธีทำกับเขาพอเหมาะพอสมกันอย่างที่เรียกว่า "เกลือจิ้มเกลือ" คือเค็มต่อเค็มเข้าหากัน ทางธรรมขอให้เป็นคนมั่งคั่งอยู่ในความดีของคน คือเคยประพฤติความดีมาอย่างไร ถึงแม้จะไปอยู่ที่ไหน ก็ให้ประพฤติความดีอยู่อย่างนั้นตลอดไปไม่ละทิ้งความดีที่เคยประพฤติมาเสีย ให้เหมือนอย่างพระพุทธภาษิตที่ว่า "จงรักษาความดีของตนไว้ดังเกลือรักษาความเค็ม" เกลือไม่ละทิ้งความเค็มเลย ถึงแม้จะเก็บไว้ที่ไหน หรือเอาไปประสมกับวัตถุสิ่งของอะไรก็ตาม ก็แสดงความเค็มให้ปรากฏอยู่เสมอ ส่วนหมากและยาเป็นของสำหรับรับทานและต้อนรับแขก คงจะเป็นเครื่องเตือนใจว่า เมื่อมีเข้ามีเรือนคือ เป็นพ่อบ้านแม่เรือนแล้ว จงทำไว้ประจำบ้านเรือนเสมออย่าให้ขาด เมื่อไปถึงก็มอบให้แก่ฝ่ายหญิง ซึ่งเป็นหญิงเหมือนกันคอยต้อนรับอยู่ เมื่อรับแล้วก็จัดหญิงนำไปแจกให้แก่ฝ่ายหญิงจนทั่วกัน เป็นทำนองคล้ายกับมาบอกให้ทราบว่าจะแต่งงานลูกสาวในวันนั้นวันนี้ ส่วนญาติที่ได้รับห้อยยา ก็ห้อยของเช่น พริก ถั่ว งา เกลือไปให้ 2 เท่า เช่น ได้รับ 1 ห้อย ก็ห้อยไปให้ 2 ห้อย เมื่อญาตินำของมาให้หมดแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงก็จัดใส่หามมอบให้แก่เฒ่าแก่ฝ่ายชาย เมื่อเรียบร้อยแล้วก็พากันกลับ การนำห้อยยาไปให้แก่พ่อแม่ฝ่ายหญิงนี้ "เรียกว่า ถามห้อยยา"

วันแต่งงาน "เรียกว่าวันก้าวสาว" ฝ่ายชายจะต้องจัดขันหมาก 1 ขัน แต่ไม่ใช่ขันไข่โตก "เรียกว่าพานสินสูงหรือขันโตก" สิ่งของที่จัดใส่พาน คือ

1. หมาก 4 ชั้น ๆ ละ 4 คำ คิดตัดหมากเชือกเป็น 4 ชั้น ๆ ละ 4 คำ "เรียกว่าหมาก 4 ก้อน ๆ ละ 4 คำ"
2. เต้าปูน 2 เต้า เต้ายา 2 เต้า
3. พูล 4 ใบ สีเสียด 4 คำ ไข่มดตัดให้ติดกัน อย่าให้ขาดออกจากกัน

4. มีคนน้อย 2 เล่ม ติดกันวางบนพาน "เรียกว่ามัดข้าวโงง" มัดนี้จัดทำขึ้นไว้สำหรับใช้ในพิธีแต่งงานโดยเฉพาะ ที่ว่าติดกันนั้น คือทำผัก 2 ผักติดกันใช้ผ้าคลุมให้คนถือไปพร้อมกับเฒ่าแก่ และจัดขันหมากอีกอย่างหนึ่ง จัดใส่กระบุง 2 ใบ ให้คนหอบไป "เรียกว่าหอบหัวหมาก" ของที่จัดใส่หอบ คือ

1. หมาก 2 มัด ๆ ละ 10 โหม คือ 10 เชือก
2. ชะลอมเล็ก ๆ สำหรับใส่ไข่ 2 ฟอง 1 ใบ ชะลอมนี้ไม่เป็นรูปกลมเหมือนชะลอมเลยทีเดียว แต่สานเป็นรูปยาวตาโปร่ง เหมือนตาชะลอม เมื่อสานพอแก่ความต้องการแล้ว แบ่งไม้ที่เหลือนตรงกึ่งกลางตามทางยาวออกเป็นสองส่วน แล้วแบ่งแต่ละส่วนตรงกึ่งกลางออกเป็นสองส่วนอีก แล้วโน้มปลายทั้งสองข้างเข้าหากัน มัดติดกันให้เรียบร้อยทั้งสองข้าง ตัดไม้ที่ยาวซึ่งไม่ต้องการทิ้งเสีย เสร็จแล้วใส่ไข่ 2 ฟองรวมสองข้างเข้าหากัน แล้วมัดติดกันให้เรียบร้อย "เรียกว่าหับไข่" คือย่อส่วนมาจากของจริงซึ่งใหญ่มาก สำหรับใส่สุกร ไก่ "เรียกว่าหับหมู หับไก่"

3. ดินแห 1 ดิน ดินแหทำด้วยตะกั่วรูปลักษณะเหมือนไข่ แต่ห้วงดินแหกลม

4. อุงใส่งา 2 อุง มัดให้ติดกัน "เรียกว่าไท่งงา"

5. หม้อนึ่ง 1 ใบ ไทหนึ่งข้าว 1 ไท

6. ตะเกียบเงิน 1 คู่ ตะเกียบทอง 1 คู่ ตะเกียบเงินทาด้วยปูนขาว ตะเกียบทองทาด้วยขมิ้นชัน "เรียกว่า ถูเงิน ถูทอง"

7. ห่อหมกไก่ ห่อหมากปลา "เรียกว่าหมกไก่ หมกปลา หรือ เมาะไก่ เมาะปลา" ข้าวต้มผัด กล้วย เปือก 1 คู่ มัน 1 คู่ จัดใส่หอบให้เรียบร้อย ให้คนหอบไปพร้อมกับเฒ่าแก่ และดาบ 2 เล่ม จัดให้คนสะพายไป 2 คน ไปพร้อมกับเฒ่าแก่ เดินข้างหน้าคนหนึ่ง เดินตามไปข้างหลังคนหนึ่ง ดาบ 2 เล่มที่นำไปด้วยนี้มีเหตุผลว่า เพื่อป้องกันขันหมาก เกรงว่าจะมีคนมาแย่งชิงขันหมาก

เฒ่าแก่ "เรียกว่าพ่อเชื้อ" จัดไปเป็นคู่ คือ 4-6-8-10 คน เมื่อได้ฤกษ์งามยามดีเฒ่าแก่ก็นำขันหมากไป เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายเจ้าสาวก็ให้คนนำขันหมากซึ่งจัด เช่นเดียวกับฝ่ายของเจ้าบ่าวออกมาตั้งเคียงกัน ต่างฝ่ายต่างก็เชิญ

ให้รับทานหมากของกันและกัน แล้วเผ่าแก่ฝ่ายเจ้าบ่าวก็กล่าวมอบเงินค่าต่าง ๆ

1. เงินค่าตัวซึ่งกำหนดไว้ตามประเพณีของสาวแต่ละบ้าน เข้า 4-6-8-12 บาท
2. เงินค่าน้ำนม 2 สลิง เข้าใจว่าคงจะเป็นเงินค่าน้ำนมของมารดาและก็เรียกร้องเอาพอเป็นพิธีเท่านั้นเอง ถ้าคิดเป็นค่าน้ำนมสำหรับเลี้ยงดูจริง ๆ แล้วก็คงจะมากกว่านี้หลายสิบเท่า
3. เงินค่าสำหรับกับข้าว 2 บาท ตามธรรมเนียมพ่อแม่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องจัดสำรับไปด้วย 2 สำรับ เข้าใจว่าคงจะเอาไปเลี้ยงเผ่าแก่ฝ่ายเจ้าสาว เหมือนกับขันหมากกระมัง ถ้าไม่จัดไปต้องถูกเรียกเงิน 2 บาท
4. เงินค่าควาย 4 บาท ตามธรรมเนียมฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องนำควายไปด้วย 1 ตัว "เรียกว่าควายซ่อนล่าง" ถ้าไม่นำไปด้วยต้องถูกเรียกเงินค่าควายอีก "เรียกว่าเงินค่าควายซ่อนล่าง"
5. เงินค่าสายลุงสายตา 2 บาท

นอกจากนี้ ยังมีกรณีพิเศษที่ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องเพิ่มเงินให้แก่ฝ่ายเจ้าสาวอีก คือ

1. ถ้าฝ่ายเจ้าสาวมีพี่ชายที่สาวร่วมบิดามารดาเดียวกัน จะมีสักกี่คนก็ตาม ซึ่งยังไม่ได้แต่งงาน เจ้าสาวแต่งงานก่อนพี่ชายที่สาว ฝ่ายเจ้าบ่าวจะต้องถูกเรียกเงินให้แก่พี่ชายที่สาวของเจ้าสาวอีก ทั้งนี้สุดแล้วแต่จะตกลงกัน สมัยก่อนนี้เข้าใจว่าคงจะให้กันพอเป็นพิธี แต่สมัยนี้เรียกกันเป็นจำนวนเงินคนละร้อยบาท เรียกว่าเงินแข็งพี่ชายที่สาว "สำเนียงเป็นเงินแข็งอ้ายเงินแข็งเอ้ย"
2. ถ้าฝ่ายเจ้าสาวยังไม่เคยแต่งงานเลย คือยังเป็นสาวบริสุทธิ์ ส่วนเจ้าบ่าวเป็นพ่อร้างพ่อหม้าย ฝ่ายเจ้าบาวก็ต้องเพิ่มเงินให้แก่ฝ่ายเจ้าสาวเป็นพิเศษ เช่นเดียวกัน จะเพิ่มให้อีกเท่าไร ก็สุดแล้วแต่จะตกลงกัน "เรียกว่าเงินต่อหมัด"

เจ้าบ่าวต้องไปถึงบ้านเจ้าสาว ในระยะเวลาพอเหมาะพอดีกันกับเผ่าแก่ มอบเงินเสร็จ หรือในระยะเวลามอบเงินจวนจะเสร็จ เมื่อคณะเจ้าบ่าวไปถึงก็ไม่ต้อง

ทำพิธีอะไรอีก เพราะเผ่าแก่จัดทำกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตอนนี้ก็มีการเลี้ยงอาหารกันเท่านั้น เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้ว เผ่าแก่และคณะเจ้าบ่าวก็กลับ สิ่งของที่นำกลับไปด้วยคือ พานขันหมาก ทายขันหมาก คาบ 1 เล่ม ส่วนเจ้าบ่าวเมื่อกลับไปแล้ว ถ้ามีธุระจำเป็นจะขึ้นไปบนบ้าน เรือนของตนก็ขึ้นไปเสีย ถ้าไม่ขึ้นไปหรือขึ้นไปแล้วกลับลงมาจะขึ้นไปบ้านอีกไม่ได้เป็นเวลา 3 วัน จนกว่าฝ่ายภรรยาจะจัดทำพิธีให้กลับบ้านตามประเพณีก่อน ทั้งนี้ ไม่ทราบว่าเพราะเหตุผลอะไร

เมื่อการแต่งงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ฝ่ายทางบ้านสะใภ้จะต้องเชิญญาติที่ใกล้ชิดทั้งสองฝ่าย มาร่วมรับประทานอาหารกับเขยและสะใภ้อีก 2 เวลา คือ เวลาเย็นของวันแต่งงาน และเวลาเช้าของวันรุ่งขึ้น ส่วนญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ก็ถือโอกาสให้ศีลให้พรด้วย "เรียกเชิญลุงตา มาร่วมพาลงพางายกับลูก เขียวหลานเก้อ" คำว่า "พาลง" หมายถึงสำหรับซึ่งจัดรับทานในเวลาเย็น "พางาย" หมายถึงสำหรับซึ่งจัดรับทานในเวลาเช้า การเชิญลุงตามาร่วมพาลงพางาย ก็คือ เขยมาร่วมรับประทานอาหารมือเย็นและอาหารมือเช้า และยังมีประเพณีอีกอย่างหนึ่ง คือในระหว่างเป็นเขยใหม่อยู่ในบ้านพ่อตาแม่ยายนั้น ลูกเขยจะผลัดผ้าถุงบนบ้านเรือนไม่ได้เป็นอันขาด เพราะถือว่าถ้าผลัดผ้าบนบ้านเรือน เป็นการไม่เคารพยำเกรงพ่อตาแม่ยาย ต้องลงไปผลัดผ้าถุงข้างล่าง จะเป็นใต้ถุนเรือนหรือที่ใดที่หนึ่งก็ได้

ในวันที่สาม จากวันแต่งงาน ฝ่ายทางบ้านสะใภ้จะต้องจัดทำขนมให้ลูกเขยกลับบ้าน เพื่อนำไปฝากพ่อแม่พี่สาวและญาติพี่น้อง ขนมที่จัดทำไปคือ ขนมเบญจกฐน "เรียกว่าข้าวปาด" ข้าวต้มผัด ทั้งสองอย่างนี้ห้ามใส่มะพร้าว และข้าว เกรียบข้าวแดงทอดน้ำมัน (เค็มกับหวาน) จัดไปให้เพียงพอที่จะแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้องฝ่ายสาวให้ทั่วถึง และจัดใส่ทาบให้หญิงสาวทาบตามไปในเวลาเย็นของวันที่สาม ส่วนลูกเขยสะพายย่ามใส่ขนมเล็กน้อยเป็นทำนองว่า พี่สะใภ้ฝากไปให้แก่น้อง ๆ ของสามี และสะพายคาบเล่มที่ยังไม่ได้นำกลับไปกลับไปด้วย เมื่อวันแต่งงานเดินมาตามเส้นทางไหน ก็ให้เดินกลับตามเส้นทางนั้น "เรียกว่าชินฮอย" เข้าใจว่าจะเป็นคินฮอย คือคินตามรอยเดิมที่มานานเข้าเลยกลายเป็นชินฮอยไป เมื่อไปถึงบ้านพ่อแม่พี่สาวแล้ว หญิงสาวที่ทาบของไป

ส่งพากันกลับ ส่วนขนมที่นำไปนั้น พ่อแม่ก็จัดให้คนนำไปฝากญาติพี่น้องจนทั่วถึงกัน ฝ่ายเขยก็นอนค้างอยู่ที่บ้านของตนหนึ่งคืน ในวันรุ่งขึ้นบรรดาญาติพี่น้องที่ได้รับขนมก็พากันนำของมาให้ เช่น ท่อพริก ท่อยา ให้เพียงท่อเดียว ไม่ให้สองเท่าเหมือนได้รับท่อยา แล้วพ่อแม่ก็จัดใส่หามให้หญิงสาวหามตามไปส่ง ซึ่งกลับในตอนเย็นวันนั้น

หลังจากจัดทำพิธีให้ลูกเขยกลับบ้านแล้ว แม่สาวจะต้องหาโอกาสไปเยี่ยมลูกสะใภ้ให้ได้สักวันหนึ่ง "เรียกว่าไปเยี่ยมลูกเก้อ" คราบไตที่แม่สาวยังไม่ไปเยี่ยมลูกสะใภ้ ลูกสะใภ้ก็จะไม่ไปบ้านพ่อแม่สาวครานั้น หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ลูกสะใภ้จะขึ้นบ้านพ่อแม่สาวไม่ได้เป็นอันขาด เมื่อแม่สาวไปเยี่ยมลูกสะใภ้แล้วลูกสะใภ้จึงจะไปเยี่ยมพ่อแม่สาวได้ และหลังจากนั้นก็ไปมาหาสู่บ้านพ่อแม่สาวได้เป็นปกติธรรมดา การเยี่ยมตามที่ว่ามานี้ เป็นการเยี่ยมตามปกติธรรมดา ตามประเพณีลูกสะใภ้จะต้องไปเยี่ยมพ่อแม่สาว เป็นพิธีรีตองอีกครึ่งหนึ่ง

ประเพณีที่ลูกสะใภ้ไปเยี่ยมพ่อแม่สาวนี้ (เรียกว่าเยี่ยมเฮือน) ในการไปเยี่ยมไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ว่า เมื่อแต่งงานกันแล้ว เท่านั้นวันเท่านั้นจึงจะไปเยี่ยม ทั้งนี้สุดแล้วแต่ลูกสะใภ้จะจัดทำสิ่งของที่จะไปเยี่ยมให้เสร็จก่อน เมื่อเสร็จเมื่อไรก็ไป เมื่อนั้น บางคนก็จัดทำเตรียมไว้ก่อนตั้งแต่ยังไม่แต่งงานก็มี สิ่งของที่จะต้องจัดต้องทำ ซึ่งใช้เวลามากก็คือ ผ้าถุง ผ้าซิ่น ผ้าขาวม้า เพราะต้องทอเองทั้งนั้น ผ้าที่จะนำไปเยี่ยมนี้ก็เฉพาะพ่อแม่สาว และญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด คล้ายกับว่าจัดผ้าไปไหว้ และมีขนมทุกอย่างเหมือนที่จัดให้แก่สามีกลับบ้าน เมื่อแต่งงานได้สามวันนั้นด้วย และจัดหญิงเป็นผู้นำไปคนหนึ่งเป็นหญิงที่มีสามีแล้ว ไม่เป็นคนมีอายุนานัก เพราะจะต้องเดินมาก คือนำไปเยี่ยมญาติของสามีทุกบ้าน "เรียกว่าแม่เชื้อ" การแต่งกายสำหรับผู้นำกับสะใภ้มีกำหนดกฎเกณฑ์ดังนี้

1. ผู้นำ นุ่งผ้าซิ่นตามเด็บ ซึ่งเป็นผ้าซิ่นสำหรับคนแก่ นุ่งตามปกติ แม้มีอายุยังไม่ถึงเกณฑ์ที่จะนุ่งผ้าซิ่นนี้ การไปนำสะใภ้ไปเยี่ยมญาติก็ต้องนุ่งผ้าซิ่นนี้ ผ้าขาวม้าสีจะเป็นสีอะไรก็ได้ รีดอกผืนหนึ่ง "เรียกว่าผ้าชะหัวสีแห้งองหรือแห้งตุ้" ผ้าขาวม้าแพรสี

ชาวเฉลียงบ่าผืนหนึ่ง "เรียกว่าผ้าชะหัวแพรชาวผัวโคง" เครื่องประดับตกแต่งอย่างอื่น ๆ เช่น เครื่องทอง เพชรพลอย ก็ประดับตามความเหมาะสมกับวัย

2. สะเภา ทุ่งผ้าชิ้นตาเคียบเช่นเดียวกับผู้นำ ผ้าขาวม้าสี่เหลี่ยมรดอกผืนหนึ่ง ผ้าขาวม้าแพรสีขาวเฉลียงบ่าผืนหนึ่ง เก้าผมจุก "เรียกว่าทอดค้ำเก้า" บักปิ่น "เรียกว่าบักปิ่นเก้าห้าง" เก้าคือเก้า สำเนียงพวนไม่มี ล กล้า เครื่องประดับตกแต่งอย่างอื่น ๆ เช่น สร้อยข้อมือ แหวน ตุ่มหุระย้า "เรียกว่ากะจอนระย้า" ตามแต่จะมี เป็นอันว่าตกแต่งกันอย่างเต็มที่

จัดหญิงสาวสำหรับช่วยทาบของ ให้พอเหมาะพอดีกันกับของมากหรือน้อย หรือจำนวนญาติที่จะเยี่ยม เพราะจะต้องทาบตามไปทุก ๆ บ้าน อย่างน้อยสัก 7-8 คน เมื่อได้ฤกษ์งามยามดี ผู้นำและสะเภาพร้อมด้วยหญิงสาวทาบของ ก็พากันไปบ้านพ่อผัวแม่ผัว มอบของอันเป็นส่วนของพ่อผัวแม่ผัวและของที่จะเยี่ยมญาติทั้งหมด ให้แก่พ่อผัวแม่ผัวด้วยความเคารพนับถือ ต่อจากนั้นก็ เป็นหน้าที่แม่ผัวและญาติที่มาต้อนรับ จัดของใส่ทาบให้หญิงสาวทาบตามลูกสะเภา จะไปเยี่ยมบ้านไหนข้าง เป็นหน้าที่ของแม่ผัวจะบอกให้ผู้นำพาบริวารไว้ เมื่อนำพาไปใกล้บ้านที่จะเยี่ยมหญิงสาวก็ส่งทาบให้ลูกสะเภาทาบขึ้นบันไดไปบนบ้าน ถ้าบ้านไหนเป็นญาติผู้ใหญ่ใกล้ชิด ซึ่งมีผ้าไปเยี่ยมคารวะด้วย สะเภาจะต้องไปตักน้ำที่ท่าหน้ามาให้อีก 1 ทาบด้วย แต่ก็ไม่จำเป็นจะต้องไปตักเอง เพราะจะเสียเวลามาก จะไม่มีเวลาพอไปเยี่ยมบ้านญาติอื่น ๆ อีก จึงทำพอเป็นพิธีเท่านั้น คือหญิงสาวที่ช่วยทาบของจะไปตักน้ำมาคอยไว้ที่หน้าบ้าน ส่วนสะเภา ก็เพียงแต่ไปเอาทาบน้ำที่บ้านนั้นทาบลงบันไดไป หญิงสาวที่ทาบน้ำไปคอยอยู่ ก็เทน้ำใส่ทาบให้แล้วก็ทาบขึ้นบันไดไปเทไว้ที่ตุ่มเท่านั้น ส่วนหญิงสาวที่ช่วยทาบของนั้น เมื่อทาบของใครว่างก็กลับไปทาบอีก ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจะเยี่ยมญาติหมด จึงกลับมาบ้านพ่อผัวแม่ผัว บ้านญาติที่จะจัดของไปเยี่ยมนั้น จัดเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. บ้านญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิด เฉพาะผู้ใหญ่มีผ้าคนละ 1 ชุด ขนม 1 ทาบ
2. บ้านญาติที่ห่างไกลหน่อย ขนม 1 ทาบ
3. บ้านญาติที่ห่างไกลมาก ขนม 1 ขอน หรือขนม 1 กระบุง เรียกว่า

ในระหว่างสะเภากำลังไปเยี่ยมบ้านญาติอยู่นั้น ในตอนบ่าย ๆ ทางบ้านพ่อผัว แม่ผัว บรรดาญาติที่ได้รับการเยี่ยมเยียนจากสะเภา ก็พากันนำเงินมาให้แก่พ่อผัวแม่ผัว มากบ้างน้อยบ้างตามสมควรแก่ฐานะของตน ๆ แล้วพ่อผัวแม่ผัวก็จะได้รวบรวมมอบให้แก่ สะเภาต่อไป ทั้งนี้ เข้าใจว่าเป็นการช่วยเหลือเพื่อให้ลูกหลานทั้งสองนำไปตั้งเนื้อตั้งตัว เป็นหลักเป็นฐานต่อไป เมื่อเยี่ยมเสร็จแล้วก็กลับบ้านในเย็นวันนั้น ๆ

การแต่งงานชายหญิงที่หนีตามกัน

ชายหญิงมีความรักใคร่ชอบพอกัน มีความประสงค์จะแต่งงานกัน แต่บิดามารดา ของเขาทั้งสอง ไม่ยินยอมพร้อมใจจะให้แต่งงานกัน โดยอ้างเหตุผลว่าเป็นการผิดประเพณี คือมีประเพณีถือกันมาแต่โบราณว่า ถ้าชายหญิงเกี่ยวพันกันเป็นญาติพี่น้องกัน ฝ่ายชายมีศักดิ์ เป็นน้องฝ่ายหญิงมีศักดิ์เป็นที่ "สำเนียงเป็น ชายเป็น เชื้อน้องหญิงเป็น เชื้อพี่" ในกรณี เช่นนี้ ชายหญิงจะแต่งงานกันไม่ได้ แม้ฝ่ายชายเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน ฝ่ายหญิงเป็นพี่น้อง ร่วมท้องมารดาเดียวกัน เมื่อชายซึ่งเป็นลูกพี่น้องไปแต่งงานกับหญิงซึ่งเป็นพี่สาวแล้วชาย ซึ่งเป็นลูกพี่จะไปแต่งงานกับหญิงซึ่งเป็นน้องสาวก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน "เรียกว่าตัว" คำ ว่าตัวหมายความว่ากลับ คือกลับกัน เช่นที่พูดกันว่ากลับหัวกลับหาง "สำเนียง เป็นตัวหัว ตัวหาง" ถึงแม้บิดามารดาของเขาทั้งสองจะได้ชี้แจง เหตุผลให้ฟังและได้ห้ามแล้วว่าแต่งงานกันไม่ได้ก็ตาม แต่เขาทั้งสองก็ไม่เชื่อฟังยังไม่เลิกราความรักใคร่ซึ่งกันและกัน พยายามจะแต่งงานกันให้ได้ เมื่อฝ่ายชายเห็นว่าบิดามารดาของตนไม่ตกลงปลงใจไม่จัดการไปขอร้องแต่งงานให้แน่แล้ว จึงได้ลักพาหญิง ๆ ก็หนีตามมาด้วย เมื่อบิดามารดาของเขาทั้งสองได้ทราบ ก็แน่ใจว่าไม่มีทางจะพรากเขาทั้งสองให้แยกจากกันได้แล้ว จึงจำเป็นจำใจต้องยอมให้เขาแต่งงานอยู่กับเป็นสามีภรรยากันไป แล้วทั้งสองฝ่ายก็ปรึกษา ทารือกันจัดการแต่งงานให้เขาทั้งสอง แต่การแต่งงานให้แก่ชายหญิงที่หนีตามกันมานี้ตาม ประเพณีถือปฏิบัติกันมาแต่โบราณ จะแต่งบนบ้านบนเรือนของใครไม่ได้เป็นอันขาด ทั้งนี้ เพราะเหตุผลอะไรไม่มีใครทราบ เมื่อถูกถามก็ตอบยืงคำอยู่อย่างเดียว เช่นที่กล่าวมาแล้วว่า "พ่อแม่พาทำมาอย่างนี้" การแต่งงานในกรณีนี้ตามประเพณีทำกันดังนี้

1. ต้องปลุกประรำขึ้นที่กลางบ้าน ณ ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งมีเนื้อที่พอจะปลุกได้ส่วน

มากปลูกที่หน้าบ้านของฝ่ายชาย ขนาดของปะรำก็พอเหมาะพอดีที่จะจุผู้คนที่มาร่วมทำพิธีแต่งงาน

2. เชิญผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งมีคุณสมบัติเหมาะสมมาเป็นเฒ่าแก่ให้ ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงพร้อมด้วยญาติพี่น้องของชายและหญิง

3. ถึงวันมีฤกษ์ยามยามดี ซึ่งเป็นวันกำหนดทำพิธีแต่งงาน บรรดาเฒ่าแก่และญาติพี่น้องของชายและหญิงพร้อมด้วยแขกที่ได้รับ เชิญก็มาพร้อมกันที่ปะรำ ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีแต่งงาน

4. เมื่อมาพร้อมกันและได้ฤกษ์ยามยามดีแล้ว เฒ่าแก่ฝ่ายชายก็เริ่มทำพิธี คือ กล่าวมอบเงินค่าต่าง ๆ ให้แก่เฒ่าแก่ฝ่ายหญิง ตามธรรมเนียม เฒ่าแก่ฝ่ายหญิงรับแล้วก็มอบให้แก่บิดามารดาฝ่ายหญิงต่อไป เมื่อมอบเงินค่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว เฒ่าแก่ก็ประกาศขึ้นว่า สามิภรรยาคุณี่ สำเนียงเป็นผิวเมียคุณี่ หรือลูกเขยลูกแก้วคุณี่ ยังไม่มีที่อยู่อาศัยใครต้องการใครจะได้ไปอยู่ด้วย ก็ให้จัดพานดอกไม้ธูปเทียน "เรียกว่าขันห้า" มาขอกับเฒ่าแก่เถิด บิดามารดาของฝ่ายชายก็จัดพานดอกไม้ธูปเทียนมาขอกับเฒ่าแก่ แล้วรับเอาสามิภรรยาคุณี่นั้นไปอยู่บ้านเรือนของตน เสร็จพิธี

การคลอดลูก-เลี้ยงลูก

เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้ว ย่อมเป็นธรรมดาที่จะต้องช่วยกันทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงครอบครัวและตั้งตัวให้เป็นหลักเป็นฐาน คือมีบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง สามิภรรยาคุณี่ไหนถ้าพ่อแม่ทั้งสองฝ่าย มีความประสงค์จะให้ที่อยู่บ้านเรือนของท่าน เพื่อท่านจะได้พึ่งพาอาศัยและเลี้ยงดูท่านในเวลาแก่เฒ่าชรา ทั้งนี้ พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะต้องตกลงกันก่อน ถ้าพ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะให้อยู่ในบ้านเรือนของท่าน ทั้งสามิภรรยาก็อยู่ได้เลยโดยไม่ต้องทำพิธีรีตองอะไรกันอีก เพราะเมื่อแต่งงานแล้วสามิก็อยู่บ้านเรือนของพ่อแม่ภรรยาอยู่แล้ว การที่พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันให้ชายหญิงอยู่บ้านเรือนของท่านนี้ "เรียกว่า กินมูล" เพราะว่าเมื่อท่านทั้งสองหมดบุญแล้ว บ้านเรือนพร้อมทั้งที่ดินของท่าน ก็ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของลูกทั้งสองต่อไป

ถ้าพ่อแม่ฝ่ายชายมีความประสงค์จะให้ลูกชายอยู่บ้านเรือนของท่าน ลูกสะใภ้

ก็จะต้องมาอยู่ด้วย เพราะเขาทั้งสองเป็นสามีภรรยา ก็จำเป็นต้องอยู่ด้วยกัน ในกรณี
เช่นนี้ ถึงแม้พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะได้ทำความตกลงกันไว้แล้วก็ตาม ตามประเพณีก็ต้อง
ทำพิธีขอลูกสะใภ้ด้วย คือพ่อแม่ฝ่ายชายจะต้องจัด เฒ่าแก่ไปขอลูกสะใภ้กับพ่อแม่ของลูก
สะใภ้ พิธีขอนั้นทำดังนี้

เมื่อถึงวันฤกษ์ยามยามดีตามที่ได้ตกลงกันไว้ พ่อแม่ฝ่ายชายก็จัด เฒ่าแก่ไปขอ
ลูกสะใภ้กับพ่อแม่ของลูกสะใภ้ เฒ่าแก่ต้องเป็นหญิงมีสามีแล้ว และเป็นหญิงมีอายุพร้อม
ทั้งมีคุณสมบัติตามที่กล่าวแล้วในเรื่องการแต่งงาน "เรียกว่าแม่เชื้อ" การจัด เฒ่าแก่ไป
ขอลูกสะใภ้ พ่อแม่ฝ่ายชายจะต้องจัดสิ่งของใส่ย่ามให้ เฒ่าแก่สะพายไปด้วย และจัด เด็ก
หญิงติดตามไปด้วย 1 คน สิ่งของที่จัดใส่ย่ามให้ เฒ่าแก่สะพายไปนั้น คือ

1. ใต้ 1 คู่ มัดติดกัน
2. กระเทียม 4 หัว มัดติดกันเป็นคู่ ๆ แล้วมัดติดกันอีกครั้งหนึ่ง
3. เกลือ 2 ท่อ มัดติดกัน
4. ขนมหอม 2 ท่อ มัดติดกัน

ความหมายของสิ่งของที่นำไปนี้ ได้อธิบายไว้แล้วในเรื่องการแต่งงานต่างกัน
อยู่อย่างหนึ่งคือขนมหอม เมื่อเวลาไปขอลูกสะใภ้เพื่อจะแต่งงานเป็นท่อยา เรื่องขนมหอมจะไม่มี
ความหมายอะไร เข้าใจว่าการทำพิธีขอลูกสะใภ้ครั้งแรกนั้น ลูกสะใภ้คงจะมีลูกมีเต้าแล้ว
การเอาขนมหอมไปด้วยก็เพื่อเอาไปฝากหลานก็อาจเป็นได้ และในวันที่ เฒ่าแก่ไปขอนั้น พ่อแม่
ของลูกสะใภ้พร้อมด้วยญาติพี่น้องที่ใกล้ชิดก็จะคอยต้อนรับอยู่ เมื่อ เฒ่าแก่ไปถึงก็กล่าวทัก
ทายปราศรัยซึ่งกันและกันตามธรรมเนียมแล้วก็กล่าวขอลูกสะใภ้ด้วยถ้อยคำอันดีงามตาม
สมควร เมื่อตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็กำหนดนัดหมายวันที่จะมารับสะใภ้ แล้ว เฒ่า
แก่ก็กลับ เวลา เฒ่าแก่จะกลับ พ่อแม่ของสะใภ้ต้องจัดของสามอย่างคือ ใต้ กระเทียม
เกลือ ซึ่ง เฒ่าแก่ก็นำมา แต่เปลี่ยนใบตองห่อเสียใหม่ให้เรียบร้อยแล้วใส่ย่ามคืนให้แก่ เฒ่า
แก่ไป

ฝ่ายสะใภ้ เมื่อพ่อแม่ตกลงปลงใจจะให้ไปอยู่บ้านพ่อสัวแม่สัวแล้ว ก็จัดการเตรียม
ข้าวของซึ่งจะนำไปใช้ เช่น ผ้านุ่ง ผ้าห่ม เสื้อ ที่นอน หมอนมุ้ง ตลอดจนสิ่งของ
เครื่องใช้ในครัวเรือนทุกอย่าง และไปลาญาติพี่น้องที่เคารพนับถือ ในวันที่จะไปบ้านพ่อ

เครื่องใช้ในครัว เรือนทุกอย่าง และไปลาญาติพี่น้องที่เคารพนับถือ ในวันที่จะไปบ้านพ่อ
 ฝ่ายแม่ ฝ่าย บรรดาญาติพี่น้องก็จะนำสิ่งของมาให้ เช่น หม้อข้าว หม้อแกง ถ้วย โถ
 โอ ชาม เป็นต้น แล้วก็พากันคอยอยู่เพื่อส่งเสียดก่อน และช่วยกันจัดคนหาบของไปส่ง
 ตามสมควรด้วย เมื่อถึงเวลาตามที่กำหนดนัดหมายกันไว้ เฒ่าแก่ซึ่งพ่อแม่ฝ่ายชายจัด
 ให้ไปรับก็ไปถึง เมื่อต่างฝ่ายต่างทักทายปราศรัยซึ่งกันและกันแล้ว พ่อแม่ของสะใภ้ก็
 กล่าวฝากฝังลูกสาวกับ เฒ่าแก่ สองสามีภรรยา ก็กราบไหว้ลาพ่อแม่และญาติพี่น้องที่มาส่ง
 โดยทั่วถึงกันทุกคน ในโอกาสนี้พ่อแม่และญาติพี่น้องก็กล่าวสั่งสอนลูกสาวหลานสาว และ
 ให้ศีลให้พรตามธรรมเนียม เวลาที่สะใภ้ไปอยู่บ้านพ่อแม่ฝ่ายนี้ ตามประเพณีจะไม่เดิน
 ไปตัวเปล่า จะต้องแบกเครื่องกรวด้ายและที่นั่งกรวด้ายไปด้วย (ที่กรวด้ายเรียกว่า
 หงา สำหรับปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้าย และใช้ทำอย่างอื่น ๆ อีกหลายอย่าง ที่นั่งสำหรับ
 กรวด้าย เรียกว่าตั้งสานด้วยหวาย การนำไปก็ไม่ได้ถือไปด้วยมือ ใช้คล้องที่หัวทลา
 เรียกสั้น ๆ ว่า "สะใภ้ต้องแบกหลากับตั้งไปด้วย") เมื่อพร้อมแล้ว เฒ่าแก่ก็ลาพ่อแม่ของ
 สะใภ้และญาติที่มาส่งทุกคน แล้วพาสองสามีภรรยาพร้อมด้วยผู้เฒ่าผู้แก่ของไปส่งลงจาก
 เรือนไป เมื่อไปถึงบ้านพ่อแม่ฝ่ายแล้ว สองสามีภรณาก็ไปกราบไหว้พ่อแม่ฝ่ายพร้อม
 ด้วยญาติพี่น้องที่มาคอยต้อนรับอยู่ทั่วทุกคน พ่อแม่ฝ่ายก็กล่าวทักทายปราศรัยและให้ศีลให้
 พร ต่อจากนั้นก็จัดอาหารมาเลี้ยงดูกันเสร็จแล้วต่างคนต่างก็พากันลากลับ เสร็จพิธีเพียง
 เท่านั้น

ส่วนสามีภรรยาที่พ่อแม่ทั้งสองฝ่าย ไม่ประสงค์จะให้อยู่บ้านเรือนของท่าน
 หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า ไม่มีหวังจะได้กินมรดกของพ่อแม่ สามีภรรยาคุณนี้ เมื่อแต่งงานแล้ว
 ก็จะต้องเริ่มเตรียมการปลูกบ้านสร้าง เรือน เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของตนต่อไป พ่อแม่ทั้ง
 ฝ่ายก็ต้องช่วยเหลืออย่างเต็มที่ แต่ภาระหนักต้องตกอยู่กับพ่อแม่ฝ่ายหญิง เพราะมา
 ดำเนินการที่บ้านพ่อแม่ฝ่ายหญิง หรือเรียกว่าบ้านพ่อตาแม่ยาย (ลาวพวน เรียกว่า
 "พ่อเฒ่าแม่เฒ่า" เมื่อมีลูกเต้าแล้วก็เรียกตามลูกว่า "พ่อใหญ่-แม่ใหญ่" ส่วนพ่อแม่
 ฝ่ายก็เรียกตามลูกว่า "ปู่-ย่า" เหมือนที่เรียกกันโดยทั่ว ๆ ไป แต่เดิมคำว่า พ่อ-
 แม่ ข้างย่าด้วย เป็น "พ่อ ปู่-แม่ย่า") เมื่อเตรียมพร้อมทุกอย่างแล้ว ก็หาวันฤกษ์

งามยามตีปลุก เรือนตามทีกล่าวแล้ว ในเรื่องเคหะสถานบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยข้างต้น และก็ต้องปลุกเพิงเป็นที่อยู่อาศัยในระยะเวลาปลุกเรือนด้วย "เรียกว่าลงยาม เอาฤกษ์ เอาชัย" สามภรรยาคุณนี่ "เรียกว่า ออกเรือน"

การคลอดลูก เมื่อภรรยาตั้งครรภ์แล้ว ประมาณ 4-5 เดือนก็จะคลอด สามมี จะต้องไปตัดพินไม้สะแกในป่าเพื่อใช้เป็นพินสำหรับอยู่ไฟ และเลือกต้นขนาดประมาณเท่า แขน ดินที่เอาวัลย์พันต้นก็ไม่เอา แล้วขนมาตั้งเรียงกองไว้ที่หน้าบ้าน พอภรรยาปวดท้องจะคลอด สามมีต้องไปปลุกกองพินให้ล้มลง ผู้ที่ทำการคลอดก็คือหญิงชาวบ้านซึ่งมีอายุแล้ว เรียกว่า หมอตำแย ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาความรู้ในเรื่องการทำการคลอดมาเลย เพียงเป็นผู้มีความสนใจในเรื่องนี้ เมื่อเวลาไปทำการคลอดก็ติดตามไปด้วย แล้วใช้ตาดูด้วยความ ทัศนิจิเคราะห์ เวลาผู้ทำการคลอดพูดถึงวิธีการทำการคลอด ก็ใช้หูฟังด้วยความสนใจแล้วจดจำ ไว้ เมื่อมีความสงสัยอะไรก็ตาม แล้วทำการคลอดตามที่ได้เห็นและได้ยินได้ฟังสืบต่อกันมา และการทำการคลอดก็ไม่มี การตั้งราคาค่าจ้างอะไร ทำคลอดให้ด้วยจิตใจเมตตากรุณาใน ฐานะที่เป็นญาติและเป็นเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียงกัน ส่วนแม่ของเด็กซึ่งเรียกว่าแม่ลูกอ่อน เมื่อแข็งแรงดีแล้ว ก็ไปขอขมาซึ่งจะได้กล่าวต่อไป ส่วนการบริหารตัวคือการรักษาตัว ของแม่ลูกอ่อน ก็ไม่มีคำหรือตำราบอกกล่าวไว้ เพียงแต่ผู้ที่เคยมีลูกมีเต้าแล้ว บอกเล่า และแนะนำให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ทำตามคำบอกเล่าและคำแนะนำสืบ ๆ ต่อกันมาอีก เช่นเดียวกัน การคลอดก็คลอดที่บ้านของตนเอง ไม่ต้องไปคลอดที่บ้านของผู้ทำการคลอดหรือ บ้านของหมอตำแย

เมื่อคลอดลูกแล้ว ก็จัดการกับแม่และลูกต่อไป สำหรับแม่ของเด็กก็ให้รับประทาน ยา ยาก็มีส่วนประกอบเพียงสองอย่างคือเกลือกับน้ำมะขามเปียก แล้วไปเอาพินที่สามมี จัดทามาไว้นั้นมาจุดไฟ จัดการทำพิธีให้แม่ของเด็กอยู่ไฟใน 3 วัน 3 คืนแรกต้องให้นั่งอยู่ ห้ามไม่ให้นอนราบลงกับพื้นเป็นอันขาด ถ้าง่วงนอนต้องการจะหลับก็ให้นั่งหลับ ดังนั้น จึงต้องจัดหาเก้าอี้หรือโต๊ะตัวเล็ก ๆ สำหรับวางแขน แล้วหมอบศีรษะลงที่แขนนั้น หรือจะ นั่งพิงก็สุดแล้วแต่จะสะดวกอย่างไร ทิ้งนี้ ด้วยถือกันว่าเพื่อป้องกันไม่ให้เลือดขึ้นเบื้อง บน เมื่อจัดการจุดไฟเรียบร้อยแล้ว สามมีต้องไปหาปลามาสองตัวขนาดเท่า ๆ กัน จะ

ใช้ปลาอะไรก็ได้ ส่วนมากใช้ปลาชุกใช้ไม่เสียให้ติดกัน แล้วผูกทางแขวนห้อยหัวลง
 อย่างไวบนเตาไฟนั้น "เรียกว่าปลาคู่" ทั้งนี้เพื่อเหตุผลอะไรไม่มีใครทราบ การอยู่ไฟ
 เรียกว่า อยู่กำ คำว่า "กำ" มีความหมายอย่างไร จะได้กล่าวให้ละเอียดในเรื่อง
 ประเพณีการกำต่าง ๆ ในที่นี้จะกล่าวโดยย่อ ๆ คำว่า "กำ" ในที่นี้หมายความว่างด
 เว้น คือในระหว่างอยู่กำนี้ แม่ของเด็กจะต้องงดเว้นจากการรับประทานกับข้าวทุกอย่าง
 เว้นแต่เกลืออย่างเดียว ต้องรับประทานข้าวกับเกลือ เท่านั้นคือ เอาข้าวมาคลุกกับ เกลือแล้วปั้น
 เป็นก้อนยาว ๆ "เรียกว่าข้าวหู้" แล้วเก็บไว้รับประทาน เพื่อเปลี่ยนรสอาหารก็ทำ
 ข้าวต้มห่อด้วยใบแขมให้รับประทานบ้าง การอยู่ไฟนี้ สำหรับลูกคนแรกต้องอยู่อย่างน้อยหนึ่ง
 เดือน และต้องรับประทานข้าวกับเกลือเป็นเวลานานหนึ่งเดือนเช่นเดียวกัน สำหรับคน
 ต่อ ๆ ไปก็อยู่พอสมควร การให้รับประทานข้าวกับเกลือนี้ ดูเหมือนว่าเพื่อจะไม่ให้เป็น
 พิษเป็นภัยแก่ร่างกายส่วนที่เป็นแผล และเพื่อให้แผลหายเร็วด้วย เรื่องที่จะต้องจัดต้อง
 ทำเกี่ยวกับแม่ของเด็กในระหว่างอยู่กำนี้ยังมีอยู่อีก เช่น การลงไปอาบน้ำที่แม่น้ำเป็นต้น
 แต่เห็นว่าเป็น เรื่องที่ไม่สำคัญเท่าไรนักจึงงดไว้ไม่กล่าวถึง

สำหรับเด็ก เมื่อจัดการเรื่องที่ต้องจัดควรทำกับแม่ของเด็กเสร็จแล้ว ก็จัด
 การตัดสายสะดือเด็ก "เรียกว่าตัดสายแห่" วิธีตัดคือใช้ไม้ไผ่หรือไม้รวกที่มีคมตัดและ
 ใช้ถ่านสำหรับรองตัดด้วยเชื่อว่าสิ่งที่ใช้ตัดและรองตัดไม่มีเชื้อโรค เมื่อตัดแล้วก็ล้างให้
 สะอาด เมื่อล้างแล้วก็เอาใส่ในกระบอกไม้ไผ่และเอาเกลือโรยนิดหน่อย เมื่อทำธุระ
 ใช้อื่นเสร็จเรียบร้อยแล้ว สามีก็เอากระบอกไม้ไผ่ซึ่งใส่สายสะดือไปฝังไว้ที่ไค้บันได
 สำหรับขึ้นเรือน จะมีลูกต่อไปอีกก็คนก็เอาไปฝัง ณ ที่แห่งเดียวกันนี้ทั้งหมด ด้วยถือเป็น
 เคล็ดว่าเพื่อให้ลูกมีความรักและห่วงใยบ้านเกิดเมืองนอนของตน เมื่อตัดสายสะดือแล้ว
 ก็จัดการบ่อนข้าวเด็ก "เรียกว่าแก้มข้าว" ถ้าเด็กเป็นชายก็ให้ผู้ชายบ่อน ถ้าเป็น
 หญิงก็ให้ผู้หญิงบ่อน และต้องเป็นคนมีศีลธรรมมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด ส่วนมากก็คือพ่อ
 แม่ของเด็กนั่นเอง เป็นผู้บ่อนและบ่อนเพียง 3 คำ คือ เอาข้าวไปแตะที่ริมฝีปากพอเป็น
 พิธีเท่านั้น เมื่อเด็กมีอายุได้ประมาณ 3-4 วันก็ทำการเจาะหูทั้งสองข้าง เจาะทั้งชาย
 และหญิง "เรียกว่าบ่วงหู" เด็กอายุได้ 1 เดือน แม่ของเด็กก็เลิกอยู่ไฟ "เรียกว่า
 ออกไฟหรือออกกำ" ในการออกไฟนี้ ต้องทำพิธีโกนผมไฟและทำขวัญเด็กด้วย สิ่งที่จะ

ต้องจัดหาและต้องทำในเรื่องการโกนผมไฟและทำขวัญเด็ก คือ จัดหากรรไกรและมิดโกน
 นำพระพุทธมนต์ด้วยสำหรับผูกแขน เวลาจะโกนผมก็ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ซึ่งเป็นผู้มีศีลธรรม เอา
 กรรไกรขลิบให้ก่อน (ถ้ามีพิธีสงฆ์ก็ควรให้พระสงฆ์ขลิบให้ก่อน แต่ก็ไม่ปรากฏว่าเคยมี
 พิธีสงฆ์เลย ที่พูดไว้ก็เพราะว่าบ้านเมืองเจริญขึ้น ต่อไปอาจจะคิดให้มีพิธีสงฆ์ด้วยก็ได้)
 การทำขวัญต้องจัดสำหรับข้าวต้มขนมหวาน 2 สำหรับ "เรียกว่าพาขวัญ 2 พา" ไข่ต้ม
 1 ตัว ไข่ไก่ต้ม 2 ฟอง หมอทำขวัญ 1 คน เมื่อทำขวัญและโกนผมไฟเสร็จแล้ว เอา
 ไข่ไก่ 2 ฟองมาลอยน้ำแล้วอาบน้ำให้เด็ก และต้องเอาไข่ไก่ลอยน้ำให้เด็กเป็นเวลา 3
 วัน ทั้งนี้ด้วยถือเป็นเคล็ดว่า เพื่อให้เด็กมีผิวพรรณขาวละเอียดเหมือนอย่างไข่ อันที่
 จริง การเอาไข่ลอยน้ำแล้วอาบน้ำให้เด็ก คงไม่ทำให้เด็กมีผิวพรรณขาวละเอียดขึ้นได้
 อาจจะทำเพื่อเหตุอื่นก็ได้ เมื่ออาบน้ำเด็กเสร็จแล้วผู้เฒ่าผู้แก่ก็ผูกแขนแม่และเด็ก เป็น
 การให้ศีลให้พรเสร็จแล้วก็จัดอาหารมาเลี้ยงกัน เสร็จพิธี เมื่อออกกำลังแล้วแม่ของ
 เด็กก็รับประทานกับข้าวได้ทุกอย่าง เอาปลาคู่ซึ่งย่างไว้นั้นมารับทานด้วย และต้องรับ
 ทานยาต้มอีก 1 หม้อ ซึ่งประกอบด้วยเครื่องยา คือ รากไม้ต่าง ๆ เป็นคำหรับคำรา
 ซึ่งเป็นที่ทราบกันในท้องถิ่นนั้น ต่อจากนี้แม่ของเด็กจะต้องหาโอกาสไปขอชะมาโทษผู้ทำ
 คลอด เพราะถือว่าผู้ทำคลอดให้และในการไปขอชะมาโทษนี้ บางคนก็มีสวดคำไปด้วย
 หนึ่งเฟื้องคือ 12 สวดคำบ้าง หนึ่งสลึงคือ 25 สวดคำบ้าง บางคนก็ซื้อผ้าขาวยาวขนาด
 เป็นผ้าห่มเฉลี่ยงบ่าได้ 1 ผืน เพื่อให้ท่านใช้เป็นผ้าห่มเฉลี่ยงบ่าไปรักษาอุโบสถศีลในวัน
 พระ เพราะผู้ทำคลอดเป็นคนมีอายุถือศีลกินเพลแล้ว

การเลี้ยงลูก เลี้ยงลูกด้วยนมแม่และข้าวบดกับกล้วยน้ำหว้า การให้นมเด็ก
 ที่ไม่มีกำหนดระยะเวลา เด็กร้องไห้เมื่อไรก็ให้ดื่มนม เมื่อนั้น ถึงแม้เด็กจะไม่ร้องไห้
 ถ้าเห็นว่าการให้เด็กดื่มนมเป็นระยะเวลาานพอสมควรแล้ว ก็ให้เด็กดื่มนมก็มีบ้าง ส่วน
 มากถือเอาการร้องไห้ของเด็กเป็นระยะเวลาให้นม เนื่องด้วยพ่อแม่ของเด็กเป็นชาวนา
 ชาวไร่ ชาวสวน ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเสมอ ๆ เวลาแม่ของเด็กออกไปทำงาน
 นอกบ้านก็ให้เด็กหญิงซึ่งเป็นลูกหลานและยายเลี้ยงลูก เวลาเด็กร้องไห้ก็มักว่าเด็ก
 อยากรับทานนม เพราะเคยปฏิบัติกันมาเช่นนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็ต้องไปขอนมแม่ลูก
 อ่อน ซึ่งคลอดลูกในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะคลอดก่อนหรือหลังเด็กรับทาน

แม่ลูกอ่อนนั้นก็ให้เด็กรับทานนมของคุณด้วยความเต็มใจ ไม่มีความรังเกียจเลยจันท์
 อย่างไรเลย เพราะการขอนมซึ่งกันและกันให้ลูกรับทานนี้ถือ เป็นของธรรมดา แต่ว่า
 การไปขอนมให้เด็กรับทานในครั้งแรก ทุกคนจะต้องเอาสตางค์ไปด้วยหนึ่งสลึง "เรียก
 ว่าเอาเงินไปแข็ง" ถ้าไม่เอาเงินไปด้วยน้ำนมจะไม่ออกให้เด็กรับทาน และเอาเงิน
 ไปในครั้งแรกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ในครั้งต่อ ๆ ไปก็ไม่ต้องเอาไปอีก สำหรับข้าว
 บดกับกล้วยน้ำว้าให้รับทานเป็นเวลา ส่วนมากให้รับทานวันละ 3 เวลา คือ เวลา
 เช้า กลางวัน เย็น นอกจากสามเวลานี้แล้วก็ให้รับทานนมแม่

การรักษาพยาบาลในเวลาเจ็บไข้

เมื่อมีการเจ็บไข้ไม่สบาย ถ้ามีอาการไม่มากนัก คือไม่ถึงกับล้มหมอนนอน
 เสื่อก็สอบถามชาวบ้านว่า ถ้าคนไม่สบายมีอาการอย่างนั้นอย่างนี้จะใช้ยาอะไรรับประทาน
 เมื่อได้รับคำบอกกล่าวแล้วก็ไปเที่ยวเก็บหาแต่ละอย่างมา ส่วนมากก็เป็นรากไม้ ต้นไม้
 ใบไม้ ในบ้านในป่าบ้านเมืองของเรา ถ้าเรียกตามสำนวนสมัยปัจจุบันนี้ก็เรียกว่า
 "สมุนไพรในบ้านเมืองของเรา" แล้วต้มหรือบดให้ละเอียดให้รับประทาน ยาประเภท
 นี้ชาวบ้านเรียกว่ายากกลางบ้าน ถ้ามีอาการมากก็เชิญหมอมาทำการรักษา เรียกตาม
 สำเนียงของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นว่า "หาหมอยามา" แต่เนื่องด้วยชาวบ้านในท้องถิ่น
 นั้น มีการเชื่อถือผีสิงอยู่บ้าง ก็รักษาทางผีสิงร่วมกับหมอด้วย และรักษาทาง
 ผีสิงอย่างเดียวก็มี ซึ่งมีหลายอย่างหลายวิธี ชาวบ้านจะนำยากกล่าวเฉพาะวิธีที่ยังทำ
 การรักษากันอยู่ดังต่อไปนี้

"วิธีทิ้งข้าว" เด็กขนาดเล็กยังรับทานนมแม่อยู่ ถ้าร้องไห้มากมายจนตัวหด
 ตัวงอ พ่อแม่พยายามหาวิธีแก้ไข คือปลอบโยนด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ไม่หยุด พ่อแม่
 ของเด็กจะต้องไปหาหญิงซึ่งมีอายุมากตั้งแต่ 60-70 ปีขึ้นไป หรือหญิงขนาดที่เรียกกัน
 ว่าแม่เฒ่ามาทำ "พิธีทิ้งข้าว" สำเนียงชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นเป็น "ทึมข้าว" วิธีทิ้ง
 ข้าว คือแม่เฒ่าจะหยิบเอาก้อนข้าวก้อนหนึ่งแล้วหงายมือใช้หลังมือตอนปลายนิ้วมืออุบหรือ
 ลากไปตามตัวเด็ก ให้หลังนิ้วมือถูกตัวเด็กตั้งแต่ศีรษะถึงปลายมือปลายเท้า ปากก็กล่าว

พราะว่าไปตามวิธีการของแม่เฒ่า กว่าที่จะกล่าวจบก็ใช้เวลาานพอสมควรตัวของเด็กก็ ต้องถูกลูบลากช้า ๆ ชาก ๆ หลายครั้งหลายหน เมื่อกล่าวจบแล้ว ก็บ้วนน้ำลายใส่ ก้อนข้าวแล้วโยนทิ้งไปทางทิศตะวันตก ข้อความที่แม่เฒ่ากล่าวนั้นคงไม่ใช่คาถาอาคม อะไร เข้าใจว่าคงจะเรียกผีसाक้างแดงผีนอนตะแคงข้างจคฟ้าอะไรทำนองนี้แหละ ให้มากินก้อนข้าวที่อยู่ในมือแล้วพากันไปเสียวยามารบกวณ เด็กเลย เมื่อเวลาข้าพเจ้า เขียนเรื่องนี้ บังเอิญไม่ได้พบแม่เฒ่าผู้ทำพิธีนี้สักคน จึงไม่ได้สอบถามข้อความที่แม่เฒ่า กล่าวมาเขียนไว้ด้วย และแม่เฒ่านี้เขาไม่เรียกว่าหมอ เรียกกันว่าแม่เฒ่า นั้นแม่เฒ่านี้ เท่านั้น เมื่อแม่เฒ่าทำพิธีเสร็จแล้วรู้สึกว่ามีบางรายก็ได้ผลคือเด็กหยุดร้องไห้ จึงได้เชื่อ ถือและทำกันสืบต่อมาจนกระทั่งบัดนี้ ทั้งนี้จะเป็นเพราะความศักดิ์สิทธิ์ของการกระทำของ แม่เฒ่าหรือว่าเด็กร้องไห้นานเกินไปแล้วเกิดเหน็ดเหนื่อยขึ้นก็หยุดร้องไห้ไปเอง หรือ ว่าเด็กหันเหจิตใจคือไม่สนใจต่อสาเหตุที่ทำให้แกร้องไห้ แต่กลับมาสนใจกับการกระทำ ของแม่เฒ่า พอแม่เฒ่าเอ่ยปากพึมพำเด็กก็หันหันไปมองหน้าแม่เฒ่า เวลาแม่เฒ่าเอามือ หยิบก้อนข้าวลูบลากไปตามตัวหลายครั้งหลายหน อาจจะถูกที่ซึ่งทำให้แกเกิดจ๊กกะจีขึ้น บ้างก็ได้ เพราะสังเกตุเด็กบางคนถึงกับมือเท้ากระตุกกระตัก บางคนก็หัวเราะได้ แล้วถึงกับยี้วและหัวเราะก็มี

"วิธีเรียกขวัญและสู่ขวัญ" สำเนียง เป็น "เฮียะขวัญ" เฮียะคือเฮียกได้ แก่เรียกนั่นเอง เด็กขนาดโตหยุดรับทานนมแล้ว ถ้าเกิดมีอาการปวดหัวตัวร้อนขึ้น พ่อแม่ของเด็กก็จะไปขอร้องแม่เฒ่ามาเรียกขวัญสู่ขวัญให้ วิธีนี้แยกออกเป็น 2 อย่างคือ วิธีเรียกขวัญอย่าง . วิธีสู่ขวัญอย่างหนึ่ง

"วิธีเรียกขวัญ" พ่อแม่ของเด็กจะต้องเตรียมสิ่งของคือ ข้าวสุกพอประมาณ 1 ก้อน ไข่ไก่สุก 1 ฟอง เกลือประมาณหยิบมือหนึ่ง ใส่ไว้ในกล่องข้าว (ชาวบ้าน ท้องถิ่น เรียกว่าแอบข้าว) สานด้วยไม้ไผ่และสานทึบมองไม่เห็นของซึ่งใส่ไว้ข้างใน สูงประมาณ 4-5 นิ้ว เท่ากันทั้งตัวและฝา แต่ฝาใหญ่กว่านิดหน่อยเพื่อสวมได้สะดวก ใหญ่ขนาดผ่าศูนย์กลางประมาณ 3-4 นิ้ว ที่ใหญ่กว่านี้ก็มี แม่เฒ่าจะใช้ผ้าขาวม้าห่อกล่อง ข้าวนี้แล้วสพายเจวียงบ่าไปทางซ้ายหรือขวาตามแต่จะถนัด แล้วเดินลงเรือนไปตามเส้น

ทางไปทางท้ายบ้านหรือหัวบ้าน ปากก็พูดพร่ำว่าไปตามวิธีการของแม่เฒ่า เข้าใจว่าคงจะพูดพร่ำเรียกขวัญเด็กให้มารับประทานข้าวกับไข่ในกล่งนั้น เมื่อเดินไปพอสมควรแล้ว ก็อ้อมวกกลับมาบ้านเด็กและมอบกล่งข้าวให้เด็กซึ่งพ่อหรือแม่ของเด็กจะนำเด็กมาคอยรับ เมื่อเด็กนอนในเวลากลางคืนพ่อแม่ของเด็กจะนำกล่งข้าวนั้นไปวางไว้ที่บนหัวนอนของเด็ก เสร็จวิธีเรียกขวัญ

"วิธีสู่วัย" ในเวลาเช้าของวันรุ่งขึ้น พ่อแม่ของเด็กจะต้องจัดเตรียมของคือถาด 1 ใบ ชาม 3 ใบ ใส่ไว้ที่ถาดพร้อมด้วยกล่งข้าวซึ่งแม่เฒ่านำไปเรียกขวัญเมื่อวานนี้ชามใส่ข้าวสุก 1 ใบ ใส่เกลือป่น 1 ใบ วางไว้ 1 ใบ เมื่อแม่เฒ่ามาแล้วพ่อหรือแม่ของเด็ก ก็ยกถาดซึ่งจัดเตรียมไว้และกล่งข้าวไปให้แม่เฒ่า พร้อมกับอุ้มเด็กหรือพาเด็กไปด้วย แม่เฒ่าเปิดฝากล่งข้าวออกหยิบไข่ออกมาปอกแล้ววางไว้ที่ชามซึ่งวางเปล่าอยู่แล้วเริ่มพิธีทำขวัญ "สู่วัย" คือเอ่ยปากกล่าวเรียกขวัญมาสู่ตัวเด็ก พร้อมกับนี้ก็ไข่มือหยิบไข่นิดหน่อย หยิบข้าวนิดหน่อย แล้วเอาไปวางไว้ที่ศีรษะของเด็กบ้างที่มือบ้าง ส่วนที่วางที่มือเด็กก็เอาเข้าปากรับประทานเลย ทำอยู่เช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจะกล่าวคำสู่วัยจบ ตามวิธีการของแม่เฒ่า เมื่อจบแล้ว ข้าวไข่ เกลือที่เหลืออยู่ก็ให้เด็กรับประทานต่อไป เสร็จพิธีสู่วัย การสู่วัยนี้ เข้าใจว่าคงจะได้ผลบ้าง ถ้าไม่ได้ผลก็คงจะไม่มีใครทำเพราะปรากฏว่ายังทำกันอยู่จนกระทั่งบัดนี้

"วิธีรดน้ำมนต์" คนเจ็บไข้ไม่สบาย ทั้ง ๆ ที่ทราบกันอย่างชัดเจนว่าเป็นไข้และได้เชิญหมอมาทำการรักษาอยู่แล้ว ผู้คนในท้องถิ่นนั้นส่วนมากหรืออาจจะกล่าวได้ว่าแทบทั้งนั้น ไม่มีความอดความทนเลย เวลาเจ็บไข้ก็แสดงอาการทรมานต่าง ๆ เหมือนอย่างผีเข้าเจ้าสิงเช่นร้องครวญครางโหย ๆ อาย ๆ เวลาพลัดตัวไปมาแต่ละครั้งละคราวก็ทิ้งแขนขาลงกระทบกับพื้นดังปึงปึง เนื่องด้วยมีความเชื่อถือเรื่องผีสิงเป็นพื้นเดิมอยู่แล้วก็เข้าใจว่าบางทีอาจจะถูกผีบ้านผีเรือน ผีไร่ ผีนา ผีป่า ผีดงพงไพร มาเข้าสิงแซกแซงหรือถูกกระทำซึ่งเรียกกันว่าคุณ ก็เชิญหมอมารดน้ำมนต์ และก็มีโชรตเพียงเล็กน้อยคืออาบกันเลยทีเดียว บรรดาหมอมรดน้ำมนต์ส่วนมากจะมีมิดประจำตัวเรียกว่ามิดหมออ้างว่าทำด้วยโลหะขวานผ่าผ่า หมอที่ไม่มีมิดก็มีเขี้ยวเสือ เขี้ยวหมีแทน

วิธีรดน้ำมนต์ คือ หมอจะใช้ขันตักน้ำมนต์จากถังหรือตุ่มน้ำมนต์ซึ่งได้ทำการเสก เป่าไว้ก่อนแล้วขึ้นมาขันหนึ่ง แล้วนั่งยอง ๆ อยู่ข้างหลังคนป่วยซึ่งนั่งหันหน้าเหยียดเท้าไปทางทิศตะวันตกบวกรกรรม เวทย์มนต์คาถาพิงพำไปตาม เรื่องของหมอแล้วส่งขันน้ำมนต์ให้คนไข้รับทานนิดหน่อยแล้วยืมขันนอมน้ำมนต์พ่นลงไปศีรษะคนไข้ตลอดจนถึงปลายเท้า เสร็จแล้วนั่งยอง ๆ ใช้มิดหรือเขี้ยวเสือเขี้ยวหมี จุ่มลงที่ขันน้ำมนต์แล้วกรัดไปตามตัวคนไข้ทั้งข้างหน้าและข้างหลัง ตลอดจนตามแขนตามขาจนทั่วตัว กรัดแล้วกรัดอีกปากก็บวกรกรรม เวทย์มนต์คาถาพิงพำไป วิธีกรัดนี้เรียกตามสำเนียงของหมอในท้องถิ่นนั้นว่า "แหะผ่า" เมื่อแหะผ่าเสร็จแล้ว ก็ยืมขันตักน้ำมนต์อาบให้คนไข้ หมอบางคนจะมีมิดขนาดใหญ่ใช้พันแขนได้ติดตัวไปด้วย ตอนนี้หมอจะชักมิดออกจากฝักมือซ้ายจับด้ามมิดเอาคมมิดจดลงบนศีรษะของคนไข่มือขวาจะตักน้ำมนต์อาบให้เรื่อยไป ปากก็บวกรกรรม เวทย์พิงพำไป ถ้าถึงตอนที่แสดงอำนาจขนาดใหญ่ให้ผีเกรงกลัว แล้วจะได้หนีออกไปจากตัวคนไข้ ก็มีการกระต๊อบเท้าด้วยการกระต๊อบเป็นระยะ ๆ ไป จนกว่าจะอาบน้ำมนต์หมด เป็นอันเสร็จการรดน้ำมนต์

เมื่ออาบน้ำมนต์เสร็จแล้ว พวกญาติพี่น้องของคนไข้ก็จะพากันมารุมล้อมถามว่ามีอะไรหรือเปล่าหมอ ถ้าหมอตอบว่าไม่มีอะไรรอกหายละ ก็เป็นอันว่าคนไข้จะหายแต่จะหายเพราะรับทานยาหรือเพราะอาบน้ำมนต์ก็ยากที่จะพิสูจน์ แต่คำพูดของหมอว่าหายเข้าใจว่าคงหายบ้าง ทั้งนี้ว่ากันว่าหมอสังเกตเวลาแหะผ่าคนไข้ ถ้ามิดหรือเขี้ยวเสือเขี้ยวหมีรีนไม่ติดหรือสะดุดอะไรเลยก็เป็นอันว่าไม่มีอะไร และเลิกรดน้ำมนต์กันเพียงเท่านั้นไม่ต้องรดอีกต่อไป ถ้ามิดหรือเขี้ยวเสือเขี้ยวหมี ติดหรือสะดุดที่นั่นที่นี้ หมอก็จะตอบว่ามีอะไรนิดหน่อย พวกญาติก็จะขอร้องให้มารดน้ำมนต์ต่อไปอีก จนกว่าจะได้รับคำตอบจากหมอว่าไม่มีอะไรแล้ว จึงเลิกรดน้ำมนต์ เงินค่าบูชา ครูรดน้ำมนต์ครั้งหนึ่ง หนึ่งบาทบ้างหกสลึงบ้าง หกบาทบ้าง

"วิธีเสี้ยงทาย" หมอที่รักษาคนไข้ด้วยวิธีนี้ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นเรียกว่า "หมอยา" การไปหาหมอเขามารักษาคนไข้ "เรียกว่าไปหาหมอเขามาเขา" ไม่เรียกว่าหาหมอ เขามารักษาคนไข้ หมอเขามบางคนเรียกการไปหรือไปรักษาคนไข้ของ

คนว่าไปเที่ยวเมือง และเวลาไปเขาจะต้องสะพายดาบคู่มือฝึกดาบหุ้มด้วยผ้าสีแดงไปด้วย ดาบนี้อย่างคราวก็ใช้เป็นเครื่องมือในการเสี่ยงทายด้วย วิธีการเสี่ยงทายของหมอเขา ดังนี้

เมื่อหมอเขาได้รับเชิญไปรักษาคนไข้หรือไปเขา ก็จะตะพายดาบคู่มือไปบ้านคนไข้ตามที่ได้กำหนดนัดหมายกันไว้ แล้วเริ่มทำกรรมวิธีเสี่ยงทาย เรียกว่าตั้งขันข้าวหรือตั้งคาย คือจัดตั้งเครื่องคารวะเคารพครูตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากครูอาจารย์ สิ่งของที่ใช้ทำการเสี่ยงทายคือไขไก่ 2 ฟอง ข้าวสารพอสมควรตามความสังเกตรู้สึกว่ามีมากเอาการอยู่ ตั้งกองไว้ข้างหน้าที่ซึ่งหมอจะนั่งทำการเสี่ยงทาย เกลี่ยข้าวให้เป็นวงกลมขนาดผ่าศูนย์กลางประมาณศอกเศษๆ ตั้งไขไก่ไว้ที่ตรงกึ่งกลางกองข้าวสาร 2 ฟอง จัดคนสำหรับนั่งข้างเคียงหมอเขาคนหนึ่ง สุรา 1 ขวด แก้วสำหรับใส่สุรา 1 ใบ คนที่นั่งข้างเคียงหมอนี้สมมติชื่อเรียกกันว่า "จ่า" มีหน้าที่รินสุราให้หมอเขารับประทานตามที่หมอเขาจะสั่ง และเมื่อเวลาหมอเขาทำการเสี่ยงทายก็ต้องคอยบอกให้หมอทราบเมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้วหมอก็เข้านั่งที่ซึ่งจัดไว้ หันหน้าไปทางเครื่องสักการะบูชาครูอาจารย์ เริ่มพิธีทำการเสี่ยงทายต่อไป การเริ่มต้นคงจะเริ่มด้วยการสักการะครูอาจารย์ก่อน ส่วนการเสี่ยงทายนั้นเริ่มด้วยการเชิญผีต่าง ๆ มากมายหลายประเภท เมื่อเชิญมาตามพิธีการของหมอพอสมควรแล้ว หมอเขาก็จะสั่งให้รินสุรามาล้างคู่มือ การเสี่ยงคู่มือคือให้ผีดื่มสุราก็คือหมอนั้นเองเป็นผู้ดื่ม หรือว่าผีที่เชิญมานั้นมาเข้าทรงอยู่ในตัวหมอเขาก็ไม่มีใครทราบ และก็ไม่มีใครถามหมอให้ทราบความจริงในเรื่องนี้ เมื่อหมอเขาดื่มแล้วก็จะส่งแก้วให้กับจ่า พร้อมกับสั่งว่าให้จ่ารินสุราดื่มบ้าง จ่าก็ต้องรินสุราดื่มแม้จะดื่มไม่เป็นก็ต้องจิบบ้างเพียงเล็กน้อย ต่อจากนี้หมอก็จะทำการเสี่ยงทายคือใช้ฝ่ามือพายเอาข้าวสารขึ้นมาแล้วโปรยลงบนไข 2 ฟองนั้น ถ้าข้าวสารติดอยู่บนไข 2 ฟองนั้น 1-3 เม็ด จ่าต้องบอกว่าดี ถ้าติดอยู่ 2-4 เม็ด ก็บอกว่า คู่ บางครั้งก็ใช้ดาบวางบนกองข้าวสารแล้วเอาข้าวสารโปรยลงบนดาบ เช่นเดียวกับไข จ่าก็บอกเช่นเดียวกับโปรยลงบนไข เมื่อการเสี่ยงทายปรากฏอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว เพื่อความแน่นอนหมอเขาจะต้องทำการเสี่ยงทายเป็นการทดสอบอีกครั้งหนึ่งหรือสองครั้ง เวลาจะทำการเสี่ยงทายทดสอบปรากฏผลเป็นดีหรือคู่ เช่นเดียวกับการเสี่ยงทายในครั้งแรก ก็แสดง

ว่าดีหมอเขาจะบอกญาติคนไข้ว่าไม่เป็นไรคนไข้จะหายวันหายคืน และรับทำการรักษาต่อไปตามวิธีการของหมอเขา ประการที่สำคัญคือเรียกขวัญ ส่วนหมูกยาหมอเขาไม่มีให้รับทานเลย เมื่อคนไข้หายแล้วก็ต้องจัดขันข้าวไปส่งให้หมอ เขาตามที่หมอเขาจะแนะนำและนำไปตามคำแนะนำของหมอเขา ถ้าการเสี่ยงทายทดสอบ เกิดรวมเรคือไม่เป็นไปตามความประสงค์ของหมอเขาก็แสดงว่าไม่ดีไม่มีทางที่จะรักษาให้หายได้ การเขาหรือการทำพิธีเสี่ยงทายครั้งหนึ่งใช้เวลามากพอสมควรแล้วก็หยุดพัก วันต่อไปจึงมาทำการเสี่ยงทายต่อไปอีก ในกรณีที่ว่ามานี้ หมอจะต้องพยายามมาทำการเสี่ยงทายอีก 2-3 ครั้ง ถ้าไม่ได้ผลคือการเสี่ยงทายบอกชั้ย่าไม่มีทางจะรักษาให้หายได้ ก็จะไปบอกญาติคนไข้ขอเลิกรักษา แต่ก็ไม่ได้พูดว่ารักษาไม่หายต้องตายแน่ คือพูดว่าได้พยายามทุกวิถีทางแล้วเอาไว้ไม่ได้ หรือรักษาไม่ได้ว่าชั้ยหรือว่าตายเสียเถิด การคว่ำขันคือเก็บเครื่องครวระครูอาจารย์ที่ทำพิธีเสี่ยงทายนั้น เมื่อเก็บแล้วก็เป็นอันเลิกจากการรักษา หมอเขาก็ไม่ได้ทำอะไรเป็นการตอบแทนเลย เสียเวลาทำการรักษาเปล่า ๆ ส่วนญาติของคนไข้อาจจะไปหาหมออื่นมาทำการรักษาอีกต่อไปก็ได้ การเสี่ยงทายนี้มีส่วนถูกมากกว่าส่วนผิด

"วิธีรับประทานยา หรือวิธีเชิญหมอยามารักษา" การเชิญหมอ แพทย์แผนโบราณมารักษาในท้องถิ่นนั้น "เรียกว่าหาหมอยามา" หมอไม่มีหมูกยาอะไรเลย เมื่อมีคนไปหาคือไปเชิญ ก็หยิบพระคัมภีร์คือตำรายาโบราณหรือสมุดข่อยใส่ย่ามตะพายไปบ้านคนไข้ แล้วตรวจดูอาการของคนไข้ เมื่อทราบว่ามีอาการเป็นอย่างไรแล้วก็มานั่งเปิดตำราอ่านเรื่อยไปจนกว่าจะพบยาซึ่งมีสรรพคุณตรงกับอาการโรคของคนไข้ เมื่อพบแล้วก็คัดลอกใส่กระดาษให้ญาติของคนไข้ไปเก็บมาคนละอย่างสองอย่าง ส่วนมากก็เป็นรากไม้ ต้นไม้ ใบไม้ ในบ้านในป่าเรานี่ เรียกอย่างสมัยปัจจุบันนี้ว่า สมุนไพรในบ้านเราส่วนที่เป็นเครื่องเทศก็ไปซื้อที่ตลาดถ้าเป็นยาต้มก็จัดการใส่หม้อ ต้มให้รับทาน ถ้าเป็นยาบดก็บดให้ละเอียดแล้วละลายให้รับทาน ถ้าถูกรับโรคก็ให้รับทานเรื่อยไป ถ้าไม่ถูกกับโรคหมอก็มาเปิดตำราอ่านดูขนานอื่นต่อไปอีก แล้วดำเนินการตามที่กล่าวมาแล้วนั้น เมื่อหมอจัดการทำยาให้แล้วก็กลับบ้าน โดยไม่ได้ทำอะไรเป็นการตอบแทนเลย ถ้ามาในเวลารับทานอาหารเช้า กลางวัน เย็น ก็ได้รับทานอาหารเวลานั้นมือหนึ่งเท่านั้น เมื่อกลับบ้านแล้วก็ไม่มีข้อผูกพันที่จะต้องกลับไปอีก ถ้าคนไข้มีอาการไม่ดีขึ้นคือมี

อาการทรุดลงญาติพี่น้องก็ต้องไปตามหมอมามาก คราวนี้ญาติพี่น้องของคนไข้จะขอร้อง หมอให้ตั้งขันข้าว "เรียกว่าตั้งขันหรือตั้งคาย" เพื่อให้หมอดูแลคนไข้อย่างเต็มที่ ส่วน หมอก็ไม่ค่อยจะยอมให้ตั้งเพราะจะเป็นการผูกมัดหมอ เมื่อทนอ่อนวอนไม่ไหวก็ต้องให้ตั้ง ขันข้าววิธีตั้งขันข้าวคือต้องจัดหาสิ่งของตามที่หมอจะสั่ง เวลาหมอเรียนมาจากครูอาจารย์ มีสิ่งของอะไรบ้าง เงินทองเท่าไร จัดหามาตามนั้น หมอก็จัดการทำสักการะบูชาครู แล้วเก็บของนั้นใส่ไว้ในขัน แล้วเอาผ้ามาทอไว้ให้เรียบร้อยเก็บไว้ในที่สุด เมื่อตั้งขัน ข้าวแล้วก็เท่ากับว่าผูกมัดหมอมือดูแลคนไข้อย่างเต็มที่ ถ้าคนไข้มีอาการหนักก็ต้องนอน ค้างบ้านคนไข้เพื่ออยู่ดูแลคนไข้ เมื่อคนไข้มีอาการดีขึ้นก็กลับบ้านได้ แล้วกลับมาเยี่ยม เป็นครั้งเป็นคราว เมื่อคนไข้หายแล้ว ญาติพี่น้องของคนไข้จะต้องนำขันข้าวไปส่งให้ หมอ เรียกว่าส่งขันข้าวหรือคืนขันข้าว สิ่งของที่จะต้องจัด ไปนอกจากขันข้าวแล้วจะมี อะไรอีกบ้าง ทั้งนี้สุดแล้วแต่หมอจะสั่ง อาจจะมีข้าวต้มขนมหวานอะไรบ้าง ก็ต้อง ปฏิบัติตามคำสั่งของหมอเมื่อนำขันข้าวไปส่งและหมอบำเพ็ญสักการะบูชาครูเสร็จแล้ว ส่วน มากหมอจะคืนเงินขันข้าวให้ครึ่งหนึ่ง เช่น เงินขันข้าว 12 บาท ก็คืนให้ 6 บาท ทั้งนี้ เข้าใจว่าหมอก็คงจะนึกว่าเราไม่ได้เสียเงิน เสียทองอะไร พยายามญาติพี่น้องของคนไข้ก็ไป หามาและทำเอง เพียงแต่เสียเวลาเท่านั้น และเวลาที่ไปค้างแรมอยู่ที่บ้านคนไข้ ก็ได้ รับประทานอาหารทุกเวลาที่ค้างอยู่ จะถือว่าเป็นการคุ้มค่ากันแล้วกระมัง หรืออาจจะ เป็นการแสดงไมตรีจิตต่อกันในฐานะที่อยู่ในห้องสั่นเดียวกันก็ได้

เรื่องขันข้าวนี้มีข้อที่ควรทราบไว้อีกอย่างหนึ่ง คือเมื่อตั้งขันข้าวแล้วหมอรักษา คนไข้อาการไม่ดีขึ้นเลยมีแต่ทรุดลง หมออาจจะบอกเลิกการรักษาคือบอกญาติของคนไข้ ให้คว่ำขันข้าวเสีย เมื่อคว่ำขันข้าวแล้วก็เป็นการเลิกการรักษา หรือถ้าคนไข้มีอาการหนัก มากจะถึงแก่ความตาย แม้หมอจะไม่สั่งคว่ำขันข้าว ญาติคนไข้ก็ต้องรีบคว่ำขันข้าว ก่อนคนไข้จะตาย เพราะถือเป็นธรรมเนียมว่าอย่าให้คนไข้ตาย เมื่อยังตั้งขันข้าวอยู่ต้อง รีบคว่ำเสียก่อน ถ้าตายขันข้าวยังอยู่เรียกว่าตายทับขันข้าว การคว่ำขันข้าวก็คือเก็บ ของซึ่งหมोजัดใส่ไว้ในขันออกให้หมด เก็บออกทีละอย่างจะชกช้ำก็ เทออกคว่ำขันเลยจึง "เรียกว่าคว่ำขันข้าว"

ภาษาลาวพวน

ภาษาลาวพวน (Lao Phuan) เป็นภาษาไทยถิ่นหนึ่งของภาษาตระกูลไทย ผู้พูดภาษาคั้งเดิมอยู่ที่เมืองพวน จังหวัดเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว ได้อพยพมาอยู่ประเทศไทยหลายร้อยปีแล้ว ผู้พูดภาษาพวนในประเทศไทยมีจำนวนเท่าไร ไม่มีการสำรวจอย่างแน่นอนแต่คาดว่าจะมีผู้พูดภาษานี้ไม่ต่ำกว่าหนึ่งล้านคน (เรื่องเดชนัน เชื้อนขันธ 2525 : 41) เพราะครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัด คือ สุโขทัย กำแพงเพชร อุทัยธานี พิจิตร ลพบุรี นครนายก ปราจีนบุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี ภาคอีสาน มีจังหวัด เลย อุครธานี หนองคาย และภาคเหนือ มีจังหวัดแพร่ (ดูแผนที่ 3) ภาษาพวนนี้มีสำเนียงการพูดคล้ายภาษาผู้ไทยและภาษาลานนา แต่คำพูดหรือศัพท์ที่ใช้พูดส่วนใหญ่จะเหมือนกับภาษาไทยถิ่นอีสาน

ในอดีตที่ผ่านมาภาษาพวนมีทั้งภาษาเขียนและภาษาพูด ภาษาเขียนของลาวพวนแบ่งออกเป็น "อักษรตัวธรรม" และ "อักษรไทยน้อย" การบันทึกภาษาเขียนจะบันทึกลงบนใบลาน โดยใช้เหล็กแหลมเขียนลงใบลานแล้วเอาน้ำมันยางและ เขม่าไฟลูบลงบนใบลานแล้วใช้ผ้าเช็ดอีกครั้งหนึ่งซึ่งจะทำให้ตัวหนังสือติดทนนาน การบันทึก "อักษรตัวธรรม" นั้นส่วนมากนิยมใช้ในการบันทึกคัมภีร์พุทธศาสนา เพื่อใช้ในการสอนหรือเทศน์ธรรมาสซึ่งการสอนหรือเทศน์ธรรมาสส่วนมากนิยมใช้ หนังสือ "ธรรมมงคลบ้าน" ในการเทศน์ธรรมาส พระองค์หนึ่งจะเทศน์ 1 ผูก หนังสือ "ธรรมมงคลบ้าน" จะประกอบไปด้วยเรื่อง 4 เรื่องคือ

1. หนังสือ เรื่อง "ซัปโทร"
2. หนังสือ เรื่อง "ศาลาวิชาญสูตร"
3. หนังสือ เรื่อง "ทิพย์มนต์"
4. หนังสือ เรื่อง "บารมี 30 กัณฑ์"

สำหรับ "อักษรไทยน้อย" นั้นจะใช้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับตำนานต่าง ๆ ซึ่งส่วนมากชาวบ้านสมัยก่อนจะเรียนหนังสือโดยใช้ "อักษรไทยน้อย" มากกว่า "อักษร

ตัวธรรม" และในสมัยก่อนมักนิยมอ่าน เรื่องราวที่บันทึกด้วย "อักษรไทยน้อย" ในงานศพ ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นการอ่านหนังสืออยู่เป็นเพื่อนศพ สำหรับเรื่องราวที่ใช้ร่วมกัน ได้แก่ เรื่อง ท้าวสิงห์ไตร ท้าวการะเกด ท้าวสุริยวงศ์ ขุนนางอ้าว กำพรว้าไก่แก้ว เป็นต้น

ปัจจุบัน ผู้ที่อ่านและเขียนหนังสือ "อักษรตัวธรรม" และ "อักษรไทยน้อย" ในหมู่ลาวพวนนั้นแทบจะหาไม่ได้แล้ว โดยทั่วไปแล้วอักษรเขียนของลาวพวนมีลักษณะกลม บ้อม คล้ายอักษรลานนา (ดูแผนภาพที่ 1) (จากคำบอกเล่าของคุณลุง ประครอง ชาวลาวพวนใน บ้านหมี่ทุ่งอายุ 79 ปี)

ภาษาพวน นับได้ว่าเป็นภาษาประจำถิ่นที่สำคัญภาษาหนึ่งของจังหวัดลพบุรี ในอำเภอบ้านหมี่ และอำเภอเมือง ลาวพวนเหล่านี้ล้วนแต่ยังคงใช้ภาษาพวนพูดกันอยู่ในชีวิตประจำวัน แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ถ้อยคำ ความหมายไปบ้างแต่ยังคงเอกลักษณ์สำคัญ ๆ ของภาษาพวนที่น่าสนใจอยู่มาก (อุทัยวรรณ คันทอง 2526 : 130) ในที่นี้ใคร่ขอกล่าวถึงภาษาพูดที่ใช้อยู่ในปัจจุบันในหมู่ลาวพวน ทั้งนี้เพื่อเป็นการชี้ให้เห็นภาพว่า ภาษาพวนนั้นแตกต่างหรือคล้ายคลึงกับภาษาไทยภาคกลางอย่างไรบ้าง (สงวน เลี้ยวถนอม 2526 : 23-31)

1. คำลำดับญาติ ลาวพวนใช้คำเรียกลำดับญาติที่แตกต่างไปจากภาษาไทยภาคกลางบ้างพอสมควร ทั้งรูปศัพท์ ความหมาย และเสียงวรรณยุกต์ เช่น

ชื่อ	หมายถึง	พ้อง
อี่พ่อ	"	พ่อ
อี่แม่	"	แม่
ป้า	"	ป้า, พ่อใหญ่
พ่อเฒ่า	"	ปู่, ตา (พ่อของพ่อหรือพ่อของแม่)
แม่ใหญ่, แม่เฒ่า	"	ย่า, ยาย
อาว, อา	"	อา (น้องชายของพ่อ)
คิ้ว, อา	"	อา (น้องสาวพ่อ)
คิ้วเพ้อ	"	อาสะกั๊

อ้าย	หมายถึง	พี่ชาย
เอื้อย	"	พี่สาว
ลูเพื่อ	"	ลูกสะใภ้
ลูเขย	"	ลูกเขย
ลูกหล้า	"	ลูกสาวคนสุดท้าย
ผู้ยั้ง, สาว, ผู้สาว	"	ผู้หญิง, หญิงสาว
บ่าว, ผู้ชาย	"	ผู้ชาย, ชายหนุ่ม
แม่น้า, พ่อหน้า	"	แม่เลี้ยง, พ่อเลี้ยง
เขี้ยว	"	เพื่อน

2. คำสรรพนาม เป็นคำแทนชื่อ หรือตัวผู้พูดตลอดจนผู้ที่พูดถึงเกี่ยวข้องกับ การพูดจากันมีทั้งคำแทนตัวบุรุษที่หนึ่ง บุรุษที่สอง และบุรุษที่สาม ลาวพวนมีคำ สรรพนามใช้เฉพาะต่างไปจากภาษาไทยภาคกลาง เช่น

เฮา	หมายถึง	คำแทนตัวผู้พูดแสดงความรู้สึก เมื่อใช้พูดกับ ผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสกว่า
ข้าน้อย, ข้อยน้อย	"	คำใช้แทนตัวผู้พูดสำหรับพูดกับพระสงฆ์หรือ เจ้านาย ปัจจุบันพบว่ายังคงใช้พูดกับ พระสงฆ์เท่านั้น
ข้อย	"	คำแทนตัวผู้พูด ใช้กับบุคคลทั่วไปจัดว่าเป็น คำสุภาพ
กัน	"	คำแทนตัวผู้พูดใช้กับคนที่มิอายุรุ่นราวคราว เดียวกัน ถ้าสนิทกันมาก ๆ อาจจะใช้ "กู" หรือ "ข้า" ก็ได้ ซึ่งไม่ถือว่าเป็นคำหยาบ
เจ้า	"	คำแทนผู้ที่เราพูดด้วยหรือบุรุษที่สองแสดง ความ สุภาพ เช่น ใช้กับพระสงฆ์หรือผู้อาวุโสกว่า

โต หมายถึง คำสรรพนามบุรุษที่สอง ที่ลาวพวนใช้กับคนทั่วไป
ตรงกับภาษาไทยภาคกลาง ว่า "เธอ" บางคน
ถ้าเป็นผู้พูดที่อาวุโสทั้งคู่เท่า ๆ กัน จะใช้ว่า "แก"
ก็ได้

เพื่อน " คำสรรพนามบุรุษที่สาม ตรงกับภาษาไทยภาคกลาง
ว่า "ท่าน" ใช้ในโอกาสเป็นทางการ สุภาพมาก
ถ้าสนิทกันมากจะใช้ว่า "มัน" ก็ได้

3. คำถามหรือคำลงท้ายประโยคคำถาม ลาวพวนจะใช้คำเฉพาะเหล่านี้
ประกอบเพื่อแสดงว่าเป็นคำถาม เช่น

เอ็ดพีเลอ	หมายถึง	ทำไม
กะเลอ, เลอ	"	ที่ไหน ที่ใด ไหน
เผอ	"	ใคร
ยังเลอ	"	อย่างไร ยังไง
บ้อ, บั	"	หรือไม่ ใช่ไหม (จริง) หรือ
พีเลอ	"	อะไร

4. คำเรียกอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ซึ่งใช้เรียกแปลกไปจากภาษา
ไทยภาคกลางมีดังต่อไปนี้

คัง, ฮูคัง	หมายถึง	จมูก
แหว้, แหว้	"	ฟัน ฟันกราม เรียกว่า แหว้โคก ถ้า ฟันห่างหรือหลอ เรียกว่า แหว้ว่อง
ปะ	"	ปาก
กะคั้น	"	ท้ายทอย
แทนเสาะ, เสาะ	"	ข้อศอก, ศอก
แทน, แขน	"	แขน

ชาคุ่น	หมายถึง	ชาอ่อน
คุ่มมือง	"	คาคุ่ม
ชายค้อ	"	สายค้อ, สะค้อ
เคอ	"	โค
ตะน่อง, สันน่อง	"	สันเท้า
บีแข็ง	"	น่อง
กะตุ	"	กระตุก
หัวเจอ	"	หัวใจ
ขาเขียด	"	ขาของคนที่ยาว ๆ สืบ ๆ แต่ถ้าเดิน ขากะเฟลกเรียกว่า ขาแหง

5. คำที่ใช้เรียก วัน เวลา ชาวพวนจะใช้คำว่า "มือ" แทนคำว่า "วัน" และ "เวลา" ดังเช่น

มือนี้	หมายถึง	วันนี้
มือเช้า	"	เวลาเช้า
มือสาย	"	เวลาช่วงเช้ามืดก่อน 11.00 น. หรือเวลา ช่วงบ่าย
วันหน้า, มือหน้า	"	พรุ่งนี้, ถัดจากวันที่พูดไปอีก 1 วัน
มือฮือ	"	วันมะรืน ถัดจากวันที่พูดไป 2 วัน
มือนึ่ง	"	วันมะเรีง ถัดจากวันที่พูดไป 3 วัน
มือตึง	"	วันถัดจากวันที่พูดไป 4 วัน
มือลุน	"	วันต่อไปข้างหน้าไม่กำหนดแน่นอนนัก
มือชิน	"	มือวานชิน
มือแลง, แลง	"	เวลาเย็น ถ้าอาหารเย็น เรียกว่า "ข้าวแลง"
งาย, มืองาย	"	เวลาเช้า ถ้าอาหารเช้า เรียกว่า "ข้าวงาย"

6. คำลักษณะนาม ส่วนใหญ่ชาวพวนจะมีคำใช้เรียกลักษณะนามคล้ายกับ
ลักษณะนามของภาษาไทยภาคกลาง แต่ก็มีคำลักษณะนามอีกไม่น้อยตลอดจนความหมาย

แตกต่างกันจากลักษณะนามที่ใช้โดยทั่วไปของภาษาไทยภาคกลาง เช่น

ต่อน	หมายถึง	ขึ้น อัน ก้อน แผ่น
ต้อง	"	ลักษณะนาม เรียกของเป็นม้วน เป็นวง เช่น ค้ายสองต้อง หมายถึง ค้ายสองใจ เป็นต้น
หน่วย	"	ใบ หรือ ฟอง หรือ ลูก เช่น ใช้กับผลไม้
โต	"	ตัว
เล่ม	"	ลักษณะนามของหิน (ซี่) หรือลักษณะนามของสมุด หนังสือหรือลักษณะนามของมิด
ค้าง	"	ลักษณะนามของแห หรือ รวงผึ้ง
เทื่อ	"	ครั้ง ทน ที่
กั้น	"	ลักษณะนามเรียกค้ายที่รวมกันหลาย ๆ ใจ เช่น สীগั้น ห้ากั้น เป็นต้น

7. คำเรียกพืชผัก มีคำศัพท์ที่ลาวพวนใช้เรียกแตกต่างกันจากภาษาไทยภาคกลางมากกว่าหมวดคำอื่นอย่างน่าสนใจยิ่ง เช่น

กะชาย	หมายถึง	กระชาย
กะเสด	"	กระเจด
หม่ากุกาม	"	มะระ
หม่าเค่น	"	มะเขือเทศ
หม่าไต้่น	"	ผักเขียว
หม่าเทย	"	ถั่วเหลือง, ถั่วแระ
หม่าน้ำม	"	น้ำเต้า
หม่าพัก, หม่าอี	"	พักทอง
หม่าหื้อ	"	ถั่วลิสง
หม่าหู่่ง	"	มะละกอ
ซี่หมิ่น, เข้าหมิ่น	"	ขมิ้น

หม่าเชื้อหม่า	หมายถึง	มะเขือยาว
หม่าเผ็ด	"	พริก ถ้าพริกขี้หนู เรียกว่า หม่าเผ็ดน้อย
หัวคั้งเคอ	"	ตะไคร้
หอมท้อ	"	สะระแหน่
มันด้าง	"	มันเทศ
มันเพา	"	มันแกว
สะลี	"	ข้าวโพด
ผักเน่า, ผักหนาม	"	ชะอม
เบอฮี้ตุ้	"	ใบแมงลัก
แดงแก, หม่าแดง	"	แดงกวา
อีเหล็ด	"	ใบชะพลู
หม่าเชื้อคอบ	"	มะเขือเปราะ
ขมกะเดา	"	สะเดา

๘. คำเรียกชื่อผลไม้ ในภาษาพวนมีคำใช้เรียกชื่อผลไม้แตกต่างไปจากชื่อที่ใช้เรียกในภาษาไทยภาคกลางอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น

ก้วย	หมายถึง	กล้วย ถ้ากล้วยหอม เรียก ก้วยง้าว
หม่าซิด	"	มะขวิด
หม่าเขียบ	"	น้อยหน้า
หม่าค้อง	"	กระท้อน
หม่าทัน	"	พุทรา
หม่าสีลา	"	ทับทิม
หม่ามี	"	ขนุน
หม่าไอย์	"	ฝรั่ง
หม่าออ	"	ส้มปะรด บางที่คนแก่บางคน เรียก "ส้มปะรด"

๙. คำเรียกชื่ออาหาร ซึ่งมีคำศัพท์เฉพาะ อาหารของลาวพวน และคำ

ศัพท์ที่ลาวพวนใช้เรียกชื่ออาหาร แตกต่างไปจากภาษาไทยภาคกลาง เช่น

เข้ากำ	หมายถึง	ข้าวเหนียวดำ
เข้าปุ้น	"	ขนมจีน
แกงหมกหม้อ	"	แกงที่ใส่เนื้อปลา หรือ ลูกละ ปลา น้ำขลุกขลิกไม่ ใส่กะทิโรยด้วยใบแมงลัก
เข้าช่องแขง	"	ขนมนางเล็ก (ขนมทำด้วยข้าวเหนียวหนึ่งแม่เป็น แผ่นกลมตากแห้ง ทอดน้ำมันให้พองแล้วโรย น้ำตาลเคี้ยว)
เข้าเขียบ	"	ข้าวเกรียบ
เข้าแคงงา	"	ข้าวแคงงา (ข้าวเหนียวหนึ่งโหลกบกับงา เกลือ น้ำตาล)
เข้าตะ	"	ข้าวตาก
เข้าเบียง	"	ข้าวคั่วที่รับประทานกับ เครื่องข้าวคั่วโดยทั่วไป
เข้าหมะ	"	ข้าวหมาก
เข้าจี	"	ข้าวจี นิยมทำในวันประเพณีทำฟ้า
ปาเบียง	"	ทอดมัน บางทีเรียกว่า ปาเห็ด
แกงซิ่น	"	แกงเนื้อ

10. คำเรียกชื่อดอกไม้ ลาวพวนจะเรียกชื่อดอกไม้แปลก ๆ ไปจากภาษาไทยภาคกลางหลายคำ เช่น

เดาะกระโถน	หมายถึง	ดอกจำปาทอง
เดาะเกด	"	ดอกจำเจียก
เดาะจำปา	"	ดอกลิ้นทม
เดาะจำปีแดง	"	ดอกจำปา
เดาะฝาง	"	ดอกหางนกยูงไทย
เดาะสามปี	"	ดอกบานไม่รู้โรย
เดาะลีลา	"	ดอกช่อนกลิ่น

11. คำเรียกชื่อสัตว์ มีทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ ที่ลาวพวนได้เรียกชื่อต่างไป
จากที่คนไทยภาคกลางทั่วไปรู้จักคุ้นเคย เช่น

ปากะเต็ด	หมายถึง	ปลากระดี
ปาก่อ	"	ปลาช่อน
ปาชะแงง	"	ปลาแขยง
ปาดอง	"	ปลาฉลาด
ปานาง	"	ปลาเนื้ออ่อน
แมงฮุ้น	"	แมลงวัน
แมงเคียม	"	แมลงทับ
แมงงอด	"	แมลงบ่อง
แมงบอ	"	ลูกน้ำ
แมงบี	"	แมงปอ
แมงเบือ	"	ผีเสื้อ
แมงโย	"	หมาล่า
กะบอม	"	กิ้งก่า
จิ้งเข็บ	"	ตะขาบ
จิ้งคะ, ข่างคะ	"	คางคก
จิ้งเจียม	"	จิ้งจก
นกแก	"	นกพิราบ
เจีย, อีเจีย	"	ค้างคาวตัวเล็ก

12. คำแสดงกริยาอาการ เป็นคำศัพท์ที่ลาวพวนยังคงใช้พูดในชีวิตประจำวัน
อยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งนับว่าเป็นหมวดคำที่คงเอกลักษณ์ความเป็นภาษาพวนได้เป็นอย่างดี
เช่น

เอ็ด	หมายถึง	ทำ ถ้าทำงานจะใช้ว่า "เอ็ดเวียะ" ถ้าทำปลา สดใช้คำว่า "ตัว" ซึ่งหมายถึงการชำแหละล้าง หรือแลปลาสดนั่นเอง
------	---------	---

จก	หมายถึง	ล้วง ควัก
หุ้น	"	ชั้น เช่น อาหารน้ำ ๆ หรือแกงที่น้ำน้อย ๆ
ดำ	"	ไซลก เช่น ไซลกน้ำพริก บางที่ใช้หมายถึง ชนกัน เป็นอุบัติเหตุ ว่ารถดำกัน ก็มี
งวม	"	ปิด ครอบ ด้วยฝาของภาชนะ
หมา	"	แซ่หรือหมัก เช่น "หมาเข้า" หมายถึง "แซ่ข้าว"
ปง	"	ยกลง วางลง
ดั่งไฟ	"	ก่อไฟ ตัดไฟ สุมไฟ
พด	"	เดือด เช่น ข้าวเดือด น้ำเดือด บางที่ใช้กรณีพูดจา เอ็ดตะโร

มีคำแสดงอาการ เกี่ยวกับการพูดของสาวพวนอยู่หลายคำที่ใช้ความหมายที่แยก
รายละเอียดต่างไปจากความหมายที่ใช้ในภาษาไทยภาคกลาง เช่น

ปะ, ลม	หมายถึง	พูดกัน คุยกัน เช่น ประม่วน "พูดได้ไพเราะ ลมสาว "พูดคุย, จีบสาว"
เว้า	"	คุยเล่าให้ฟัง ใช้หมายถึง พูดก็ได้ ถ้ามินทาทจะ ใช้คำว่า "เว้าชวน" แต่คนที่มิว่าจาแบบไม่เกรง ใจใคร มักพูดห้วน ๆ จะ เรียกว่า "เว้าจืดบืด"
เอิ้น	"	เรียก ร้องตะโกน เรียกร้อง
เลว	"	ทะเลาะกัน ว่ากันด้วยถ้อยคำแรง ๆ
เบียะ	"	บ่น พูดพร่ำเพรื่อไม่หยุด
จ่ม	"	พร่ำบ่น ว่ากล่าวอยู่โดยตลอด
ซิม	"	พูดค่อย ๆ กระซิบถาม
ฮ้าย	"	พูดดู เอ็ด เสียงดัง
ซี้ตัวะ	"	พูดโกหก ไม่เป็นความจริง

นอกจากนี้คำที่แสดงอารมณ์ ลาวพวนยังคงมีคำเฉพาะใช้เช่นกัน เช่น

โทขวัญ	หมายถึง	หัวเราะเยาะ คำใช้ "โท" หมายถึง "หัวเราะ"
เคียด	"	โกรธ
เห็นเฮอะ, เห็นหน้าย,	"	รังเกียจ ไม่ชอบ น่าเกลียด ไม่น่าดู
มัก	"	ชอบกัน ทนุ้ยชายรักกันแบบคู่สาว
ฮัก	"	รัก ชอบกันแบบญาติ

เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของลาวพวนส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมกสิกรรมแม้จะพัฒนาก้าวหน้าไปตามวิทยาการสมัยใหม่มากแล้วก็ตาม แต่ถ้อยคำภาษาพวนที่ใช้แสดงอาการเกี่ยวกับการเกษตรก็ยังคงหลงเหลือใช้กันอยู่บ้าง เช่น

ทลก	หมายถึง	ถอน ดึงขึ้น
เข้า	"	การลงแขก เอาแรงมาช่วยกัน ทำงานเช่น เกี่ยวข้าว
กัน	"	ขุด คุด
ก๊วย	"	รวม ใช้กับคำว่า เข้า เช่น "ก๊วยเข้า" หมายถึง รวมข้าวเปลือกเป็นกอง ๆ
มูน	"	บ่นเป็นหงละ เอียด
หมั่น	"	ขยัน
ซี้ดี	"	ประหยัดมาก ซี้เหนียว
ซี้ค่าน	"	ไม่ขยัน ซี้เกียจ
ซี้ถ่าน	"	ไม่กล้า ซี้ขลาด
ก้างน้ำ	"	รองน้ำฝน บางทีใช้ "คองน้ำ" ก็ได้
เฮีย	"	หก ตก หล่น
เส่อ	"	ใส่
อ้วย	"	จวนเนา กำลังจะ เลีย
แปง	"	สร้าง
ม้าง	"	รื้อถอน
ซี้เมียง	"	ขึ้นสนิม

แก่	หมายถึง	ดิ่ง ลาก จุง
แล่น	"	วิ่ง
ชื่อ	"	ตรง
คน	"	ชา
เช่า	"	หยุด พัก
แซม	"	ซ่อมให้ดีขึ้น
เช่า	"	หา ค้นหา เสาะหา

13. คำขยาย ในภาษาพวนจะมีคำจำพวกหนึ่งที่นิยมซ้ำเสียง เพื่อให้
 ได้ความหมายแตกต่างออกไป หรือขยายคำที่อยู่ใกล้เคียง อาจจะเป็นการเน้นความ
 หมายเพิ่มมากขึ้น เช่น

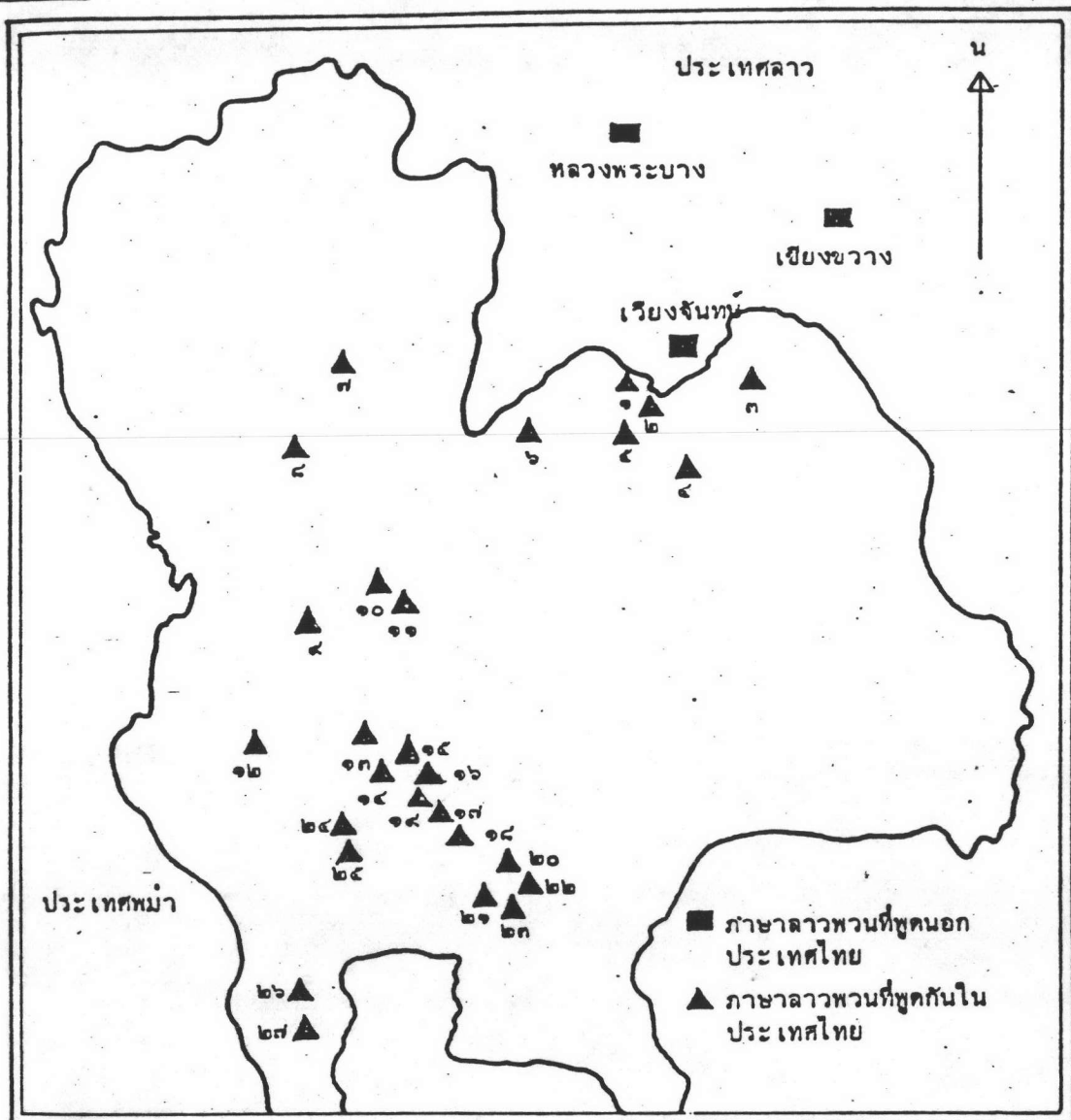
กะด็อกกะเตี้ย	หมายถึง	เหลือเกิน ถ้าใช้คำว่า "หลายกะด็อกกะเตี้ย" แปลว่า มากมายเหลือเกิน
จุ้นพุ้น	"	ล้นเหลือ มากมาย มักใช้คำว่า "กองจุ้นพุ้น" แปลว่า กองอยู่มากมาย นิยมใช้กับทราย ข้าว
กระตุคกระตืด	"	เป็นรูป ไม่เรียบ
กะด่องกะแต่ง	"	ขึ้นแหว่ง ๆ ไม่สมบูรณ์
กะโลกกะเลก	"	ไม่ค่อยเรียบร้อย หยาด
จ้อดลอด	"	รสจืดจืด ไม่กลมกล่อม
แจ้งเพ้ง	"	มากมาย เช่น "กองแจ้งเพ้ง" แปลว่า กอง อยู่เป็นจำนวนมากมาย มักใช้กับกองหิน
ค้อแต่	"	สูงสุด มักใช้กับยอดไม้ ยอดเขา
ฟุพะ	"	ไม่แกร่ง ไม่หนัก มักใช้กับลักษณะของข้าวที่ คุณภาพไม่ค่อยดี
อ่องด่อง	"	บริสุทธิ์ ไม่มีมลทิน เช่น "เสออ่องด่อง" แปลว่า สดใส ใสแจ้ว

เอ๊ะเจ๊ะ หมายถึง แคม ๆ หรือ คับแคม
 เอ๊ะเงาะ " กลม ๆ เช่น "กองเอ๊ะเงาะ" แปลว่า
 กองตะล่อมไว้เป็นกลม ๆ

ลาวพวน หรือชาวพวนที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะอยู่กระจัด
 กระจายกันตามบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง ได้มีการสำรวจพบว่ามีภาษาพวนใช้ในจังหวัด
 ต่างในประเทศไทย 16 จังหวัด ดังต่อไปนี้

1. จังหวัดหนองคาย มีภาษาพวนพูดที่ อำเภอศรีเชียงใหม่ ตำบล ไซพิสัย
2. จังหวัดอุดรธานี อำเภอหนองหาน บ้านผือ
3. จังหวัดเลย อำเภอเมือง
4. จังหวัดสุโขทัย อำเภอหาดเสี้ยว ศรีสังขาลัย
5. จังหวัดกำแพงเพชร อำเภอชาตุวรลักษณบุรี
6. จังหวัดแพร่ อำเภอเมืองแพร่
7. จังหวัดพิจิตร อำเภอเมืองพิจิตร และอำเภอตะพานหิน
8. จังหวัดอุทัยธานี อำเภอบ้านไร่
9. จังหวัดชัยนาท อำเภอสรรพยา
10. จังหวัดลพบุรี อำเภอบ้านหมี่ อำเภอเมือง
11. จังหวัดสิงห์บุรี อำเภอพรหมบุรี
12. จังหวัดสระบุรี อำเภอบ้านหม้อ อำเภอวิหารแดง และกิ่งอำเภอ
 หนองโดน ในอำเภอบ้านหม้อ
13. จังหวัดนครนายก อำเภอปากพลี
14. จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอบ้านนาไร่ อำเภอศรีมหาโพธิ์
 และกิ่งอำเภอโคกขี้ป ในอำเภอศรีมหาโพธิ์
15. จังหวัดสุพรรณบุรี อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอบางปลาม้า
16. จังหวัดเพชรบุรี อำเภอเขาย้อย อำเภอท่าช้าง

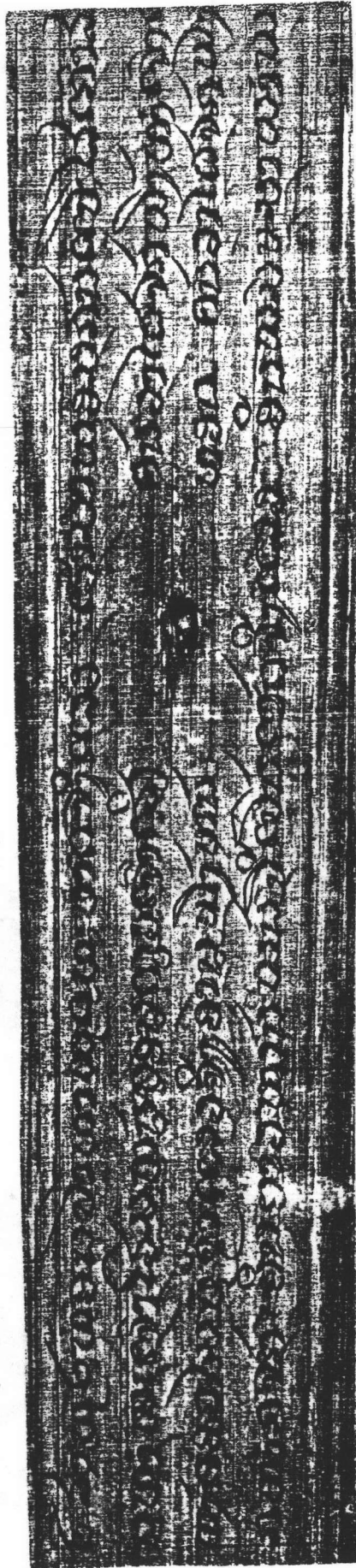
ภาพที่ 3 แผนที่แสดงจังหวัดและอำเภอที่ใช้ภาษาลาวพวน

<u>จ. หนองคาย</u>	<u>จ. สุโขทัย</u>	<u>จ. สิงห์บุรี</u>	<u>จ. ปราชินบุรี</u>
๑. อ. ศรีเชียงใหม่	๘. อ. ศรีสนาลัย	๑๔. อ. พรหมบุรี	๒๑. อ. บ้านสร้าง
๒. อ. ท่าบ่อ	<u>จ. กำแพงเพชร</u>	<u>จ. ลพบุรี</u>	๒๒. อ. ศรีมหาโพธิ์
๓. อ. โขงพิสัย	๔. อ. ชาลวาลักษณ์บุรี	๑๕. อ. บ้านหมี่	๒๓. กิ่งอ. โคกปีบ
<u>จ. อุตรดิตถ์</u>	<u>จ. พิจิตร</u>	๑๖. อ. เมืองลพบุรี	<u>จ. สุพรรณบุรี</u>
๕. อ. หนองทาน	๑๐. อ. เมืองพิจิตร	<u>จ. สระบุรี</u>	๒๔. อ. เมืองฯ สุพรรณบุรี
๕. อ. บ้านผือ	๑๑. อ. ตะพานหิน	๑๗. อ. บ้านหม้อ	๒๕. อ. บางปูลาม้า
<u>จ. เลย</u>	<u>จ. อุทัยธานี</u>	๑๘. อ. วิหารแดง	<u>จ. เพชรบุรี</u>
๖. อ. เมืองเลย	๑๒. อ. บ้านไร่	๑๘. กิ่งอ. หนองโคน	๒๖. อ. เขาย้อย
<u>จ. แพร่</u>	<u>จ. ชัยนาท</u>	<u>จ. นครนายก</u>	๒๗. อ. ท่าช้าง
๗. อ. เมืองแพร่	๑๓. อ. สรรพชา	๒๐. อ. ปากพลี	

၂၀၁၅ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၁ ရက်နေ့
 ဝန်ထမ်းများ၏ အကျိုးအမြတ်
 ဝန်ထမ်းများ၏ အကျိုးအမြတ်
 ဝန်ထမ်းများ၏ အကျိုးအမြတ်
 ဝန်ထမ်းများ၏ အကျိုးအမြတ်

၂၀၁၅ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၁ ရက်နေ့
 ဝန်ထမ်းများ၏ အကျိုးအမြတ်

ภาพที่ 5 อักษรไทยน้อย

สรุปความแตกต่างระหว่างภาษาพวนและภาษาไทยภาคกลาง

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าภาษาถิ่นที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้จะมีสำเนียงการพูดหรือลักษณะการพูดที่แตกต่างกันไปตามภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นนั้น ๆ จากภาคหนึ่งไปยังอีกภาคหนึ่ง หรือจากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่ง หรือแม้กระทั่งจากอำเภอหนึ่งไปยังอีกอำเภอหนึ่ง ภาษาพวนก็เช่นเดียวกัน เป็นภาษาถิ่นที่มีสำเนียงหรือลักษณะการพูดที่แตกต่างไปจากภาษาไทยภาคกลาง ซึ่งสามารถจะพบลักษณะของความแตกต่างกันได้ ได้แก่

1. ระบบเสียงพูดที่ต่างจากกัน ระบบเสียงที่ว่ามีได้แก่เสียงสำคัญที่ใช้พูดในภาษาที่เรียกกันในหมู่นักภาษาวาว่าหน่วยเสียง เช่น หน่วยเสียงพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และเสียงควบกล้ำ ซึ่งเสียงสำคัญดังกล่าวในภาษาถิ่นแต่ละภาษาจะมีจำนวนไม่เท่ากัน เช่นกรณีของภาษาพวน

2. ระบบคำต่างกัน คำลงท้ายประโยคต่างกัน

3. ระบบการเรียงคำคล้ายคลึง

ภาษาพวนจะมีโครงสร้างประโยคคล้ายคลึงกันกับภาษาไทยภาคกลาง จะมีแตกต่างกันไปบ้างเพียงส่วนน้อย

ประวัติความเป็นมาของชมรมไทยพวนบ้านหมี่

เนื่องจากการรวมตัวของลาวพวนที่ก่อตั้งเป็นชมรมอาจจะมีผลต่อการเกิดความสำนึกในเอกลักษณ์ของคน อันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์งานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำประวัติการก่อตั้งชมรมไทยพวนบ้านหมี่รวมทั้งกิจกรรมที่ทางชมรมได้ดำเนินการมาแล้ว ประกอบการวิเคราะห์ดังนี้

การประกาศจัดตั้งชมรมไทยพวนบ้านหมี่ เริ่มเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2525 ณ ที่ประชุมศาลาอำนวยการ วัดเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ก่อนที่จะมีการจัดตั้งชมรมไทยพวนบ้านหมี่นั้น ก็ได้มีการปรารภกันเสมอ ๆ ในหมู่ชาวพวน เมื่อมีโอกาสได้พบปะกันในงานสังสรรค์และในงานมงคลต่าง ๆ ต่างก็พูดคุยเหมือนกันว่า ปัจจุบันลาวพวนเราไม่ค่อยได้มีโอกาสพบปะกัน ไป-มาเยี่ยมเยียนกันอย่างสมัยก่อน แม้แต่ญาติพี่น้องก็ห่างเหินกันไปไม่ค่อยรู้จักกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าคนพวนสมัยใหม่ต่างก็ประกอบอาชีพนอกบ้าน และมีทั้งข้าราชการ พ่อค้า ช่างนา ชาวไร่ กระจายกันอยู่ตามท้องที่ต่าง ๆ จึงไม่ค่อยได้มีโอกาสมาพบปะกัน จนทำให้ดูว่าพี่น้องลาวพวนห่างเหินกันยิ่ง ๆ ขึ้น หากปล่อยไว้นานเข้านานเข้า คำว่า "พวน" ภาษาพวนขนบธรรมเนียมประเพณีพวน ก็อาจจะกลืนหายไปได้ในที่สุด

ฉะนั้น จึงมีลาวพวนกลุ่มหนึ่งพยายามที่จะอนุรักษ์ ภาษา วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนการช่วยเหลือกันในหมู่ลาวพวน ไทยพวนกลุ่มนี้จำนวนเริ่มแรก 13 คน จึงได้มีความเห็นร่วมกันว่า เราน่าจะมีสถาบันอันหนึ่งขึ้นมาเพื่อจะได้ทำหน้าที่รักษาความเป็นพวนเอาไว้ ดังนั้นจึงได้นัดประชุมกันขึ้นในวันที่ 30 มกราคม 2525 ณ ศาลาอำนวยการ วัดเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ในการประชุมครั้งนั้นได้รับการบริจาคร่วมกันเพื่อเป็นทุนดำเนินงาน และได้ประกาศจัดตั้งชมรมขึ้นในวันนั้น โดยมีชื่อว่า "ชมรมไทยพวนอำเภอบ้านหมี่" ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ชมรมไทยพวนบ้านหมี่" ใน พ.ศ. 2528 เหตุที่เปลี่ยนชื่อชมรมเพราะการใช้คำว่า อำเภอบ้านหมี่นั้นแคบไป คำว่าพวน

บ้านหมี่พื้นกว้างกว่า ซึ่งหมายถึงคนพวนบ้านหมี่จะอยู่ที่ใดจังหวัดใดทั้งในและนอกประเทศ ก็ถือว่า เป็นคนพวนบ้านหมี่เช่นเดียวกันไม่ได้จำกัดวงแคบไว้แคในอำเภอเท่านั้น

ในระยะแรกของการก่อตั้งชมรม ไม่ค่อยมีผู้รู้จักชมรมไทยพวนอำเภอบ้านหมี่มากนัก คณะกรรมการชั่วคราวที่ทำหน้าที่ในครั้งนั้นได้ทำการประชาสัมพันธ์ชมรม เพื่อให้เป็นที่รู้จักกัน โดยให้มีการจัดงานสังสรรค์ไทยพวนบ้านหมี่ขึ้น โดยในครั้งที่ 1 ได้จัดที่ศาลาอำนวยการราษฎร วัดเชียงงา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2525 พี่น้องไทยพวนสนใจมาร่วมชุมนุมกันมากมายต่อนั้นมาชมรมไทยพวนบ้านหมี่ก็ได้มีการจัดงานชุมนุมขึ้นเป็นประจำทุกปีในระหว่างช่วงเดือนกุมภาพันธ์ หรือ มีนาคม จึงทำให้ชมรมไทยพวนบ้านหมี่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งชมรมไทยพวนครั้งแรก (อำพล สมักรการ)

1. เพื่อเป็นศูนย์กลางที่ชาวพวนจะได้รู้จักกัน พบปะประสานความสามัคคี ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างไทยพวนกับญาติมิตร
2. เพื่อช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษา และการสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนการบำเพ็ญกุศลสาธารณประโยชน์
4. เพื่อฟื้นฟูส่งเสริมรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงาม
5. ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

ปัจจุบันวัตถุประสงค์การก่อตั้งชมรมไทยพวนได้เปลี่ยนไปดังนี้ (ชมรมไทยพวน อ.บ้านหมี่ 2527 : 2-3)

1. เพื่อเทอดทูนไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
2. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. เพื่อเป็นศูนย์กลางการติดต่อ ระหว่างไทยพวน หน่วยงานและบุคคล
4. เพื่อช่วยเหลือในหมู่ไทยพวนด้วยกันและช่วยเหลือสังคม

5. เพื่อส่งเสริมรักษาฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เอกลักษณ์อันดีงามของไทยพวน

6. เพื่อส่งเสริมการศึกษา

นโยบายคณะกรรมการบริหารชมรม ไทยพวนบ้านหมี่ (ชมรมไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ 2527 : 15)

1. สร้างพื้นฐาน(ฐาน) ของชมรมไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ให้เกิดความมั่นคง

2. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมชมรมไม่น้อยกว่าปีละ 1 ครั้งดังนี้

2.1 จัดงานสังสรรค์ไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ปีละ 1 ครั้ง

2.2 จัดทอดผ้าป่าหรือทอดกฐินวัดที่ยากจนที่มีความสนใจในการพัฒนาวัดอย่างเห็นได้ชัด โดยคำนึงถึงพื้นที่อำเภอบ้านหมี่เป็นอันดับแรก

2.3 ส่งเสริมกิจกรรมของชมรมที่สมาชิกและคณะกรรมการ เสนอแนะ เช่น ทัศนศึกษา การอบรมวิชาการและฝึกปฏิบัติการร่วมกิจกรรมไทยพวน 9 จังหวัด เป็นต้น

3. ยกฐานะของชมรม โดยการขยายเขตรับสมาชิกไปยังอำเภอรื่น ๆ ในจังหวัดลพบุรี

4. อื่น ๆ ที่สมาชิกเสนอแนะ และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการ

กิจกรรมที่สนองนโยบายของชมรมที่ได้ดำเนินการมาแล้วตั้งแต่การเริ่มก่อตั้งชมรมจนถึงปัจจุบันนี้ สามารถแบ่งออกได้ดังนี้ (อำพล สมัครการ)

1. ด้านการส่งเสริมศาสนา

- จัดนำผ้าป่าไปทอดร่วมกับชมรมไทยพวน 9 จังหวัดทุก ๆ ปี ๆ ละ 2 ครั้ง
- จัดนำกฐินไปทอด ณ วัดสายห้วยแก้ว อ. บ้านหมี่ จ. ลพบุรี
- ทำบุญในวันครบรอบก่อตั้งชมรมเป็นประจำทุกปี
- ร่วมทำบุญบริจาคตามวัดต่าง ๆ

2. ด้านส่งเสริมทางราชการ

- ร่วมกับทางราชการ เช่น ในวันปิยะมหาราช วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นประจำทุกปี
- ร่วมจัดงานของดีบ้านหมี่ โดยทางชมรมไทยพวนได้จัดกิจกรรมเข้าร่วม

3. ด้านสังคมสงเคราะห์

- แจกผ้าห่ม เลี้ยงก้นหนาว ช่วยเหลือผู้ประสบภัยในโอกาสอันควร

4. ด้านการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี

- จัดให้มีการสังสรรค์ระหว่างลาวพวนเป็นประจำทุกปี จนถึงปัจจุบันได้

มีการจัดงานสังสรรค์ไทยพวนขึ้น เป็นครั้งที่ 7 ซึ่งในการจัดงานแต่ละครั้งคณะผู้จัดงานจะเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ของลาวพวน ได้แก่ การพูดภาษาพวน หมอลำพวน การละเล่น พื้นบ้านของลาวพวน เช่น นางด้ง นางกวัก นางสาต เล่นสะบ้า เป็นต้น การสาธิตการทอผ้ามัดหมี่ ผ้าชะม้าน้ำ และการออกร้านสินค้าที่ทำโดยลาวพวน เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าชะม้าน้ำลายสไลป์ลาไหล ผ้าชะม้าน้ำลายตาม่อง ซึ่งถือว่าเป็นผ้าที่มีชื่อเสียงของลาวพวนบ้านหมี่ เกมสันทายปัญหาภาษาพวน เป็นต้น

นอกจากนี้ในงานสังสรรค์ไทยพวนบ้านหมี่ในแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมงานที่มาส่วนมากจะเป็นลาวพวนทั้งในท้องถิ่นและที่ไปอยู่ในต่างถิ่น ตลอดจนข้าราชการระดับบริหารของจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เป็นต้น และผู้เข้าร่วมงานจะได้รับเอกสารสังสรรค์ไทยพวน ซึ่งเนื้อหาในเอกสารสังสรรค์ไทยพวนส่วนใหญ่จะประกอบด้วย

- คำกล่าวของประธานจัดงานสังสรรค์ไทยพวน คำกล่าวของประธานชมรมไทยพวน ซึ่งจะเน้นถึงการสืบทอดทางวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนภาษา และการศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์ อันเป็นสิ่งสมควรรักษาไว้เป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานสืบต่อไป เป็นต้น

- การเล่าถึงประวัติศาสตร์ไทยพวน ความเป็นมาของลาวพวนในการมาตั้งถิ่นฐานในอำเภอบ้านหมี่

- การรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรมชมรมที่ผ่านมา

- การเล่าถึงสังคมไทยพวน ซึ่งเป็นการกล่าวถึงความเป็นไปของลาวพวนบ้านหมี่ที่อยู่ในท้องถิ่นและที่ไปอยู่ในต่างกัน ตลอดจนการกล่าวถึงไทยพวนในต่างถิ่นด้วย

- การเล่าถึงประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น

- การเล่าถึงประเพณีของลาวพวน เช่น กำฟ้า ใส่กระจาด (ใส่กระจาด) การเลี้ยงกลอง การแห่บั้งไฟ การละเล่นพื้นบ้าน เป็นต้น

ข้อสังเกตประการหนึ่งที่ได้จากเอกสารของชมรมไทยพวนก็คือ การถ่ายทอดถ้อยคำในเอกสารไทยพวนทุกฉบับ ส่วนมากจะเป็นการถ่ายทอดออกมาโดยใช้ภาษาพูดภาษาพวน

5. ด้านการศึกษา

ชมรมไทยพวนได้แจกทุนการศึกษาให้กับนักเรียนยากจนในท้องถิ่นอำเภอบ้านหมี่ ปัจจุบันชมรมได้จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ไทยพวนบ้านหมี่ขึ้น

6. ขยายโครงการรับสมัครสมาชิกชมรมไทยพวนในจังหวัดลพบุรี

7. จัดโครงการทัศนศึกษาและร่วมกิจกรรมกับชมรมไทยพวน 9 จังหวัด และชมรมไทยพวนในกรุงเทพฯ